

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

משפטים

מאוצר שיהותנו ומאמריו
של הרב"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישכר שמואלו שליט"א

התשפ"ד

כל הזכויות שמורות
למוכן "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למוכן "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

הלכות פסוקי דזמרה

- א. בסדר אמירת הקרבנות והזמירות יכוין לתקן שלחן לשכינה על ידי הזמירות שתיקן דוד המלך^א.
- ב. יש לקרוא הפסוקים שבתוך התפילה, וכן של פרשת התמיד, והקטורת, וזמירות, ושירת הים, בנגינה- בטעמים של תורה נביאים וכתובים^ב.
- ג. יאמר "הודו לה' קראו בשמו", ויכוין להזמין כתות הקדושה, שישבחו לה' ויזמרו לו, לזמר הקליפות ולהכינעם^ג.
- ד. יאמר "אל נקמות ה'", ויכוין לשאול מה' נקמת עשרה הרוגי מלכות. וע"י הזכרה זאת מתעוררין הגופות

עיונים והארות

והובא דברי האר"י בבא"ח (ש"א וישלח אות יב) ובספר עוד יוסף חי (שמות אות ז).

ג. **סידור** הרש"ש ז"ל: יאמר הודו, ויכוין להזמין לכתות הקדושה שישבחו לה' ויזמרו לו לזמר הקליפות ולהכינעם ועי"ז חוזר היכל ק"ק זה דעשיה להיות כגוף היצירה ממש ומקבל נשמה והארה יתירה מנה"י דיצירה.

כתב הרב שלמי ציבור (דף סד ע"א) שנוהגים בכל המקומות בשבתות וימים טובים לומר כל הקהל המזמור הודו בניגון ובנעימה גדולה יותר משאר הזמירות והמזמורים שהוא להודיע ולהודיע כי טעם אמירתו לפי שהיו אומרים אותו תדיר בכל יום הלויים בקול גילה ורנן בנבל ובכנור ולדמיון זה מנגנים אותו בשבתות וימים טובים שהעם בטלים ממלאכה מה שאין כן בחול שעסוקים במלאכתם לא רצו להטריח.

ועי' בב"י (סי' ט) כתב ז"ל: בזמן הזה נוהגים לומר אחר ברייתא דרבי ישמעאל וכו' הודו לה' קראו בשמו וכו' ופסוקים אחרים וכתוב בספר ארחות חיים (הל' ברכות סי' יח - ט) שהטעם לפי שכל השנים שהיה הארון ביריעה תיקן דוד שיהיו אומרים זה המזמור כמו שמפורש בספר יוחסין (ד"ה א טז) ומפורש בסדר עולם (פ"ד) כי בתמיד של שחר אומר מהודו לה' עד ובנביאי אל תרעו ובתמיד של בין הערבים מן שירו לה' עד והלל לה' רוממו ה' אלהינו וכו' ושאר פסוקי דרחמי כגון ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך וכו' כדאמרינן בירושלמי (ברכות ריש פ"ה) אל יהי פסוק זה זז מפ"ך ה' צבאות וחבריו ויש במזמור זה עשר לשונות של הודאה כנגד עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים ועשרה נסים שנעשו לאבותינו על הים.

ובטור הביא מחלוקת דיש אומרים הפסוקים הללו קודם ב"ש ובאשכנז נהגו לאחר ב"ש, וכתב רבנו האריז"ל בש"כ (דף יז ע"א) שלשני המנהגים יש שורש על פי הקבלה. הן לאומרים הודו קודם ברוך שאמר, והן לאומרים אותו לאחריו, כי לכל מנהג יש שורש.

א. **הנה** נודע כי תיקוני השכינה הם בסוד כסא ושלחן, מטה ומנורה, שהם כנגד ארבע אותיות הוי"ה ובזה הנערה באה אל המלך מלכו של עולם וכמו שכתב בזוהר (בשלח מד.) וכשמתקן עבור השכינה את האורות האלו עי"ז מכין גם לנפשו כל האורות הללו, וכשילך לעולמו השכינה תצא לקראתו לקבל את פניו.

ובספר אור החמה (ח"ב דף קי ע"א) כתב, בכל יום מכין האדם ארבע אורות אלה: והם מטה לשכינה בתפילת ערבית, שבה מזכירים השכיבו והיא כנגד יעקב אבינו שנאמר בו וישכב במקום ההוא, שלחן תיקן דוד המלך בשירותיו וזמירותיו והמלך והכהנים בסוד הקרבנות סועדים עליו, כסא תיקן אברהם אבינו במידת החסד וזה בתפילת יוצר שהיא מיושב, ומנורה תיקן יצחק אבינו תפילת העמידה הקדושה, על ידי שמסר נפשו לעקידה. וכן כתב רבנו חיים פלאג'י ז"ל בכה"ח (סי' יב אות ו) וז"ל: גם צריך לכוין לארבעה תיקוני שכינה והיינו לתפלת ערבית מטה, בזמירות שלחן, ביוצר וקריאת שמע כסא, בתפלת שמונה עשרה מנורה" ע"כ. וכ"כ הגאון החיד"א בצפורן שמיר (ג, מ) וכן מסודר בסידור הרש"ש זיע"א.

ב. **כתב** מהר"ח"ו בשעה"כ (דף נא ע"א) על מנהג רבנו האריז"ל וזה לשונו: גם כשהיה קורא איזו פרשה או איזה פסוק מן התורה או מן הנביאים או מן הכתובים היה אומר כפי ניגון טעמו ממש אם בתורה אם בנביאים וכו'" ע"כ. וכן הוא בפע"ח (שער עולם העשיה פ"ב) וז"ל: ומורי זלה"ה בהגיעו לשום פסוק מפסוקי התורה בתפילה היה קוראם בניגון ובנעימה כפי טעמי הפסוק במקומו ממש, ע"כ.

ובזוהר הקדוש האריך בשבח הטעמים וניגון הפסוקים שהם בחינת נשמה והנהגה לתיבות ואותיות התפילה.

ועיין בספר אור החמה (ח"א דף יד ע"ב) מה שפירש רבנו חיים ויטאל ז"ל, שהטעמים הם נשמות העשר ספירות. ונקראים הטעמים זוהר הרקיע, על שם התפשטות אור אין סוף בהם ע"כ.

הקדושות שלהם, לברר וללקט הנשמות וניצוצי הקדושה שנשארו בתוקף הקלי' דעשיה ז'.

ה. יאמר "ארומוך ה' כי דליתני" וכו'. ולא יתחיל בפסוק מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, וגם בחנוכה אין להזכיר פסוק זה, מכיון שיש סוד במנין התיבות של המזמור.

ו. פסוק ה' מלך וכו' צריך לכפול אותו, ע"ד שכפלו ישראל לומר ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים, והטעם הוא להמליכו בגופים ובנשמות. וצריך לאומרו מעומד עם פסוק והיה ה' למלך וכו'. ואפילו אם היחיד אינו מתפלל עם הציבור אלא קורא ק"ש וברכותיה, כשאומרים הציבור ה' מלך וכו' צריך לעמוד. ואין צריך להפסיק לענות עמהם, אפילו שהוא עומד בקרבנות שמותר להפסיק בהם. וכמפורש בדברי האר"י בשער הכוונות.

עיונים והארות

כשאומרים דברים אלו, ואין זה אלא ממדת חסידות. ומי שהוא זקן או חולה, רשאי לשבת אף לכתחילה. ובמקורות שם כתב וכמ"ש בשיבולי הלקט (הובא בב"י ובכה"ה שם סק"ח) וז"ל: מה שנהגו לומר ה' מלך בעמידה בשבתות וימים טובים, כתב אחי הרב בנימין הטעם, לפי שנמצא באגדה, שמלאך אחד עומד שחרית באמצע הרקיע, ופותח ואומר ה' מלך וכו', וכל גודדי מעלה עונים אחריו וכו'. וכשם שהמלאכים אומרים אותו בעמידה, כך ראוי לנו לאומרו בעמידה, אבל בחול לא נהגו לאומרו בעמידה, לפי שמתבטלים ממלאכתם ואין להם פנאי, ויש שאין אומרים אותו בחול כלל. ע"כ.

וכתב בעוד יוסף חי (ויגש ב) דאין לצאת חוץ לבית הכנסת בשעת אמירת ה' מלך שלא יהא נראה כפורק עול מלכות שמים חס ושלום.

עוד כתב בשעה"כ (שם ע"ב) שאמירת פסוק זה ענינו ענין המ"ן אשר העלינו באל נקמות ה' על ידי נשמות עשרה הרוגי מלוכה, והם בחינת עשר ניצוצות אשר בעולם העשיה ולפי שהעשיה הוא בחינת ספירת המלכות לכן כל העשרה הם בסוד מלכים, ותכוין בזה אל שלש ראשונות דעשיה והם שלש הוי"ו"ת ושלשה מלכים והם חכמה בינה דעת, וגם באלו השלש הוי"ו"ת תכוין גם כן אל השלש אמצעיות חסד גבורה תפארת ובאמרן לעולם ועד תכוין אל בחינת המלכות הנקראת עולם כנודע (זה"ק ח"ג רמב: ותיקונים תיקון ס"ט ד"ק ע"א) וכתב עוד, "דהנה ניקוד הוי"ה הראשונה שהוא ה' מלך הוא סגול באות יו"ד ובאות וא"ו, אבל בשתי ההי"ן אין צריך נקודות והן נקודות דמילת מְלַךְ כזה יְהוָה מְלַךְ, והויה שנית בשני פתח תחת היו"ד והוא"ו בניקוד מְלַךְ כזה יְהוָה מְלַךְ, והויה שלישית היא נקודה גם בתיבת ימלוך והיא חיריק ביו"ד, שבא בה"א, חולם בוא"ו, ה"א אחרונה בלתי ניקוד כזה יְהוָה מְלַךְ, ובתיבת לעולם תכוין בה אל מלכות תתאה דעשיה ותכוין שהיא הוי"ה אחת בניקוד לעולם שהיא שבא ביו"ד, וחולם בה"א ראשונה, וקמץ בוא"ו, וה"א אחרונה אין בה ניקוד כזה יְהוָה" ע"כ.

ובשעה"כ (שם ע"ג) כתב וז"ל: "שני פסוקים אלו של ה' מלך והיה ה' למלך, צריך לאמרם מעומד כי הוא סוד העשר ספירות של עולם העשיה הכוללת אריך ואו"א וזו"ן וכבר ידעת כי בכל תיקון דאריך או דאו"א צריך לאמרם מעומד, ואף גם זאת אם אדם אומר פסוקים אחרים או סדר

ד. **כתב** בשעה"כ (דף יז ע"ב) כי בעשיה הקליפות עצומות וחזקות וגדולות ואין כח להוציא הניצוצות משם אלא בכח עשרה הרוגי מלוכה כמבואר במאמר הזוהר (פקודי נד): בענין גופין ורוחין דלהון דאתמסרו בידא דמלכות חייבא, ושם נתבאר כי הגופין עצמם דילהון נעשו מ"ן אל המלכות. והם המלקטים את ניצוצות הנשמות שבעשיה כי אי אפשר ללקטם בשום אופן אחר זולתי על ידי אותן הנשמות של עשרה הרוגי מלוכה וזהו הטעם שהוצרכו ליהרג אותם עשרה אבירי ישראל, כדי שיוכלו ללקט אותם הניצוצות שבעשיה מיום שנהרגו עד ביאת המשיח, ע"כ.

ה. **כתב** מהרח"ו בשעה"כ (שם) יאמר ארומוך משום פסוק "העלית מן שאול נפשי" שהוא סוד העלאת המ"ן מבחינת הנפשות שבקליפת העשיה שאין שם אלא בחינת הנפש וקלי' העשיה נקראת שאול דרגא תתאה דגהינם, וזהו העלית מן שאול נפשי. גם כל שאר הפסוקים מכאן עד ה' מלך כולם מדברים בענין עשרה הרוגי מלוכה. עכ"ד, ובפע"ח (שער הזמירות פרק ב) כתב, כי במזמור זה יש ט"ו פסוקים גימטריא י"ה, וצ"א תיבות גימטריא הוי"ה אדנו"ת, ועשר הויות כנגד עשר הספירות לחבר ו"ה וי"ה ע"כ.

וב"כ במשנת חסידים (מסכת תפלת העשיה, פ"י ח) וז"ל: אחר כך יאמר מזמור ארומוך שהם הניצוצות האומרים כך, ויכוין בעשר הויות שבו לעשר נקודות הידועות דעשר ספירות ויכוין בהם כסדרם מניקוד קמץ שבכתר ועד ניקוד צבאות שבמלכות, וכן יכוין בשמות יל"י היוצאים ממנו כמו סופי תיבות שאול נפשי חיתני ודומיו.

ו. **ברב** פעלים (ה"ג או"ח סי' ה) כתב, שפסוק מזמור שיר חנוכת אינו שייך לעניינם ולכן אין לנו לאמרו, וכתב עוד מעצמו כי מספר התיבות הוא צ"ב כמנין חיבור הוי"ה אדנו"ת (עם הכולל) ואם נוסיף הפסוק הראשון אבד החשבון. וכ"כ בספרו בא"ח (ש"א פרשת וישב חנוכה הלכה כה).

ז. **בא"ח** (ש"א פ' ויגש אות א), וכתב שם עוד מיהו ודאי אם אינו עוסק בתיקון התפילות אלא שותק או עוסק בתורה נכון שגם הוא יתערב עם הציבור ויענה עמהם.

מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"א עמוד עד) כתב וז"ל: ונהגים לעמוד כשאומרים ה' מלך, וכן כשאומרים ברוך שאמר וכשאומרים ויברך דוד. ומ"מ אין חיוב מן הדין לעמוד

ז. טוב לומר מזמור אלהים יחננו ויברכנו בצורת המנורה, ובציור השכל בלבד סגי אם אין ציור מונח לפניו. ובשבת ויו"ט אומרים מזמור השמים מספרים, ויש סוד בדבר^ה.

עיונים והארות

בעיני אלהים ואדם והאומרו בכל יום קודם הנץ החמה לא יקרה לו מקרה רע וכו'. "הובא בפסקי תשובות (סימן א אות ח). ובפתח הדביר (סי' וד) כתב שהמנהג לאומרה קודם תפילת שחרית, דשחרית נגד זריקת דם התמיד ולפני כן היה זמן הטבת המנורה והדלקתה.

וראיתי לנכון להביא לפני הקורא הנעים מה שכתב מו"ר החכם השלם רבנו שלמה לורי"א בעל "ים של שלמה" דברים נפלאים שכתב על למנצח בצורת המנורה וז"ל:

מזמור למנצח בצורת המנורה, רומז לעניינים גדולים, ויש בו סגולות רבות, והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור, כתוב ומצוייר במגיניו בצורת מנורה, כשהיה יוצא למלחמה, והיה נוצח אותם, ונופלים לפניו אויביו.

ואמרו חכמים בעלי הקבלה, כל מי שיראה זה המזמור בכל יום מצוייר כצורת מנורה, ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ואם הוא מצוייר על ארון הקודש יגן בעד גזירה רעה לקהל.

ואמרו חכמים בעלי הקבלה שהקב"ה הראה לדוד המלך ע"ה ברוח הקודש המזמור כתוב באותיות של זהב מופז עשוי בצורת מנורה, וכן הראה אותו למשה ע"ה דכתיב "כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה".

ואמרו חכמים ז"ל, כל מי שמתפלל זה המזמור במנורה בכל יום בהנץ החמה לא יקרה לו שום גזירה רעה, ויהיה חשוב לפני הקב"ה כאלו הוא מדליק נרות בבית המקדש, ויהיה מובטח שהוא בן עולם הבא.

ובל האומר אותו אחר ברכת כהנים בבוקר, בשבעה שבועות של ימי הספירה, לא יקרה לו שום נזק בכל השנה כולה ויהיה מצליח במעשיו. ועיין למופת הדור בחזון עובדיה הלכות יו"ט דף רל"ו למטה בעיונים שאין הכוונה על "ברכת כהנים" בשעה שנושאים כפיהם לברך את ישראל אלא לאחר ברכת כהנים שלאחר ברכות השחר ע"כ. ועיין במועד לכל חי סימן ה' אות כ"א שכתב לאמרו "בשעת" ברכת כהנים והוא מסוגל להצלחה, והביא בספר הגדת "אורח חיים" למו"ר הבא"ח בסופו. ובזה המזמור תמצא שבעה ענינים נגד שבעת הקנים שיש במנורה, והם: חנינה, ברכה, אור, ישועה, הודאה, שמחה, רננה, שכל אלו הענינים עתידים להיות לישראל. וכמו כן כל הקורא אותם ככוונה שיכיון בו, וכל ההולך בדרך יאמר אותו שבע פעמים ויכיון כי ילך לשלום ולהצלחה.

זה המזמור עשה דוד המלך ע"ה ויש בו סודות ורמזים גדולים ונפלאים והוא עשוי בצורת מנורה. והם שלשה פסוקים ראשונים בצד ימין והפסוק ישמחו וירננו באמצע. ושלשה פסוקים אחרונים בצד שמאל. והם שבעה פסוקים כנגד שבעת קני המנורה. והקנה האמצעי הוא גוף המנורה. שנאמר שלשה

הקרבת ושומע שאומרים ה' מלך צריך לקום מעומד עמהם בעוד שהציבור אומרים אותו ואף שהוא בסדר הקרבות ואין צריך להפסיק ולומר עמהם ה' מלך כי אם לקום עמהם" עכ"ד.

ובסידור הרש"ש כתב את הכוונות שצריך לכוין בפסוק זה וז"ל: אח"כ יקום לומר ה' מלך, וכן בעת שהצבור אומרים אותו אע"פ שעדיין הוא בקרבות או במקום אחר מתפלתו ואינו אומר עמהם אע"כ יקום, לפי שבפסוקים אלו רמוזים כל הה' פרצופים דעשיה, ויכוין בזה להעלות את המ"ן שהם עשרה מיני ניצוצי אור שנפלו לעשיה מאורות המלכים דמיתו שנבררו עתה ע"י עשרה הרוגי מלכות מ"ס דעשיה באל נקמות ה' וכו' ועתה חיו וחוזרים למלכותם, וזהו ה' מלך. ויאמר אותו ב' פעמים ובפעם ראשונה יכוין בה' מלך להעלות הניצוצות הנ"ל מקוי ימין דג' קוי פרצופי חב"ד ופרצופי חג"ת ובה' מלך מקוי שמאל דפרצופים הנז', ובה' ימלך מקוי אמצעים דפרצוף הנז', ובתיבת לעולם יכוין לב' פרצופי הנוק' דחב"ד וחג"ת, ויכוין כי היא הויה בניקוד שבא חולם קמץ. ויכוין לנקד הזכרים דהויה ראשונה בסגול, ודהויה השניה בפתח, ואותיות יה"ו דהויה השלישית, חיריק שבא חולם, ומספר כל הנקודות דג' היות הם גי' יב"ק. ויכוין כי מלך מלך ימלך חסר ו' גי' מנצפ"ך פשוטות שהם המ"ן הנ"ל. ובפעם השניה יכוין על דרך הנז' להעלות הניצוצות מג' קוי פרצוף הנז' ובתיבת לעולם יכוין לפרצוף הנוק' דנה"י, והמנצפ"ך יכוין אותם סתומות. עוד יכוין כי כנגד א"א ואו"א וזו"ן אנו אומרים זה, ה' מלך לעילא לא"א, ה' מלך לאו"א, ה' ימלך לזו"ן. ע"כ.

ה. בא"ח (שם אות ד). וכתב שם עוד וז"ל: והחסידיים בעה"ק תוב"ב במדרש בית אל יכב"ץ נוהגים לומר גם בחוה"מ מזמור השמים וכו' בריש ספר דברי שלום במנהגים שלהם. ופה עירנו בגדאד אומרים בחוה"מ יחננו ואין אומרים מזמור השמים, ואנא עבדא לא הצרכתי אותם לשנות מנהגם בזה, מפני כי לא מצאתי דבר זה מפורש בדברי רבנו האר"י ז"ל על חוה"מ רק על שבת ויו"ט, והגם דמסתברא מילתא כמנהג החסידיים הנז', עכ"ז הנחתי אותם כמנהגם, אך אני בעצמי אומר עמהם מזמור יחננו וגם אומר מזמור השמים כמנהג החסידיים הנז', וכן ראוי לכל משכיל לעשות כן.

כתב מו"ר השמן ששון (שעה"כ דרוש ה מדרושי העומר אות כג): מצאתי כתוב בכתב יד במנורה של בית כנסת בקהילתנו ק"ק חסידיים בית אל תכב"ץ ז"ל: איתא בספר חסידיים שהראה הקב"ה למשה רבינו ע"ה את המנורה על טס של זהב וכתב שם מי שרואה את המנורה בכל יום ומכוין בה מעלה עליו כאילו הדליקה ומובטח לו שהוא בן עולם הבא.

המקור הראשון לזה הוא מהראשונים: הרוקח כתב: "הרואה אותו תמיד מצויר בצורת המנורה ימצא חן וחסד

עיונים והארות

ג גם תכוין כי מספר כל האותיות של זה המזמור הוא ר"י אותיות שבשם ע"ב הנזכר, ע"כ.

עוד עיין בשעה"כ דרוש י"א דספירת העומר דף פ"ו טור ב' שכתב רבנו האריז"ל וז"ל: גם ראיתי למוז"ל מקפיד וזהיר מאד לומר אחר ספירת העומר מזמור אלהים יחננו כו' כולו מעומד ולכוין בכל יום ויום מן המ"ט ימים בתי"א א' ממ"ט תי' שיש בזה המזמור. גם יכוין באות א' ממ"ט אותיות שיש בפסוק ישמחו וירננו כו' וזה מספר אותיות המ"ט של הפ' ישמחו כו' כדי שלא תטעה בהם תיבת לאמיים חסר ו' תשפוט מלא ו' תי' מישור מלא ו'. עכ"ל.

ובן בשעה"כ דרוש א' דתיקון חצות דף נ"ח ע"ג וז"ל: והענין הוא כי אחר אשר השכינה תערוג כאיל כו' וענה אותה במזמור יענך ה' ביום צרה אז אנו שואלים על עצמנו אלהים יחננו ויברכנו לנו אנו ישראל התחתונים. ודע שבימי העומר תכוין בכל תיבה ותיבה ובכל אות ואות מן הנוגעים ומיוחדים לאותה הלילה כנז' בדרוש ס"ה וע"ש. עכ"ל.

ובשער היחודים בתיקון המגפה (פי"ג דף ח"י) כתב: ר"ת כל הז' פסוקים גימ' ע"ב, וכל האותיות שבמזמור זה הם ר"י, ע"ב ור"י גימ' רפ"ח ניצוצין שירדו במאנין תבירין שמהם באים הקלי' והעונש, לפיכך יכוין ד' פעמים ע"ב כיצד וכו' הרי ד' פעמים ע"ב שגימ' רפ"ח להמתיק רפ"ח ניצוצין, עכ"ל. (ועי' במשנת חסידים בתיקון המגיפה שאחרי יום ד' דף ק"ב ע"ב פ"ג סעיף ג-ד (דברי יעקב)).

כתב מור"ר החיד"א בצייפון שמיר (סימן ב' אות ח"י) וז"ל: מה מאד הפליגו באמירת למנצח בנגינות בציור המנורה וכתבו ז"ל ששכרה רב ועצום וכו' ולפחות לעשות נחת רוח ליוצרנו נאמר אותו בכונה בציור מנורה כתוב על קלף צבי עכ"ד. והרב כה"ח פלאג"י (סימן י"ב אות י"ד) הפליג בשבח האומרה מתוך קלף והביא דברי החיד"א בספרו מדבר קדמות וז"ל: בספר מנורת זהב (כתב) דלדוד המלך עליו השלום הראהו הקב"ה ברוח הקודש מזמור בנגינות אלהים יחננו כתוב על טס של זהב מופז עשוי בצורת מנורה וכן הראה אותו למשה רבנו ע"ה והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור כתוב ומצויר וחקוק במגיניו בטס של זהב כצורת מנורה כשהיה יוצא למלחמה והיה מכוין סודו והיה נוצח אותם ואויביו נופלים לפניו. ועיין שם סודות ונפלאות הרמוזים במזמור זה. ובכן אנן יתמי דיתמי דלא בינת אדם לנו ראוי לכוין לדעתם של משה רבנו ע"ה ודוד המלך ע"ה וכל הקדושים עמו דהווי ידעי עומקן של דברים סוד ה' ליראיו. עכ"ל.

עוד ראיתי להרב החסיד שמן ששון (שם) שכתב סגולותיה של המנורה הכתובה על קלף ומנאן אחת לאחת וז"ל:

- (א)** כל מי שיאמר מזמור זה בכל יום בצורת המנורה ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.
- (ב)** אם יצייר בבית הכנסת על ארון הקודש יגן על כל צרה שלא תבוא על ק"ק.

קני מנורה מצדה האחד ושלשה קני מנורה מצדה השני. והפסוק הראשון שהוא למנצח בנגינות אינו מן המנין אלא הוא שם המזמור והם שמות קדושים מן הקב"ה והם כתובים על כל אחד ואחד משבעת קני המנורה והם ג' אותיות על כל קנה וקנה מן ששה קני המנורה וב' אותיות על קנה האמצעי.

והז' פסוקים מן המזמור הזה, דע כי הז' פסוקים מן המזמור הזה רומזים לששה קצות העולם שהם מזרח מערב צפון דרום שמים וארץ, והקב"ה הוא אדון ומלך על כל - הוא רומז לקנה האמצעי שהוא גוף המנורה. וזה הפסוק רומז ליום השביעי שהוא שבת ומעלתו וקדושתו הוא על ו' ימי המעשה. והוא סוד עץ החיים אשר בתוך הגן ר"ל באמצע הגן, ומזה הקנה האמצעי היה בא שפע שמן לכל הנרות שעל קני המנורה, וזה הנר מקנה האמצעי היה מאיר ונותן אור גדול יותר מכל הששה נרות שעל ו' קני המנורה. כמו כן רומז להקב"ה שממנו בא האור והברכות וההצלחות לכל העולם. וכמו כן ארץ ישראל הוא קנה האמצעי וירושלים הוא הנר מן הקנה האמצעי ובית המקדש הוא האור המתפשט ומתנוצץ. וירושלים של מעלה מכוונת נגד ירושלים של מטה דכתיב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. ובירושלים של מעלה שער השמים ובית המקדש וכסא הכבוד. ומזה הקנה האמצעי. שהוא ארץ ישראל ישפיעו ממנו הברכות והצלחות והתנועות לכל הארצות מששה אקלימים שיש בעולם. ולפיכך אמר הנביא (יחזקאל כ, 1) "צבי היא לכל הארצות" וממנו מוצצות ומתפרנסות כל הארצות שבעולם כמו שמוצץ הילד חלב אמו, כי א"י היא האם ושורש ועמוד החזק באמצע העולם שעליה נשענין כל ז' האקלימים מן העולם וממנו מתפרנסים ומקבלים שפע הברכות והצלחות והתנועות לכל הארצות בצינורות. ובזה הענין תבין סוד קדושת יום השבת.

בשעה"כ (דף יד ע"ב) כתב, תאמר בכל יום אחר תפלת ערבית ומנחה ושחרית אחר העמידה קודם אלהי נצור מזמור (תהלים ס"ז) והוא למנצח בנגינות מזמור שיר, אלהים יחננו וגו' ויכוין שיש בו שבעה פסוקים זולת פסוק ראשון ויש בו מ"ט תיבות וכוונתם במזמור נרמזה בכוונת העומר. ועוד יכוין כי ראשי תיבות שלשת הפסוקים הראשונים הם אל"י.

וראשי תיבות וסופי תיבות פסוק האמצעי הם י"ה.

וראשי תיבות שלשה פסוקים האחרונים הם יא"י כמנין שם אה"ה.

וסופי תיבות שלשה פסוקים הראשונים הם הכ"ם כמנין שם אדנ"י.

וסופי תיבות שלשה פסוקים האחרונים הם מו"ץ כמנין קול. הרי נתבאר כי שבעה פסוקים הנזכרים ראשי תיבות הוא אלי יא"י ועולה כמנין שם ע"ב, וסופי תיבות כל הששה פסוקים זולת פסוק האמצעי הם גימטריא קול אדני, וראשי תיבות וסופי תיבות פסוק האמצעי הוא י"ה, נמצא קול אדני י"ה ע"ב.

עיונים והארות

ז'. סך הכל מ"ט. ופסוק ראשון יש בו ד' תיבות, כנגד מלקחיה תרי ומחתותיה תרי, עד כאן לשונו. ועיין מה שכתב (הרב המחבר בהלכות ספירת העומר בשם אגרות הרמב"ם) דכל האומרו בצורת המנורה בכל יום בהנף החמה, לא יקרה לו שום מקרה רע, וחשוב כאילו הדליק הנרות בבית המקדש, עד כאן לשונו. וזה לשון (הש"ץ דרח"צ ע"ד): מצאתי כתוב בשם אגרת הרמב"ן, דכל ימי העומר כשאומרים ברכת כהנים, אם יאמר היחיד מזמור זה יצליח במעשיו, ואם יסתכל בצורת המנורה שבו, לא יהא ניזוק כל היום. ומסיים, וטוב לאומרו בכל יום, וכל האומרו בצורת המנורה בכל יום בהנף החמה, לא יקרה לו שום מקרה רע, וחשוב כאילו הדליק את הנרות בבית המקדש, עד כאן לשונו.

ועיין במגלה עמוקות פרשת בהעלותך, שהקשה דלפי הפירוש השני של רש"י היה צריך לכתוב בעלותך, וה' יתירה היא. ותירץ שמרמז על החלונות של בית המקדש שרחבים מבפנים וצרים מבחוץ, ופירש רבנו בחיי שזה כצורת אריה רחב למטה וקצר למעלה, וה' גם כן צורת אריה שרחבה למטה פתח רחב, ולמעלה פתח קצר. ולכן נקרא בית המקדש אריא-ל, ולכן במזמור (תהלים ס"ז) למנצח בנגינות מזמור שיר, שהיתה מצויירת כמין מנורה, יש בה אותיות מנין ארי-ה. עד כאן לשונו. ומכאן מעלת המזמור הלזה.

וראה מה שכתב בספר אגרא דפרקא בענין מזמור זה, וזה לשונו. בכוונה למנצח בנגינות, מקובל בידינו, שעל מגיניו של דוד היה מצוייר צורת המנורה (עיין בספר תורת העולה למור מהרמ"א זצ"ל) ונ"ל, דהנה סוד המנורה, ה"ס נ"ק דזעיר רחל (מלכות בית דוד, ח' נרותיה הם בנין גופני מה"ג המתפשטים בה' קצוות מוחזד עד הוד ונכללים ביסודה, ואחר כך במלכותא כידוע מכתבי מרן). והנה מגיניו של דוד להגביר הגבורות על אויבי ישראל היה בשביל זה מצוייר עליו צורת המנורה, וזה שאמר דוד, (תהלים יח, כט-ל) כי אתה ה' תאיר נרי וגו' בך ארוץ גדוד וגו'. ומעתה תתבונן כשגברת יד בית חשמונאי, נעשה נס במנורה והושם זכרון לדורות, להגביר הגבורות על אויבינו, והדלקה עושה מצוה להאיר אורותינו, כי אורות הם החסדים אשר יאירו לנו, ודי בזה הערה למבין. ותתבונן מעתה, אשר מקובל בידינו לומר מזמור ס"ז, אלקים יחננו וגו' בכל גוים ישועתך וגו', בצורת המנורה דייקא.

ועיין בספר לשון חכמים למו"ר הרי"ח הטוב שסידר תפילה מיוחדת ויפה לומר כשאומר מזמור למנצח:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲשֶׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ וְחַסְדֶיךָ וְלִמְעַן הַמְּזִמּוֹר הַזֶּה וּפְסוּקֵינוּ וְתַבּוּתֵינוּ, וְנִקְדוּתֵינוּ, וְטַעֲמֵינוּ וְסוּדוּתֵינוּ, וְלִמְעַן שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַרְמוּזִים בוֹ, שֶׁתְּחַסֵּם וְתַחְמַל וְתַרְחֵם עָלֵינוּ וְתִשְׁלַח לֵנוּ בְּרַכָּה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי וּבְכָל עֲסָקֵינוּ וְתַצְלִיחֵנוּ בְּכָל מַחְשְׁבוֹתֵינוּ וְדַבּוּרֵינוּ, וּבְכָל אֲשֶׁר אֶחָשֵׁב וְאֶדְבֵּר וְאֶעֱשֶׂה אֲצִלִּיתִי, וְתִקְּרָם עָלַי דְּיִ מִקְרָא שְׁפָתַיב וְהִנֵּה פִעֵץ שֶׁתּוֹל עַל פְּלִגֵּי מַיִם אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן פִּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֵאמֹר: יְבֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ, אֲנָא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא, אֲנָא יְהוָה הַצְלִיחָה נָא וְתִקְּרָם בְּנוֹ מִקְרָא שְׁפָתַיב וְתִפְתִּי בְּמַאֲד מַאֲד וְתַצְלִיחֵנוּ לְמִלְכּוּתָהּ:

ג) מי שאומרה בכל יום בהנף החמה לא יקרה לו מקרה רע.
 ד) האומרה בכל יום ז' פעמים כאילו מקבל פני שכינה ואל יחסר מזונו.

ה) דוד המלך ע"ה כתבו על טס של זהב והיה מוליכו למלחמה ונוצח אויביו.

ו) האומרו בכל יום בימי העומר אחר ברכת כהנים לא יקרה לו שום נזק בכל השנה לפי שיש בו ז' פסוקים ומ"ט תיבות ובפסוק "ישמחו" יש בו מ"ט אותיות כנגד ימי שבוע העומר.

ז) כל האומרו בכל יום ז' פעמים כשיוצא לדרך ילך לשלום. ובעת מגפת הדבר ח"ו טוב לכתוב על גבי מנורה פסוק "ה' זכרנו יברך" וכו' עד שמים וארץ, ועיין להרב החיד"א שעיקר המנורה היא שתהיה כתובה על קלף.

בספר עקידת יצחק לרבנו יצחק עראמה ז"ל (פרשת אמור) כתב, סוד הכתוב הזה וצורך הענינים המיוחדים אל השמאל לסיוע פעולות הימין, וצורתם ותבניתם, צויירו ונרשמו במזמור נכבד ומעולה, היה המנהג לאומרו בימי הספירה. והוא אלקים יחננו ויברכנו וגומר (תהלים ס"ז), שבא בקבלה שהיה מצוייר במגן דוד כדמות מנורה. שלשה קני מנורה מצדה האחד, והם שלשה פסוקים רצופים אלקים יחננו. לדעת בארץ. יודוך עמים. ושלשה קני מנורה מצדה השני, והם, יודוך עמים. ארץ נתנה יבולה. יברכנו אלקים. והקנה האמצעי, הוא פסוק ישמחו וירננו לאומים, העומד באמצע, כי הוא ארוך מכולם, כמשפט הקנה האמצעי. והנה יש בשבעה הקנים מ"ט תיבות, כמספר ימי הספירה. כמו שמספר הפסוקים הנזכרים היו על מספר שבתותיה.

בספר בן איש חי למו"ר יוסף חיים זצ"ל (שנה ראשונה פרשת ויגש ד'), כתב, טוב לומר מזמור אלקים יחננו ויברכנו, בצורת המנורה. ובציור ההשכלה בלבד סגי, אם אין ציור מונח לפניו. ובספרו עוד יוסף חי (פרשת ויגש אות ג'), כתב, כשאומר למנצח בנגינות מזמור שיר, המצוייר בצורת המנורה על קלף או על ניר, יזקוף את הציור של המנורה שמשתכל בו, כדי שיהיה הציור זקוף לפניו, כדמיון המנורה שהיתה זקופה ועומדת בהיכל, ולא ניח הציור מושכב ושטוח לפניו.

בסידור שערי השמים, של השל"ה, לפני התפילה, כתב: מצאתי כתוב שיש לומר זה המזמור בצורת המנורה. ויועיל כוונתו לכמה דברים טובים, כי יש בו סודות גדולים, ובפרט בלילי הספירה.

וכתב בספר אבודרהם דהמזמור למנצח בנגינות מזמור שיר אלקים יחננו וגו'. נקרא מזמור המנורה. והקורא אותו בכל יום נחשב כמדליק המנורה הטהורה בבית המקדש, וכאילו מקביל פני שכינה. כי תמצא בו שבעה פסוקים, כנגד שבעה קני המנורה. וגם יש בה מ"ט תיבות, כנגד מנין הגביעים והכפתורים והפרחים והנרות, שבשבעה קני המנורה, שעולין למנין מ"ט. כיצד, גביעים כ"ב. פרחים ט'. כפתורים י"ב. נרות

ח. "ברוך שאמר" צריך לאומרו מעומד, כי הוא באריך דיצירה. וצריך ליקח שתי הציציות של כנפות הציצית שמלפניו ולהחזיקם בידיו עד סיום הברכה^ט, וינשקם^י.

ט. בברכת ברוך שאמר יש פ"ז תיבות, ותיקנוהו אנשי כנסת הגדולה על פי פתקא שירדה מן השמים, ולכן אין להוסיף ואין לגרוע. ויש בו י"ג פעמים ברוך, כנגד י"ג מדות של רחמים, וכנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם^{יא}.

י. אם נמצא באמצע ברכת "ברוך שאמר", וכבר אמר "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם האל אב הרחמן וכו', ושומע קדיש, יענה חמשה אמנים ראשונים של הקדיש, דהיינו עד "דאמירן בעלמא ואמרו אמון", ויענה "אמן, יהא שמיה רבא" עד דאמירן בעלמא. וכן באמצע "פסוקי דזמרה", יענה "יהא שמיה רבא" עד דאמירן בעלמא^{יב}.

עיונים והארות

ממעל לו, לכן בכל ארץ אשכנז וצרפת אומרים שבח של ברוך שאמר בעמידה, וכך קבלו מן החסידים הראשונים ואנשי מעשה.

וכתב הבא"ח (שם אות ז) וכיון שהתחיל לומר ברוך שאמר יאחז הציציות של שתי כנפות שכנגד פניו וישארו בידו עד סוף ב"ש ואז ינשקם ויניחם. עכ"ל.

י. מ"ב (סי' נא ס"ק א) כתב, ולאחר גמר ב"ש ינשקם. והנה ענין נישוק הציציות בגמר ברוך שאמר ליתא בכתבי האר"י ובנושאי כלי השו"ע אלא מקורו באור צדיקים (עמוד העבודה סי' ז) וסידור יעב"ץ ובקיצור שו"ע (סי' יד סעי' ב), והוא משום חיוב מצוה.

יא. כתב הטור (או"ח סי' נא) שהמקור לומר ברוך שאמר הוא מספר היכלות (עיין פרק כח) לרבנו ישמעאל כהן גדול, וסמוך לו פיוט האדרת והאמונה לחי העולמים. וכתב בספר תולעת יעקב (פסוקי דזמרה) "וראיתי באור זרוע כי שבח זה תקנוהו אנשי כנסת הגדולה על פי פתקא שנפלה מן השמים ומצאוהו כתוב בה, ויש בו פ"ז תיבות, וכן כתוב בספר היכלות, והסי' ראשו כתם פז, והמוסיף או גורע ממספר זה טועה וסותר הכוונה המכוונת בו כי כן קבלו איש מפי איש" ע"כ. וכ"כ הבא"ח (שם) יאמר ברוך שאמר נוסח של פ"ז תיבות מעומד, והוא שבח רם ונשא ותקנוהו אנשי כנה"ג ע"פ פתקא דנפל מרקיעא. ומי שאומר ברוך שאמר בקול נעים ובכונה הקב"ה עושה לו כתר של פז שנא' ראשו כתם פז. עכ"ל.

יב. בא"ח (שם אות ט). אמנם מו"ר מופת הדור פסק שבאמצע ב"ש יענה רק עד יתברך, ועיין בהליכות עולם (ח"א דף עו) בעיונים שכתב ז"ל, בשו"ת יביע אומר ח"א (או"ח סי' ה) העלתי לגבי ברכות ק"ש שיענה רק "יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמייא יתברך", ולא יותר, וכמ"ש מרן הבית יוסף (סי' נו) בשם רבנו הגדול מהר"י אבהב. והסכימו לזה אחרונים רבים, וביניהם גם מקובלים, וכמ"ש כ"ב בס"ד בשו"ת יביע אומר (שם, וה"ו סי' ח). ומשם בארה. הילכך גם באמצע ברוך שאמר הדין כן שאין לענות אלא עד יתברך, ולא יותר, שהרי דינו כדין ברכות ק"ש, וכדמוכח ג"כ ממ"ש מרן החיד"א בקשר גודל (סי' ז אות כט), דמוכח מד' האר"י שבאמצע הברכה של ברוך שאמר לא יענה אמן דברכות, ודלא כהמג"א. ע"ש. וכ"כ בשלמי צבור (דף

אָנָּא יְהוָה תְּהִי אֲזַנְךָ קְשֻׁבֶת אֶל עֲבֻדְךָ וְהִצְלִיחָה נָא לְעַבְדְּךָ, וְלִמְעַן שֵׁם הַקְּדוֹשׁ הַרְמוּז בִּרְ"ת יֵאָר פְּנֵי אֲתָנּוּ וְלִמְעַן שֵׁם הַקְּדוֹשׁ הַרְמוּז בִּרְ"ת אֲתָנּוּ סָלָה לְדַעַת תְּחַנְּנֵי שְׁפַע בְּרַחֲמֵי הַקְּדוֹשׁ וּפְרֻסָּה טוֹבָה וְכַלְכָּלָה, וְלִמְעַן חֲכָמָה הַעֲלִינָה הַרְמוּזָה בְּמִסְפָּר ר"ת אֶרֶץ נְתִנָּה יְבוּלָה יִבְרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ, תִּשְׁפִּיעַ לִי שְׁפַע חֲכָמָה וּבִינָה וְדַעַת, וְתַחֲכַמְנֵי בְּתוֹרָתְךָ, וְתַצְלִיחֵנִי בְּלִמּוּד פְּשָׁטִים וּרְמִזִּים וְדְרוֹשִׁים וְסוּדוֹת תּוֹרָתְךָ הַקְּדוֹשָׁה, וְאַחֲרֵים לְהַבִּין כָּל הַלְכָה וְהַלְכָה לְאַמְתוּתָהּ שֶׁל תּוֹרָה:

אָנָּא יְהוָה, לִמְעַן ס"ת אֶרֶץ נְתִנָּה יְבוּלָה יִבְרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ, שְׁעוּלָה מִסְפָּר עֵין טוֹבָה, תִּשְׁגִּיחַ עָלַי אֲנִי עֲבָדְךָ (יזכיר שמו ושם אמו) בְּעֵין טוֹבָה הַעֲלִינָה וְאַתְּבָרָךְ תָּמִיד מִעֵין פְּקִיחָה, עֵין הַעֲלִינָה, עֵין קְדוּשָׁה, עֵין אֲשֶׁר הַשְׁוֹמֵרֶת הַפֶּל, וְכַפְתּוֹב בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עָלַי עֵין, הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל יִרְאָיו, בֵּית יַעֲקֹב לִכֹּן וְנִלְכָה בְּאוֹר יְהוָה:

וַיִּזְיֵאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב (יכוין כס"ה בפ"ז) וְאֵין בְּשִׁבְטֵי כּוֹשֵׁל: **וְתַעֲרֵי זָהָב וְכֶסֶף** (יכוין כס"ה בפ"ז) וּמִלְבוּשֶׁיךָ שֵׁשׁ וְמִשֵּׁי וְרִקְמָה סֵלֶת וְדָבֶשׁ וְשִׁמּוֹן אֶקְלָתָּ. וְתִיפִי בְּמֵאָד מֵאָד וְתַצְלַחִי לְמִלּוּכָה:

יְהִי רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁתְּעַשֶׂה לִּמְעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְלִמְעַן קִדְשֶׁת פְּסוּקִים אֵלוּ שְׁקִירֵי תִי לְפָנֶיךָ וְשִׁמוֹת הַקְּדוֹשׁ הַרְמוּזִים בָּהֶם (יכוין כס"ה בפ"ז): וְתִשְׁפִּיעַ לִי שְׁפַע הַצְּלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי וּבְכָל עֲסָקִי וּמִשְׁאָ וּמִתְּנֵי שְׁלִי, וְיִהְיֶה כָּל נְכֹסֵי מִצְלָחִים וּמִבְרָכִים תָּמִיד, וְכָל אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה אֶתְּךָ ה' תַּצְלִיחַ בְּגִידִי, וְתִקְוֶה בִּי מִקְרָא שְׁפָתוֹב פִּי אֶז אֶת תַּצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶיךָ וְאֶז תִּשְׁפִּיל וְלִמְעַן שֵׁם הַקְּדוֹשׁ הַרְמוּז בִּרְ"ת הוּא שְׁלַח מְלָאכְו לְפָנֶיךָ (הימ"ל) תִּפְתַּח לִי שְׁעָרֵי הַצְּלָחָה, וּבְכָל אֲשֶׁר אֶפְגֶּה אֶשְׁפִּיל וְאַצְלִיחַ, וְתִקְוֶה בִּי מִקְרָא שְׁפָתוֹב עַל יְדֵי דוֹד עֲבָדְךָ וְיִהְיֶה כְּעֵץ שְׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פָּרִיו יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֹא יְבוּל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ. אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא, אָנָּא יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא.

יְהִי לְרְצוֹן אֲמָרֵי פִי וְהִגִּין לְבִי לְפָנֶיךָ, יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

ט. כתב בשעה"כ (דף יז ע"ג) וזה לשונו: בהגיעך אל ברוך שאמר תקום מעומד כמו שיתבאר וגם תאחוז בידך הימנית שתי הציציות של הטלית אותם שהם כנגד פניך, ותכוין כי ברוך שאמר הוא בעולם היצירה בבחינת הדיבור בערך חלק המעשה שהוא הציצית שגם הוא ביצירה" ע"כ. וכ"כ במגלה עמוקות (פרשת קדושים). וכ"כ בתולעת יעקב (פסוקי דזמרה) וז"ל: ועוד קבלו אנשי הקבלה ששבח זה צריך לאמרו מעומד לרמוז שהוא כנגד הצורה העליונה הדא הוא דכתוב שרפים עומדים

יא. וכל זה הוא אם התחיל בברכה אשר באמצע ברוך שאמר. אבל אם עדיין לא התחיל בברכה, אלא עודנו ב"א ברוך הראשונים, אף על פי שכבר התחיל בהם, פוסק לענות לכל דבר שבקדושה. מיהו חוזר ואומר ברוך שאמר מתחילתו עד סופו, כדי שיאמר פ"ז תיבות אלו בלתי יתרון תיבה אחרת עמהם, מפני שיש סוד במנין זה י"ג.

יב. בתוך פסוקי דזמרה יענה אפילו אמנים דברכות, כי כן העיד רבנו מהרח"ו ז"ל על רבנו האר"י ז"ל שהיה עונה אמן דברכות אפילו היה באמצע הזמירות. אך לא פירש לנו על אמנים של תתקבל ועל ישראל ויהא שלמא, ומחמת הספק, שב ואל תעשה עדיף, דאמנים אלו יהרהר בלבנו. וכל שכן על ברוך הוא וברוך שמו, דיהרהר ולא יענה י"ד.

יג. אם סיים "ברוך שאמר" קודם שסיים החזן, יזרז לומר תיכף מזמור לתודה ויענה אמן על ברכת החזן. אבל אם סיים עם החזן עצמו לא יענה אמן, דהוי כעונה אמן אחר ברכתיו ט"ו.

עיונים והארות

קדושה לא יענה וכו' וכן באמצע הברכה שאמר ברוך אתה ה' מברוך שאמר לא יענה לקדיש וקדושה ומודים עד אחר שיגמור מלך מהולל בתשבחות עכ"ל, ור"ל כיון דברכת ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות קצרה לא יפסיק באמצעה וכומו שכתבנו לעיל (סי' ה אות ד יעו"ש) ודו"ק. עכ"ל.

יד. בא"ח (שם אות י). וכתב מו"ר מופת הדור בשו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח סי' ט), הנה בשו"ת תבואות שמש (חאו"ח סי' יב) כתב לתמוה על הרב באר היטב (סי' סו סק"ט) שהתיר לענות אמן דברכות באמצע פסוקי דזמרה, והביא ראיה מד' המג"א (סי' נא סק"ב) בשם ספר הכוונות. והשיג עליו, שאין ראיה מד' המג"א דהנז', דאיהו מיירי בהפסקה שבין ברוך שאמר לפסוקי דזמרה שעדיין לא התחיל בזמירות, והוי בין פרק לפרק, ולכן מותר לענות אמן, אבל באמצע פסד"ז אין לענות אמן. ובהסכמתי לספר תבואות שמש הנ"ל אנכי העירותי בצדק שהשגתו בזה על הבאר היטב אינה נכונה, שהרי מקור דברי המג"א, הוא ממ"ש בספר שעה"כ (דף א ע"ב) וז"ל: וכשהיה איזה אדם מסדר ברכות השחר בבהכ"נ, היה עונה אחריו אמן, ואפילו אם היה באמצע הזמירות היה מפסיק לענות אחריו אמן. ע"כ. הנה מבואר להדיא שהאר"י ז"ל היה עונה אמן דברכות אף באמצע פסוקי דזמרה, וכל האחרונים נקטי נמי בתר שפולי גלימיה של האר"י ז"ל בדין זה, והבאתי הרבה אחרונים שכתבו כן. וכן המנהג.

טו. בן דעת רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף א ע"ג), וכן דעת המג"א (סי' נא סק"ב) והגאון היעב"ץ במור וקציעה (סי' ס"ה) והגאון החיד"א בקשר גודל (ז, כ"ה ול"ד) ויפה ללב (סו, ו) והכה"ח (סי' נא סק"ג, וי"א). והן אמנם כתב החסד לאלפים (נא, ג) שיותר טוב אם יוכל להתחיל מזמור לתודה ואחר כך יענה אחר החזן כדי שלא להפסיק בין הברכה למזמור והחרה החזיק אחריו הגאון הבא"ח (ש"א פר' ויגש אות ח), זה לרווחא דמילתא כי מעיקר הדין הברכה הוי שבח ואמן שבח ויכול לענות. ולפ"ז אין חיוב להזדרז ולומר "מזמור לתודה" תיכף ומיד, ובלבד שלא יסיים עם החזן ויענה אמן. ועי' בהליכו"ע שכתב שכן מבואר מדברי השו"ע.

סז ע"ב). והזכור לאברהם ח"ג (דף ה ע"ב). והרב המחבר כאן. וכשם שבק"ש וברכותיה לא יענה אמן יהא שמייה רבא אלא עד יתברך, כן הדין באמצע הברכה של ברוך שאמר. ודלא כהרב המחבר דס"ל שיאמר עד בעלמא. ולדעתו ה"ה בק"ש וברכותיה שיענה יהא שמייה רבא עד בעלמא, (וכמו"ש בבא"ח פרשת שמות אות ו). אבל לפע"ד אין לענות אלא עד יתברך. וכאשר הוכחתי בשו"ת יביע אומר שם מרוב האחרונים. ומשם בארה. וכן פסק בנו הרשל"צ בילקוט יוסף (סי' נא הלכה ב) עיין עליו. ומנהגו מזמן מו"ר המקובל האלהי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל לענות עד בעלמא.

יג. בא"ח (שם). ועיין בכה"ח (סי' נא סק"א) שרוח אחרת עימו וז"ל: וכשמפסיק לענות קדיש וקדושה וכו' בברכה שבאמצע ברוך שאמר וגם אמן של אחר הברכות קודם שהתחיל בברכה שבאמצע ברוך שאמר זה לא חשיב מוסיף על פ"ז תיבות שבברכת ברוך שאמר, דאינו חשוב מוסיף אלא אם כן מוסיף איזה שבח בנוסח ברכת ברוך שאמר, אבל לא כשעונה איזה דבר שבקדושה שנתחייב לענות מחמת אחרים ואינו נוגע לנוסח ברוך שאמר, והוא פשוט. ועיין בא"ח באות הנז' שכתב כשמפסיק לענות לכל דבר שבקדושה ב"א ברוך הראשונים קודם שהתחיל לומר הברכה שבאמצע ברוך שאמר שחוזר ואומר ברוך שאמר מתחילתו עד סופו כדי שיאמר פ"ז תיבות אלו בלתי יתרון תיבה אחרת עמהם יעו"ש, ול"נ דאם חשיב עניית דבר שבקדושה תוספת על פ"ז תיבות אם כן למה התירו הפוסקים לענות בברכה שבאמצע ברוך שאמר, ואם אינו חשוב תוספת גם ב"א ברוך הראשונים לא חשיב ואם כן למה צריך לחזור לאומרו מתחלתו, ואדרבה דאם חוזר לאומרו מתחלתו הוי כמוסיף דכיון דאמר מקצת הברוכים וחוזר לאומרם הוי כמוסיף בנוסח הברוך שאמר עצמו שכופל הדברים, ועוד ש"ג ברוך אלו יש בהם כוונה כמו שכתב בשעה"כ דף י"ז ע"ג ואם חוזר לאומרם הוי מוסיף. וגם מה שכתב באות הנז' והביא ראיה מספר כה"ח (סי' ח"י אות ה) לא ידענא מה ראיה יש משם, והרי לך לשונו אם בעודו מברך ברכות השחר בתוך הברכה שמע קדיש או

יד. אין להפסיק בדיבור משיתחיל ברוך שאמר עד סוף תפילת י"ה, ואפי' לצורך מצוה אין לדבר ט'. וגם אין להפסיק בשתיית תה או קפה".

טו. אין לברך ברכת אשר יצר באמצע פסוקי דזמרה, אלא בין ברכת ישתבח ליוצר. אלא אם כן חושש שעד שיגיע לשתבח ישכח לברך ברכת אשר יצר, או שחושש שעד שיגיע לשתבח יצטרך לפנות שנית י".

טז. אין אומרים הזמירות במרוצה כי אם בנחת, ובפרט מזמור לתודה מצוה למשוך אותו בנגינה ולנגן, כדאמרינן (ויקרא רבה ט, ז) כל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה ט'. וצריך לישוב בעת אמירת מזמור לתודה כ'.

יז. ח"י פסוקים של יהי כבוד, כנגד ח"י אותיות של ששה צרופי שדי. ויש בפסוקים אלו ח"י אזכרות הרומזים לח"י עלמין, ואחר שיאמר ח"י פסוקים אלו, יאמר תכף ב' פסוקים אשרי יושבי, אשרי העם, ואחריהם יאמר תכף ומיד תהלה לדוד ארוממך וגו'. ויזהר מאד שלא יפסיק בין פסוקים אלו לבין תהלה לדוד ארוממך בשום פסוק אחר כלל, כי פוגם בכתר הנעשה על ידם לבחינת המלכות כ"א.

עיונים והארות

"מזמור לתודה" כולם יחד במנגינה ובנעימה קדושה, וכן כל הללויות ואז ישיר משה וכו' בשירה ושמחה גדולה, וגם פרשת התמיד במנין אשריהם ואשרי חלקם.

כ. כתב רבנו האר"י ז"ל בשעה"כ (דף נא ע"א) וזה לשונו: "ברוך שאמר צריך לקום מעומד וכו' ואחר כך ישב ויאמר מזמור לתודה מיושב" עכ"ד. וכ"כ החסיד הגאון רבי ישראל אלגאזי ז"ל בשלמי ציבור (דף סח ע"ב) ורבנו החיד"א ז"ל בקשר גודל (ז, לח) ורבנו חיים פלאגי' בכה"ח (סי' יב, אות יח).

כ"ב. הגאון הרי"ח בעוד יוסף חי (שם אות ו) שיש להקפיד לאמרו מיושב שאם יאמרנו מעומד נראה שאמרו במקום קרבן ולא נתקן במקום קרבן ולכן לא נזכר עם הקרבנות ע"כ. וכ"כ מו"ר הגאון הראשל"צ ר' מרדכי אליהו (בהערות קישו"ע סי' יד הערה ז) ודלא כר' שלמה גאנצפריד בקיצשו"ע (שם) שכ' לאמרו בעמידה.

כ"א. בא"ח (שם אות יא) כתב וז"ל: על כן אם רואה שמתחילים לומר קדיש או קדושה וכיוצא, ישתוק קודם סיום י"ח פסוקים, כדי שיענה. ואם נזדמן לו עניית דבר שבקדושה פתאום שמוכרח להפסיק, כתבתי בסה"ק מקבציאל דיענה הקדיש וקדושה וכיוצא אפילו בין אשרי לתהלה לדוד, אלא שיזהר אחר שיענה יחזור ג"פ אחרונים של יהי כבוד, ואז יסמוך כל הפסוקים אחריהם בלי הפסק.

בספר הרוקה בפירושו לתפילה (סי' כו) כתב שיש בו ח"י פעמים שם ה' כנגד ח"י פעמים שם ה' שבשירת הים, וקיי"ח תיבות כנגד קיי"ח פסוקי פרשת משפטים.

ובשעה"כ (דף יז ע"ד) כתב דח"י פסוקים של יהי כבוד יש בהם ח"י אזכרות והם סוד אותיות ט"ט של מטטרו"ן שהוא ביצירה, וכבר נודע מ"ש חז"ל דיהי כבוד שרו של עולם אמרו, ושר העולם הוא מ"ט, והפסוקים רומזים לח"י עלמין שמקבלים חיות ושפע רב מאילנא דחיי, וכל זה להטיל לחקל תפוחין קדישין ולכן באלו הח"י פסוקים יש קל"ז תיבות ועם הכולל הרי חקל כמנין חקל תפוחין עכ"ד. ועי"ע בפע"ח (שער התפילה פ"ו והזמירות פ"ד) ולהגאון החיד"א במורה באצבע (ג, עד).

טז. שו"ע (סי' נא סעי' ד) צריך ליהזר מלהפסיק בדבור משיתחיל ברוך שאמר עד סוף י"ח. וכתב המ"ב (ס"ק ט) וכשיש נפילת אפים לא ידבר עד אחר נפילת אפים (א"ר וה"א בשם שיטה מקובצת).

יז. מורנו הראשל"צ שליט"א בספרו ילקוט יוסף (סי' נא הלכה כג).

יח. אול"צ (ח"ב פ"ה תשובה ב) וכתב שם בעיונים וז"ל: בבאר היטב (סי' נג ס"ק ג) הביא מש"כ בגינת ורדים, שמי שהוצרך לנקביו באמצע פסוקי דזמרה, יטול ידיו ויברך אשר יצר, ומניח ציצית ותפילין ומברך עליהם, וכן כתב בביאור הלכה (שם ד"ה איז), שיברך בין הפרקים בפסוקי דזמרה, ע"ש. אולם לפי דעת מרן אין לברך על טלית ותפילין בפסוקי דזמרה, ודלא כמו שהסיק בגינת ורדים לברך, שהרי כתב מרן (שם בסעי' ג) שיברך בין ישתבח ליוצר, ואם כן הוא הדין שאין לברך ברכת אשר יצר אלא בין ישתבח ליוצר. וראה עוד בכה"ח (סי' נא ס"ק כח ובסי' נג ס"ק ז), ע"ש.

יט. שו"ע (סי' נא סעי' ח. ט). כתב רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף יז ע"ד), מזמור לתודה הוא בבחינת או"א שבעולם היצירה, והטעם הוא כי אמת שכל הקרבנות הם למטה בעולם העשיה לתקן ולזכר קיטרוג הקליפות שבעשיה, אבל קרבן תודה עולה על כולם כי הוא ביצירה ועולה עד או"א דיצירה וזהו טעם אומרים ז"ל שלעתיד לבא כל הקרבנות יהיו בטלים חוץ מקרבן תודה, וזה מה שאמר הכתוב עבדו את ה' בשמחה, כי עבדו את ה' הוא אבא, ובשמחה היא אמא" עכ"ד.

ובשער הפסוקים (תהלים ק) כתב רבנו שמואל ויטאל בן מהר"ח (שם) שלכן מזמור זה נאמר בחול ולא בשבת לרמוז לימוד החול שהיא ההלכה, אבל ביום השבת שאומרים מזמור לדוד (תהלים כט) ונזכר בו השתחוה לה' בהדרת קודש הוא ראשי תיבות קבלה שבשבת מי שהוא במדרגה זו צריך ללמוד קבלה ע"כ.

ובידוע שמו"ר מרן ראש ישיבת פורת יוסף תכב"ץ הגאון כמוה"ר משה צדקה שליט"א במנין שלו אומרים

יח. יזהר מאד באמירת אשרי יושבי ביתך לאומרו בכוונה ובמיתון מלה במלה, כי האומרו שלש פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב. והטעם מפני שיש בו אלפא ביתא, וגם ענין הפרנסה והאמונה בהקב"ה.
יט. פסוק פותח את ידיך יכוין האדם לפי פשוטו, שהוא יתברך המשגיח וזן ומפרנס לכל. וגם יכוין שמות הקודש הנרמזים בו כאשר נרשמו בסידורים. ואם לא כיון בפסוק זה אפילו לפי פשוטן של דברים, לא יצא י"ה. וצריך לחזור ולאומרו פעם אחרת.
כ. יזהר לומר המזמורים בכוונה גדולה, ולא לדלג שום מזמור. ובפרט יזהר מאד במזמורים "הללו את ה' מן השמים" ו"הללו אל בקדשו", לאמרם במתון ובכוונה, שעליהם אמרו רבותינו ז"ל יהי חלקי מגומרי הלל בכל יום.²¹

עיונים והארות

תעשה עדיף, אכן יזהרו מאד בפירוש המילות ולא יחסרו תיבות ואותיות ובפרט בשעת אזכרת השמות כי ה' יראה ללבבות. ומיהו בפסוק פותח את ידיך יש לכוין כוונה פשוטת שראשי תיבות של פותח את ידיך פא"י וסופי תיבות חת"ך ומשביע גימטריא חת"ך, ועיין בשער הכוונות. ולמודעי אני צריך, דהלומדים בכתבי האר"י ז"ל ומכוונים בסידור הרש"ש ז"ל כוונות הברכות והתפלות, שקודם כל יזהרו לכוין בפירוש המילות ואזכרת השמות על פי הפשט וגם בהברת המילות שלא יחסר מהם שום אות ואחר כך תבא עליהם הכוונה וצריך לזהר בזה הרבה מאד. וגם לפנות לבם מכל מחשבה בעת התפלה, שאם ככה לא יעשו אפשר שח"ו טורפים להם תפלתם לפניהם ואומרים עליהם לאמר איך עד הפשט לא הגיעו ועושים להם כוונים ר"ל והחי יתן אל לבו, עכ"ל.

כד. בנמרא (שבת קיה): איתא בשם רבי יוסי, יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום, ואוקמוה בפסוקי דזמרה ופרש"י ז"ל: "שני מזמורים של הילולים, הללו את ה' מן השמים, הללו אל בקדשו".

שהללו את ה' מן השמים סודו בספירת התפארת דיצירה, ופסוק לבני ישראל עם קרובו הללויה הוא בספירת הגבורה, מלשון המלמד ידי לקרב, וכן אשר לו אלהים קרובים אליו, קרובים לשון כלי קרב וכלי זין.

וכתבו המפרשים שבמזמור הללו אל בקודשו כאשר בא דוד הע"ה לסיים ספר תהלים, צפה ברוה"ק כל העתיד להיות בצאת ישראל מהגלות והופעת משיח צדקנו, ואמר לחבורתו שירו לה' בכוונת הלב, וכתב הרוקח (אות ל) שש פעמים אמר דוד שיר חדש כנגד ששת ימי השבוע וכנגד ו' פעמים שירה בפרשת האזינו בסופה ובפרשת נצבים, ועוד מ' פעמים הזכיר חסיד בתהלים כנגד מ' פעמים מלאך בספר תורה, לומר כי מי ששומר את התורה שניתנה למ' יום מלאכים ישמרוהו בכל דרכיו ע"כ, ובשעה"כ (די"ה ע"ב) כתב שמזמור זה הוא בספירת החסד שביצירה לכן אמר תהלתו בקהל חסידים, ע"כ.

וזכורני את מו"ר הרה"ג חסידא קדישא כמוה"ר שלום לופס צוק"ל מעכו שהיה אומר כל סדר התפלה מילה במילה בנחת ובכוונה וכאשר היה מגיע לזמירות כל הבית

כב. בנמרא (ברכות ד), א"ר אלעזר א"ר אבינא, כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העוה"ב, ע"כ. וכתב רבנו בחיי בפירושו עה"ת (שמות טז, טז), וז"ל וכבר ביארו לנו רז"ל מעלת המזמור תהלה לדוד שהאומרו שלש פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב, וגילו לנו עיקר הטעם בהיותו כולל האותיות והפרנסה, והוא מסודר באלפא ביתא, והכתוב הזה יכלול את שניהם כי כ"ב אותיות התורה רשומות בו והוא מדבר בענין הפרנסה, עכ"ל.

נג. שו"ע (סי' נא סעי' ז), בא"ח (שם אות יב).

ובגמ' בשבת (קנא): איתא אמר רב יוסף: נקטינן, האי צורבא מרבנן לא מיעני - והא קא חזינן דמיעני - אם איתא דמיעני, אהדורי אפתחא לא מיהדר. והובא בספר מעדני מלך (ח"ג בפרק ראשון) התלמיד חכם לא יהיה עני, ואם העני - אפתח לא מהדר, ואפשר לפרש כך דהנה פסק מרן בשו"ע (סי' נא סעי' ז) "צריך לכוין בפסוק פותח את ידיך, ואם לא כיון צריך לחזור ולאומרו פעם אחרת". מפסוק זה נחתכית הפרנסה לאדם, כשהוא מכוין בפסוק הזה שהקב"ה זן ומפרנס לכל חי ופותח את ידיו כסי' שרוצה לקבל זוכה לקבל שפע.

ואם לא כיון בפירוש הפסוק לא יאמר בדיעבד לא כוונתי איני צריך לחזור, ועל כך אמר רב יוסף התלמיד חכם לא יהא עני, ואם אתה רואה בכל זאת שיש תלמיד חכם עני - זה משום "אפתחא לא מיהדר", שלא חזר על "פותח את ידך" ולא כיון בו, על כן נעשה עני.

ובסידור הרש"ש כתב וז"ל: פותח גי' שע"ת, מ"ה, ס"ה. והכוונה הוא שיכוין להמשיך שפע משע"ח נהורין עילאין דא"א לשם מ"ה דז"א ולשם אדנ"י דנוק'. (פע"ה שער הזמירות פ"ה דף לו ע"א).

וכתב כה"ח (סי' נא ס"ק לד) וז"ל: ועיקר הכוונה הוא שיבין פירוש המילות שהקב"ה משגיח על בריותיו ומפרנסן כמו שכתבנו (לעיל ס"ק לא), וכן כל מקום שנזכר כוונה בדברי הפשטנים הוא פירוש המילות שיבין מה שהוא אומר כמו שכתב חיי אדם (כלל יח אות ב), אבל לא שמות וכוונות כי אין אתנו יודע בזאת ואפילו הלומדים בכתבי האר"י ז"ל לא יעשו זאת כי אפשר יקצצו בנטיעות אם לא עד אשר ילמדו מפי סופרים וספרים וכולי האי ואולי אם יבינו הענין ושב ואל

כא. ויברך דוד יאמר מעומד יי. ובאומרו ואתה מושל בכל, בתיבת בכל יתן שלש פרוטות, השתים בבת אחת ואח"כ השלישית יי.

כב. בזהר הקדוש הפליגו באמירת שירת הים וסודה אחר פסוקי דזמרה, שהיא עילוי מאד ונחת רוח לשכינת

עיונים והארות

אחרת שמעתי ממורי ז"ל שצריך שיתננה בעת שאומר ואתה מושל בכל שהיסוד נקרא כל והוא גבאי צדקה ונותן אותה למלכות אשר גם היא נקרא בכל כמו שאמרו רבותינו ז"ל בת היתה לאברהם אבינו ובכל שמה. והכוונה שעל ידי צדקה זו שנותן לה היסוד שהוא שם ב"ן כנזכר יגדל פרצופה ושיעור קומתה וכו', וזהו ובידך לגדל ולחזק לכל, עכ"ד.

בגמ' (ב"ב י.) אמרו: ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק אחזה פניך, ויש לרמוז כי ר"ת **צדק** לפניו יהלך, הוא צלי, כי בתחלה צדק לפניו יהלך שיתן צדקה ואח"כ צלי. (צפורן שמיר אות כ"ג) וכ"פ השו"ע (סי' צב סעי' י) וז"ל: טוב ליתן צדקה קודם התפילה. וכ"כ ביו"ד (סי' רמט סעי' יד) עי"ש.

והבא"ח (שם אות יג) כתב וז"ל: כשיגיע לפסוקים דויברך דוד ואומר ואתה מושל בכל, יתן צדקה שלש פרוטות, וימסור השתים בבת אחת ואחריהן השלישית, ויש סוד בדבר. ויש נוהגים ליתן עוד שלש פרוטות עד"ז כשאומרים כי כל בשמים ובארץ, כדי לצאת י"ח שתי השמועות שכתב רבנו מהרח"ו ז"ל ותע"ב. ותמיד ישתדל האדם לתת את הצדקה שלו בדרך זו שתהיה שני שלישים ושליש. וגם יזהר בכל פעם שיתן צדקה יתן מעומד, ויש סוד בדבר להקים סוכת דוד הנופלת. וצדקה המעולה ביותר הוא שיתן הצדקה ליד הגבאי והגבאי יתן לעני שבזה תהיה דומה לענין של מעלה, שהתפארת נותן ליסוד והיסוד למלכות, יען שהאדם הוא דוגמת התפארת והגבאי דוגמת היסוד והעני דוגמת המלכות, לכן כשיבא עני לביתו לקבל צדקה יתן אותה ליד אחד מבני ביתו והוא ימסרה לעני כדי שתהיה מכוונת כדוגמה של מעלה.

גם יכוון שיהיה בה יחוד הוי"ה, הפרוטה היא כנגד יו"ד, וחמש אצבעותיו וזרועו כנגד ה"ו, וחמש אצבעות הגבאי או העני כנגד ה"א אחרונה שבשם. וכשאומר ואתה מושל בכל, אם אין גבאי או עני מזומן לפניו ככה יעשה, יזמין בחיקו כיס אחד שהוא כיס של צדקה, ויאחוז בו בשמאלו, ויתן הפרוטות ביד ימין לתוך כיס זה של צדקה כשאוחז ביד שמאל שהוא במקום הגבאי או העני. וזכור לטוב עט"ר הרב אבא מארי זלה"ה שהיה מונח תמיד בחיקו כיס אחד שבו מפריש צדקה כמה פעמים ביום במטבעות של כסף גדולים, לקיים דברי הרמב"ם ז"ל מ"ש בביאור המשנה דאבות והכל לפי רוב המעשה, ואח"כ מחלק לעניים ולשאר מצוות מן המעות האלו שהוא מפריש בכל יום תמיד כמה פעמים, לקיים מ"ש רבנו מהר"ם אלשיך ז"ל בריש פ' תרומה, והיה קורא על כל הפרשה ליקבה"ו וכו' ליחד השם ולעשות נחת רוח ליוצרו, והכל בשמחה וברצון לב זיע"א, עכ"ל.

הכנסת היו אומרים את המזמורים בניגון ובשירה ובשמחה גדולה מאד וכן את שירת הים היו אומרים בשירה בשמחה שאין כמותה, וכאשר ראיתי זה לקחנו כל השיעור כולו להתפלל שחרית עם מו"ר בעכו וראו את התפלה ושמוחו מאד וקבלו מוסר גדול איך מתפללים ה' יעזרנו על דבר כבוד שמו.

כה. כתב רבנו האר"י בשעה"כ (דף יח ע"ג) וז"ל: ויברך דוד את ה' צריך לקום מעומד מן ויברך דוד עד אתה הוא ה' האלוקים אשר בחרת וכו' להיות כי שם אהי"ה רמוז בר"ת א'תה ה'וא י'הו"ה ה'אלהים, וכל אהי"ה הוא בכתר, ולכן צריך לקום מעומד עד סוף ארבע תיבות הנזכרות בלבד. עכ"ל.

וטעם אמירתו כאן כתב הכלבו (סי' ה) כיון שקראנו מזמורי תהילים שחיבר דוד הע"ה אנחנו אומרים גם ויברך דוד להורות שהכל שבח דוד הע"ה, והרוקח (תפילה אות לד) כתב כי מויברך דוד עד תיבות "ועד עולם" הם ח"י תיבות כנגד ח"י ברכות שבעמידה, ועוד כתב שיכוין בתיבות ויברך דוד את יהו"ה שהם ראשי תיבות שם הקדוש (ודא"י) שהוא גימטריא שם המיוחד (אהי"ה) כנזכר בלקט יושר (ח"ב יו"ד עמוד נח). וכמ"ש הרמ"ק בפירושו לספר יצירה (פרק ב, משנה יא).

נו. כתב בשעה"כ (דף יח ע"ג) וז"ל: גם צריך ליתן צדקה בכל בוקר בסוד אני בצדק אחזה פניך קודם שיתפלל תפלת שמונה עשרה וצריך לתת תחילה ביד הגבאי שתי פרוטות ביחד אחת כנגד לאה ואחת כנגד מלכות דבינה שבתוך ראש ז"א אשר ממנה יוצאת לאה כנזכר, ולכן שתי פרוטות אלו ניתנות ביחד. ואחר כך נותן עוד ביד הגבאי פרוטה שלישית כנגד רחל. והענין הוא כי שלש בחינות אלה, כל אחת מהן נקראת צדק אשר זהו בסוד הפסוק צדק צדק תרדוף כנזכר בתיקונים שהם צדק עילאה וצדק תתאה שהן לאה ורחל וגם מלכות דבינה נקראת בכלל צדק עילאה. ותכוין כי הם צדק שהם דינים, ועל ידי צדקה זו שאתה נותן נעשית צדקה כי צדקה היא רחמים כנודע. ולכן צריך ליתן צדקה עתה מעומד, והטעם הוא לפי שהצדקה היא מצות עשה וראוי לעשות המצוה מעומד. עוד טעם אחר כי כיון שהטעם הוא כדי לתת צדקה לעני שהיא השכינה והמלכות, והנה המלכות נופלת לארץ בעוונותינו הרבים, ולכן צריך שיתננה מעומד, ויכוין להקימה ולהעמידה מעומד על ידי הצדקה שהיא התפארת דכורא, כמו שאמר הכתוב משפט וצדקה ביעקב אתה עשית, ולהיות שצדקה זו ניתנת מן התפארת למלכות על ידי היסוד, לכן צריך ליתנה ביד הגבאי שהיסוד נקרא גבאי צדקה שהוא היסוד דאימא או יסוד דז"א אשר הוא גובה כל הצדקה בסוד וילקט יוסף את כל הכסף והוא נותן לעני שהיא השכינה הנקראת עני, ומזה הטעם עצמו צריך ליתנה בעת שאומר כי כל בשמים ובארץ שהוא רומז אל היסוד הנקרא כל. ופעם

עוזנו. ועל כן צריך לאומרה בשמחה רבה ובנעימה. ויצויר בדעתו כאלו עומד ביבשה בתוך הים, והמצרים נטבעים והוא ניצול, והוא סגולה לכפרת עונותיו כידוע י.

כג. בשירה יאמר, ה' ימלוך ב' פעמים מקרא, וא' תרגום. ואח"כ יאמר פס' כי בא סוס פרעה וכו', כי לה' המלוכה וכו', והיה ה' למלך וכו'. ולא יאמר פ' שמע ישראל כמנהג האשכנזים י.

עיונים והארות

גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה לכם" כו', ואם יש אהבה גדולה מזו שמלך אדיר ונאור יעשה דבר שקשה לו בשבילנו עד שכל הדבר הקשה דימו אותו לקריעת ים סוף, כמארז"ל קשים לזווגם כקריעת ים סוף, קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. ולא את אבותינו בלבד אהב ה', אלא גם אותנו, שבכל פעם שאנו אומרים שירת הים בשמחה, מתעוררת אותה אהבה לפדות את נפשותנו שלא יטפוננו המים הזדונים ומטהרנו מעונותינו וחסאתינו ושופך חמתו על הגוים כאמור בשירה בלשון תפילה שאנו מתפללים "וברוב גאונך תהרוס קמך", שמרוב אהבתו אותנו הקמים עלינו הוא כאילו קמים עליו, "תיפול עליהם אימתה ופחד" כו' והדברים עתיקים. וכי יתן לב אל דברי השירה ימצא בכל תיבה ותיבה מקום לשמוח אפי' לפי פשטן של דברים, ובפרט כשאומר "מי כמוך" יחשוב ומי גוי גדול כמונו אשר בחר ה' בנו כו', ועד אחרון אשר הבטיחנו ע"י עבדיו חכמי ישראל הקדושים שהאומר שירת הים בשמחה מוחלין לו על כל עונותיו. הא למה זה דומה למי שנתחייב ראשו למלכות ובאהבתו אותו אומר לו שמח בני ותשורה לפני בשמחה ובזה הריני מוחל לך הכל, היש חיך מתוק מזה, היש אהבה עזה מזו, באמת אי אפשר שלא לשמוח בלבו כאשר "החי יתן אל ליבו", וגדר לזה שיעשה קצת התעוררות שמחה חיצונית בקול רינה ופנים שוחקות כי התעוררות החיצון מעורר את הלב ושמח בלבו. אמנם לא יכוין להנאתו כדי שימחלו לו עונותיו אלא כדי לעשות נחת רוח ליוצרינו שיש לו נ"ר גדולה מזה עד שמשלם שכר טוב בעדו אשרי ילוד אשה שזוכה לעשות נ"ר ליוצרו, אמור יאמר העבד הנאמן הלואי שאוכל ואזכה לעשות נ"ר ליוצרי זו תהיה משכורתו על כל עבודתי אין לי חפץ במתן שכר אחר כי זה שכר טוב אין כמוהו וכו'. עכ"ד.

עוד עיין בכה"ח (סי' נא ס"ק מא) שהביא דברי הסולת בלולה בשם המדרש שמי שאומר אותה בשמחה רבה ובדקדוק התיבות ובטעמים ומכוין כאילו הוא בעצמו יוצא ממצרים ועובר הים הקב"ה מצילו ומוחלין לו כל עונותיו. וזה שאמר "ויאמרו לאמר" ר"ל שציונו לומר אותה בכל יום, עכ"ד.

כה. בשעה"ב (דף נא ע"ב) כתב מהרח"ו, יאמר פסוק זה שתי פעמים בלשון הקודש, ובפעם שלישית בלשון תרגום "ה' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמאי" ע"כ. וכ"כ בפע"ח בשער הזמירות פ"ו. והארחות חיים (תפילה סי' לב) כתב הטעם שכופלים הפסוק הוא כדי להשלים ח"י אזכרות ולומר גם הפסוקים של כי לה' המלוכה וגו'. והעיר על זה דאם יכפול הפסוק יהיו י"ט אזכרות וכל המוסיף גורע, וכתב עוד (שם סי'

כו. בזוה"ק (בשלה נד:) אמרו וז"ל רבי ייסא אמר ויאמרו לאמר, לדרי דרין, בגין דלא יתנשי מנייהו לעלמין, דכל מאן דזכי להאי שירתא בהאי עלמא זכי לה בעלמא דאתי, וזכי לשבחא בה ביומוי דמלכא משיחא בחדוותא דכנסת ישראל בקב"ה, דכתיב לאמר, לאמר בההוא זמנא, לאמר בארעא קדישא בזמנא דשרו ישראל בארעא, לאמר בגלותא, לאמר בפורקנא דילהון דישאל, לאמר לעלמא דאתי, ע"כ.

ורוב ככל הפוסקים והרמב"ם בראשם כתבו לאמרה קודם ברכת ישתבח. וכן הוא בדברי רבנו האר"י זלה"ה (שעה"כ דף יח ע"ד).

ובמדרש (תהלים יח, ו) איתא, ישראל כשנעשה להם נס אמרו שירה ונמחלו כל עונותיהם, שנאמר ויסע משה את ישראל מים סוף, מלמד שהסיע מהם חטאיהם שחטאו על ים סוף שנאמר וימרו על ים בים סוף, ע"כ. וכתב הסולת בלולה (או"ח נא, ד) בשם המדרש, שהאומרה בכל יום בשמחה רבה ובדקדוק ובטעמים כאילו הוא עצמו יוצא ממצרים ועובר בים והקב"ה מצילו, מוחלין לו עונותיו, ע"כ.

ואעתיק לפניך מש"כ הרב החסיד חסד לאלפים (סי' נא אות יב) כי הפליגו בזוה"ק באמירת שירת הים וסודה אחרי פסוקי דזמרה שהיא עליו מאד ונחת רוח לשכינת עוזנו, ועל כן צריך לאומרה בשמחה רבה ובנעימה ויצויר בדעתו כאילו עומד ביבשה בתוך הים והמצרים נטבעים והוא ניצול והוא סגולה לכפר עונותיו כידוע. והן אמת שהשמחה לאיש אינה כל כך בידו והעיקר תלויה בטהרת הנפש כמ"ש במקומות אחרים, אבל עכ"פ בכל כי הא, צריך האדם לקיים אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד כי יתן האיש את רוחו לעורר את האהבה ואת השמחה בחשוב מחשבות טהורות תמצא מקום לשמוח וישמח לבו ויגל כבודו. כי הנה בנוהג שבעולם, האיש אשר ירויח או יהיה מוצא שלל רב לפי חשיבות הדבר אשר תמצא ידו ולפי אהבתו אותו כך תרבה ותגדל שמחתו. והנה כל אשר לאיש יתן בעד נפשו ונבחר מות מחיים כדי לזכות לחיי העוה"ב. כי יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז, והיות האדם אשר בעפר יסודו אהוב למעלה למלך רם ונשא אשר לגדולתו אין חקר היא השגה גדולה ומעלה רמה והרוחה עצומה מכל חיי העוה"ב. והנה בקריעת ים סוף הראנו ה' אלוהינו אהבתו וחמלתו כי שידד המערכות, ומלך צדיק וישר עשה עמנו לפני משורת הדין, ועשרה נסים נעשו על הים בהיותנו "גוי מקרב גוי", ועשה עמנו נפלאות גדולות, והוא דבר פלא הפלא ופלא עד מקום אשר אין יד שכלנו מגעת. צא ולמד ממה שכתוב "או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב

כד. יאמר מי כמוך הא', בכ"ף רפויה, ו"מי פמוך" הב', הכ"ף דגושה. וכן "ידמו כאבן", הכ"ף דגושה, שלא יהיה נראה כאומר "ידמוך אבן" ח"ו. גם יפסיק בין "במים" ובין "אדירים", דתיבת אדירים קאי על המצרים. גם "עם זו גאלת", הגימ"ל דגושה, ואף על פי שאין כן משפט הדקדוק, לפי שהרפויה משתמש לשון צואה, כמו לחם מגואל. וכן יזהר ג"כ באומרו "כי גאה גאה", דהגימ"ל תהיה דגושה כ"ס.

כה. יאמר ישתבח בנעימה ובכוונה, ואין צריך לעמוד בה אפי' השליח ציבור. ויזהר באמירת הי"ג שבחים, והם כנגד י"ג מדות של רחמים. וכן יזהר שלא להפסיק בשום ענין באמצע י"ג השבחים וטוב למנותם באצבעותיו ל.

עיונים והארות

פרק ז אות ע) דהמספר בין ישתבח ליוצר עבירה היא בידו ולכן נהגו לומר ישתבח מעומד כמו יוצר שהרי אסור להפסיק בינתים וכן כתב הכלבו (בס"י כז) בשם רב עמרם (ח"א סי' יד) שיש לחזן לומר ישתבח בתפלת שחרית לפני התיבה מעומד כדי לומר עליו קדיש.

אמנם המקובלים יושבים בישתבח וכמו שכתב בנתיבי עם (סי' נג סעי' א) זכורני שבבית אל היה הש"ץ יושב ואחר שגמר לאומרו עומד ואומר קדיש, וחוזר ויושב ביוצר ובק"ש.

וראיתי בפתח עינים החדש (ח"י עמוד סא) להגאון המקובל כמוה"ר שריה דבלצקי זצוק"ל שנשאל מאת יד"נ הגאון המקובל כמוה"ר רחמים משה שעיו שליט"א בתשובה למכתבו למה בישתבח לא צריך לעמוד, דהרי הם כנגד י"ג שבארין וכמו שיובא לקמן מדברי הרב האריז"ל, והרי ידוע שכל מה שעוסקים בתיקון אריך צריך לאומרו מעומד, וא"כ למה לא כתב הרב ז"ל לעמוד בישתבח כמו שכתב באמירת ברוך שאמר שגם שם עוסקים בא"א, בשעה"כ (דף יז ע"ד, נא סעי' א). אמנם הרמ"א (בס"י נא סעי' ז) כתב דנהגו לעמוד בישתבח, אבל הוא כתב על דרך הפשט. והגר"א (במעשה רב אות כז) כתב דאפשר לשבת עד הקדיש, אבל ממנו אין ראיה כי יש לו סדר אחר בעליית העולמות, ולדידה ישתבח הוא מלכות דבריא, ודהיינו התחלת עולם הבריאה ובו נרמזים כל ה' פרצופים דבריא, וכמ"ש בשער נפתלי בסידור הגר"א הישן (עמ' עו). אמנם, גם כפי הרב ז"ל שבישתבח נרמז בחי' אריך ג"כ אתי שפיר שלא צריך לעמוד מכמה טעמים, חדא, כי הרב בשעה"כ (דף יח ע"ד) ובפע"ח כותב ש"ג שבחים שבישתבח הם כנגד י"ג ברוכים שבברוך שאמר ור"ל שהם כנגד י"ג דאריך שהזכרו שם, אך לא כותב כאן בישתבח בדבריו לכיון באיזה המשכה וכו' מאריך לז"א כדרך שמצינו בב"ש שבהם סידר בפרטות המשכת י"ג תיקוני דיקנא מאריך לזו"ן, וכאן לא מצינו כזה לא בשעה"כ ולא בפע"ח ולא בסידורי האר"י והרש"ש למיניהם. שלא סידרו בישתבח שום המשכה וכו' אלא ע"כ שאין הכוונה כאן אלא לרמוז כיון שכעת מסתיים תיקון היצירה נועצים סופו בתחילתו וחוזרים רק לרמז כנגד הכוונות שכבר כיוונו בהם בברוך שאמר, ולכן אין צורך לעמוד. ועוד י"ל עפ"י מה שכתב שם עוד בשעה"כ, שאלו הי"ג שבחים הם על דרך מה שנתבאר בברייתא דרבי ישמעאל, שעתה בישתבח נעשית היצירה על ידי שעלו הג"ר שלה ונעשו נה"י דבריא, ועי"ז נעשית היצירה בת י"ג ספירות, וכסדר הכוונות בברייתא דרבי ישמעאל. וכ"ה

לא) כי אין לכפול אותו משום דהוי כאומר שמע שמע ע"כ. ועיין בדרישה (שם א) שהביא דברי הארחות חיים ואחריהם הסברא שהובאה במחזור ויטרי שהאזכרה בפסוק והיה ה' אינה מן המנין [וכתב אותה בשם המהרי"ל] והקשה א"כ מדוע כופלים ה' ימלוך ולא השלימו ח"י אזכרות בוהיה ה' למלך שהוא סיפיה דקרא. אלא שלפי מ"ש המחזור ויטרי ועוד, ד'ביום ההוא יהיה' הוא רק מה שיהיה לעתיד לבא לכן לא צירפוהו למנין האזכרות.

כתב בסידור הרש"ש בשירה היינו מתיבת "אז ישיר" יש ח"י היות והם בחינת ב' טט"ן שיש בשם מטטרו"ן שהוא בז"א דיצירה ויש לכיון לט' תיקונים דז"א דיצירה והיינו ט' תיקוני דיקנא דאור ישר וט' דאור חוזר, ומקורו מספר עולת תמיד וז"ל: אחר הזמירות יאמר השירה אשר הוא רומז ליסוד, שהוא מדרגה האחרונה שבנוקבא המקנא במט"ט, הנקראת תורה שבכתב ואז מתחלת לתקן ע"י תורה שבכתב, וכו'. עוד פירוש ונלע"ד שהוא יותר אמיתי כמו שכתבתי בשער התפילה, ונעתיקם פה כדי לפרש הענין על אמיתות, וז"ל: ח"י ברכות בשחרית, מן ענט"י עד ברכות התורה, הם נגד ח"י ברכאן דיסוד עשיה, אח"כ בב"ש הוא כתר דיצירה, לכן יש בו ברוך כמנין וא"ו, והם סוד י"ג מכילן דז"א שיש ביצירה. אח"כ ח"י פסוקים ביהי כבוד, שיש בהן ח"י היות, והם ח"י ברכאן דיסוד יצירה. נראה לענ"ד שהם כנגד יסוד דא"א, וי"ג שבחים הם כנגד י"ג תיקוני דיקנא דא"א, והטעם נכון, מפני שצריך לחבר לעולם היסוד עם הדיקנא, בסוד והדרת פני זקן, בסוד מלך הדר שהוא היסוד, ומי שהוא סריס, אין לו זקן, לכן צריך לרמז ולחבר ברית עם הזקן, וזהו אמיתת הענין.

אזכרות שבשירת הים, מדבר בדיקנא דא"א, שיש בו י"ג תיקוני דיקנא, וה' ראשונים שהם אור צח ומצוחצח ואויר קדמון וחו"ב, הרי י"ח. וגם באופן אחר, כנודע שג"ר שהם מגולים שהם בעצמם נקראים אור צח ומצוחצח ואויר קדמון, והב' מוחין דא"א שהם מתלבשים, שהם הגולגלתא ומוחא סתימאה והי"ג ת"ד, הרי הכל ח"י בחי' שיש בא"א, וז"ש בזהר פ' בשלח מה תצעק אלי בעתיקא תליא מילתא כנודע, לכן הח"י אזכרות, הם רומזים בא"א דיצירה, והבן זה היטב, עכ"ד.

כט. בא"ח (שם אות יד).

ל. **כתב** הטור (ריש סי' נט) ועומד שליח ציבור ומתחיל ישתבח ע"כ. וכתב הב"י שכן כתבו הגהות מיימוניות (הלכות תפילה

עיונים והארות

שצריך לשבח את הקב"ה בחמשה מוצאות הפה כי כל אות בתיבת ישתבח מראה על מוצא אחר אות י' בחיך גיכ"ק, אות ש' בשניים זסשר"ץ, אות ת' בלשון דטלנ"ת, אות ב' בשפתים בומ"ף, אות ח' בגרון האח"ע.

כתב הדעת זקנים מבעלי התוס' (פקודי פ' לח פס' כא) וז"ל: בשעה שחשדוהו למשה שגנב שקלים ממלאכת המשכן, אמר להם משה רוצה אני שיהא המשכן עדות. וחזרו ומנו ומצאו שהושמו בוויך לעמודים. ודריש ליה מ"והמלאכה היתה דים", קח ראשי תיבות ויעלו ט"ו ווין, כלומר ט"ו יותר. ומיד נתן משה ט"ו שבחות להקב"ה, והן בישתבח שיר ושבחה, וכנגדן ט"ו ברוך בברוך שאמר, וכנגדן ט"ו ווין באמת ויציב. ולפ"ז ישנם כאן ט"ו שבחים, ש"ברכות והודאות" הם ממנין השבחים. אך האר"י הק' כתב שיש כאן י"ג שבחים, והם כנגד י"ג פעמים תיבת "ברוך" הכתובים בברוך שאמר, ולפ"ז "ברכות והודאות" אינם ממנין השבחים, אלא הם ענין חדש.

בספרי חסידות פרשו "הבוחר בשירי זמרה", דהנה העובד ה' האמיתי, אף שהוא מודה ומהלל את ה', סובר תמיד שלא הלל ושיבח כפי הראוי למלך רם ונישא כהקב"ה. ונשאר בקרבו הרבה שירים מה שחושק ומתאוה להוסיף ולהלל עוד ועוד. ופעמים מפחדו פן יגרע מהשבח הראוי לנורא תהילות, הוא בולם פיו לגמרי, ומשיר את כל השבח והתהלה בליבו, ובאלו חפץ ומתאוה הקב"ה, יותר מהשירה וזמרה שמהללים אותו בפה. וזהו "הבוחר בשירי זמרה", בשירים של הזמרה הנשאר בפנימיות הלב.

ובסידור רבי אלעזר מגרמיזא (סי' לח) כתב דבישתבח יש ט"ו לשונות שבה כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהילים וכנגד ט"ו תיבות של ברכת כהנים כמו"כ יש ג"ן תיבות בישתבח כנגד ג"ן פרשיות שבחומש וכל האומרו בכוונה כאילו קיים ה' חומשי תורה עכת"ד.

ובספר עוד יוסף חי (פרשת ויגש אות יד) הביא משם סידור הרש"ש שהשבחים הם דוקא י"ג ולא כמו"ש רבי אלעזר מגרמיזא שהם ט"ו, וז"ל: השבחים של שיר ושבחה שהם י"ג שבחים תיקנו אותם כנגד י"ג מידות וכמפורש בשעה"כ (דף י"ה ע"ד) ובסידור רבנו הרש"ש וכן הוא בזוהר תרומה (דף קל"ט) וכך הוא סדר כוונתם:

שיר (אל), ושבחה (רחום), הלל (וחנון), וזמרה (ארך), עוז (אפים) וממושלה (ורב חסד) נצח (ואמת) גדולה (נוצר חסד) וגבורה (לאלפים) תהלה (נושא עוון) ותפארת (ופשע) קדושה (וחטאה) ומלכות (ונקה) וכו'.

ובסידור כוונות רבנו הרש"ש ז"ל של חול נרשמו אצל י"ג שבחים סדר י"ג מידות דווקא. אמנם בסידור של שבת נרשם אצל י"ג שבחים עוד י"ג של פסוק נרד וכרכום וכו' וכך הוא סדרם: שיר (אל נלל) ושבחה (רחום וכנסת) הלל (וחנון קנס) וזמרה (ארך וקמון) עוז (אפים עס) וממושלה (ורב חסד כל) נצח (ואמת עץ) גדולה (נוצר חסד לנסת) וגבורה (לאלפים מל) תהלה (נושא עוון) ואלהות (ותפארת) ופשע (עס) קדושה (וחטאה כל) ומלכות (ונקה לאפי

בפרע"ח (פרק ו דשער הזמירות), אלא דשם כתב שהבריאה היא נעשית גם היא בי"ג ספירות, וכן העתיק בהגוב"י (בשעה"כ שם אות ו), ור"ל דע"י שעלו חב"ד דיצירה לנה"י דבריאה נעשית הבריאה בת י"ג ספירות, וכן העתיקו בסידורי האר"י קול יעקב קאפיל (דף סג ע"ב), וסידור ר' אשר (דף נה ע"ב), וסידור ר' שבתי (ס"ה ע"ב). ונמצא, שאנו עומדים עדיין ביצירה ומכוונים כנגד הי"ג שנעשה בעולם הבריאה. והנה כבר מצינו למעיל אליהו (בנדמ"ח בע' שכ"ח) ולשד"ה (בשערי רחמים ח"ב סי' סז ובפאת השד"ה ח"א דף קמג סוף ע"ב) דמה שכתב הרב ז"ל שצריך לעמוד בתיקון אריך ואו"א, הוא דוקא כשעומד באותו עולם שמכוון בו, אבל אם אינו עומד באותו עולם שמכוון בו, וכגון בקרי"ש שעומד בבריאה ומכוין באצילות אין צריך לעמוד, ומדייק כן השד"ה משעה"כ (דף כב ע"א), ומהאי טעמא אין צריך לעמוד בקרי"ש אף שעוסקים בזיווגי פרצופים עליונים ע"ש.

וא"כ המסקנה שאין ענין גם לש"ץ לעמוד בישתבח ויכולים לישב.

שבח ישתבח.

יש אומרים שיסדו שלמה המלך כשישב על כסא השם יתברך ורמז שמו בתחילתו, וכתב ט"ו שבחים בו ובחתימה רמז שם אברהם אבינו ראש האבות, והוא היה דור ט"ו לאברהם.

כן כתב הרוקח בפירושו לתפילה (אות לח, עמ' רלג) וז"ל: ישתבח, שבח שלמה וסידור ביום שעלה לישב על כסאו של שן וציפהו מזהב ומפז ובאו כל ישראל לפניו לראות היאך יעלה עליו והיו משבחים ואומרים למלך כזה נאה לשבח שנתן לו הקב"ה חכמה ודעת תבנית כסא כזה ושומע המלך דבריהם ואומר להם וכי עלה על דעתכם שהשבח של כסא שלי? שבחו והודו לשם של מלך מלכי מלכים שהחכמה והגבורה שלו, ופתח ואמר ישתבח שמך לעד מלכנו המלך וחתם שמו בראשי תיבות ומרוב ענוותנותו הקדים ישתבח שלא ירגישו.

ובספר פע"ח (שער הזמירות פ"ו) כתב ואחר כך אומר אל ההודאות. **אדון** הנפלאות, **בורא** כל הנשמות, **רבון** כל המעשים, **הבוחר** בשירי זמרה, **מלך** אל חי העולמים, והוא ראשי תיבות אברהם, שאברהם אבינו עליו השלום תיקן זה אבל לא שמעתי זה ממורי [האר"י] זלה"ה ע"כ. (אמר שמואל גם אני שמעתי שתחילת ברכת ישתבח תיקן אותה שלמה המלך ע"ה ונרמז בו ד' אותיותיו בראשי תיבות **שמך לעד מלכנו האל**, ואפשר לומר שתחילת הברכה תיקן אותה שלמה המלך ע"ה והברכה עצמה של ברוך וכו' תיקן אותה אברהם אבינו ע"ה). והרב יצחק פלאג'י ז"ל בספרו יפה ללב (ח"א ד"ן, א) כתב בשם הרב בתי כנסיות, שנראה שמה שתיקנו נוסח שהוא ראשי תיבות אברהם, הוא לזכור זכותו, והוסיף עוד מדיליה שלכן הוזכר בו ט"ו שבחים כי מאברהם אבינו עד שלמה המלך ט"ו דורות ואלו הם: אברהם יצחק יעקב יהודה פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בעז עובד ישי דוד שלמה, כי שלמה יסד ישתבח ורמז יחסו עם אברהם אבינו ראש האבות ע"כ.

וכתב הרב יסוד ושורש העבודה כי בתיבת ישתבח רמז

כו. אין ראוי לדלג בשום אופן אפילו לא חלק אחד מסדר התפילה לצורך תפילה בציבור. ומכל מקום מי ששעתו דחוקה ביותר, רשאי לדלג על חלקים בתפילה לפי סדר הדילוג המבואר בספר רב פעלים. והוא, שיאמר לפיכך אנחנו חייבים עד פסוק שמע ישראל וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ויהי רצון שלפני פרשת התמיד עד רבי נתן הבבלי אומר אף כפת הירדן כל שהיא, ויהי רצון וכו' שיהא שיח עד פסוק ושחט, והודו לה' עד ובנביאי אל תרעו, ואל נקמות עד המלך יעננו ביום קוראנו, וה' מלך עד סוף פרק תהילה לדוד, והללו אל בקדשו עד כמו אבן במים עזים, ואח"כ יאמר ה' ימלוך לעולם ועד ב"פ, ומשם לא ידלג כלום. וטוב להוסיף פרשת העקידה, ואנא בכח, ופסוק ושחט אותנו, ופרק איזהו מקומן לא.

כז. מישתבח עד יוצר יכוין לקיים מצות עשה לברך את ה' לב.

כח. מי שלא היה לו טלית ותפילין וקודם ישתבח הביאו לו, יסיים ברכת ישתבח ואחר כך יברך ויתעטף בטלית ויניח התפילין לב. וכן אם עומד באמצע פסוקי דזמרה והביאו לו טלית ותפילין מותר ללובשם

עיונים והארות

ואח"כ יאמר יהר"מ ה' או"א שיהיה שיח שפתותינו חשוב וכו' עד פסוק ושחט אותו וכו', ואח"כ יאמר הודו לה' וכו' עד ובנביאי אל תרעו, אח"כ פסוק אל נקמות ה' אל נקמות הופיע, ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה' הושיעה וכו' אח"כ יאמר ה' מלך וכו' למנצח וכו' ברוך שאמר וכו' מזמור לתודה וכו' יהי כבוד וכו' ואשרי יושבי ביתך וכו' עד ואנחנו נברך יה וכו' אח"כ הללויה הללו אל בקדשו וכו' ויברך דוד עד כמו אבן במים עזים, אח"כ ה' ימלוך לעולם ועד ב"פ, ה' מלכותיה קאים וכו' כי בא סוס וכו' כי לה' המלוכה וכו' ועלו מושיעים וכו' והיה ה' למלך וכו' וברכת ישתבח, ויתחיל יוצר אור ומכאן לא ידלג כלום. ואחר התפילה יחזור ויאמר כל מה שדלג מן פרשת העקידה ואילך אחת לאחת, ופסוקים הודו לה' קראו בשמו אף על פי שכבר אמר התחלתם, עתה יחזור לאומרם, ורק ברכות הזמירות שהם ברוך שאמר וישתבח לא יאמר אותם פעם שנית כאשר אומר עתה המזמורי אשר דלג, ויאמר שירת הים ג"כ, וכן יעשה כאשר נחפז לצאת לדרך לקצר באופן זה שכתבנו, ובזה יעלה בידו סדר תיקון תפלת השחר ע"פ הסוד כהוגן, עכ"ל.

ומו"ר הרב כה"ח (סי' נב ס"ק פ) יצא לעומת הרי"ח הטו"ב לחלוק וכתב וז"ל: ודע דבכל סדר התפילה שתיקנו חז"ל יש בהם סודות נעלמים ודברים נפלאים ועל כן צריך להזהר מאד לומר כל סדר התפילה על הסדר ולא יחסר מהם שום דבר וכתב הרב סולת בלולה שראה להרבה גדולי ישראל שאף שמאחרין לפעמים לבוא לביהכ"ס מתפילין כסדר ולא בדילוג, ועיין פתח הדביר שם שהאריך בזה והביא כמה פוסקים שס"ל הכי שאין לדלג עיי"ש וכך דעתי ההדיוט נוטה ועל כן לא הארכתי בזה, ועיין ברב פעלים מה שכתב לקצר ואין דעתי נוחה בזה כידוע לידועי חן ואין צריך להאריך עכ"ל.

ומו"ר פאר הדור בהליכות עולם (פרשת מקץ אות ג) כתב ששמע מפה קדוש המקובל האלקי רבי אפרים הכהן צוק"ל שגם יש להוסיף את "אנא בכח" ודבר זה הכרחי ע"פ הסוד עכ"ד.

לב. סידור הרש"ש זיע"א. ודעת בה"ג שהיא מ"ע דאורייתא. **לג.** מרן השלחן ערוך (סי' נג, סעי' ג) כתב וזה לשונו: אין לברך על עטיפת ציצית בין פסוקי דזמרה לישתבח אלא בין

נשמים) עכ"ל. וכך המנהג שרק בשבת מכוונים את סדר הסממנים ולא ביום חול כי בימי החול מכוונים רק י"ג מידות ותו לא.

לא. כתב הטור (סי' נד) וז"ל: ואם בא לבית הכנסת ומצא ציבור בסוף פסוקי דזמרה, על זה שאלו לרב נטרונאי מהו שיתפלל עם הציבור ויאמר פסוקי דזמרה אחר כך. והשיב שאינו יכול. כי תיקנום קודם התפילה אלא אומר ברוך שאמר עד מהולל בתשבחות ואומר תהלה לדוד ומדלג עד הללו אל בקדשו ואומר כל הנשמה תהלל יה הללויה וחותם בישתבח וממחר להתפלל עם הציבור ולא יאמר אותם אחר התפילה כל עיקר ע"כ.

אולם המגיד שהיה למרן הזהירו לבוא לביהכ"ס כדי שיוכל להתפלל כסדר ולא בדילוג כי העושה כן מהפך הצינורות ע"כ.

ועיין בבאר היטב (שם ס"ק א') שכתב דהרבה אנשי מעשה נוהגים להתפלל כסדר בגלל אזהרת המגיד ואפילו שאחרו לבוא לביהכ"ס. ובשו"ת רב פעלים (ח"ב שאלה ד) כתב שהגם שע"פ הסוד אין לדלג ואין להפך הצינורות ושפע העולמות מ"מ יש דילוג כזה שמדלג ובכל זאת אינו פוגם בעולמות העליונים ובמהלך התפילה.

וז"ל השאלה והתשובה: שאלה. מי שבא לבית הכנסת וראה הציבור בזמירות, והוא רוצה שיעמוד בתפלת העמידה עמהם בשוה, ואם יתחיל לומר מפרשת העקידה, א"א להשוות עמהם בעמידה, והוא רוצה לקצר באופן שלא יזיק הקיצור שלו ע"פ הסוד, בסדר ותיקון העולמות אשר תיקנו וסדרו החכמי בתפלת שחרית, מתחלת פרשת העקידה עד הסוף, איך יעשה לדלג מה שאפשר לדלג, ויאמר אז כל הדלוגים שדלג אחר גמור התפילה. גם עוד שואל אם יזדמן שהוא יוצא לדרך ונחפז לצאת, וצריך לקצר, איך יעשה.

תשובה: יאמר תחלה לפיכך אנחנו חייבין וכו' עד פסוק שמע ישראל ובשכמל"ו, כי זה חיוב מאד ע"פ הסוד לצורך התפילה, ונקרא ק"ש דקרבתות, אח"כ יאמר יהר"מ ה' או"א שתמחול וכו' ופרשת התמיד ופרשת הקטורת והברייתא של הקטורת, ויסיים רבי נתן הבבלי אומר אף כפת הירדן כל שהיא,

ולברך עליהם לז.

כט. נוסח ברכת "ישתבח" השגור בפי הכול, "מלך גדול ומהולל בתשבחות", ולא "אל מלך גדול" ליה. וכן צריך לומר "חי העולמים" בפתח לז.

ל. בעשרת ימי תשובה, אומרים בין "ישתבח" "ליוצר", מזמור "שיר המעלות ממעמקים" לז.

עינים והארות

חי ואנכי התאמצתי בכל עוז ולא נתתי כבודי לכלימה וגם כבודי האשכנזים אשר בכל סידוריהם מנוקדת המלה חי בצירי, זכרתי מיד את דברי המג"א (בסי' רז) שיש להגות חי העולמים בצירי וכו' אך הם לא הרפו ממני והקיפוני בחבלי ראיות מתורת הסוד אשר לא יכולתי עמוד בפניהם, ונוכחתי כי בכל סידורי בני תימן חדשים גם ישנים וכן בכל סידורי הספרדים מנוקדת המלה חי בפתח כן נראה כי נוסחת האשכנזים היתה אף היא לפנים חי בפתח ושונתה לצירי מאז כתב כן רבנו יום טוב ליפמן בספרו תוספות יום טוב ואשר אף הוא בסוף ימיו חזר בו לפי שמועתו של רבנו אליהו שפירא בספרו א"ר. ומאז לימדתי לשוני לומר חי בפתח כי לא כל השומע יצחק לי ואשר לא ידעתי ישאלוני ואהיה בעיניהם כעם הארץ, עכ"ל.

וכתב הגאון חיד"א בקשר גודל (סוף סי' ז) ובפתח עינים (סוף תמיד) וז"ל: הרב תוס' יו"ט האריך שצ"ל חי בצירי אמנם כתבו שחזר בו הרב תי"ט והרב יעב"ץ בתשובות ובלחם שמים האריך הרבה ומסיק בפתח, ואחרי הודיע אלהים י"קר שהודתא שהרב תוס' יו"ט חזר בו וכמה רבנים מגדולי המדקדקים אמרו שגם לפי הדקדוק ניתן ליאמר חי בפתח, אין לשנות הנוסח הקדום ולשון מדברת זאת אומרת פת"ח בברכות. ועיין עוד בספר ילקוט יוסף לגאון האדיר הראשל"צ (סי' רז) בדין ברכה אחרונה מה שהאריך בזה לומר חי העולמים בפתח.

לז. רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף צ ע"א), וז"ל: בכל עשרת ימי תשובה טוב ונכון מאוד לומר בין ישתבח ליוצר מזמור ממעמקים קראתיך ה'.

עוד כתב בפע"ח (שער כה פ"ז דף קלח ע"ג), וז"ל: טוב לומר בכל עשרת ימי התשובה בין ישתבח ליוצר מזמור ממעמקים קראתיך כי סוד עומק גי' רי"ו כי הוא גבורה וכבר ידעת איך בכל יום מאלו העשר מתעורר אחד מעשרה עמקים הנזכרים בספר היצירה עומק טוב ועומק רע וכו'. עכ"ל.

ועיין בספר ילקוט יוסף לגאון מו"ר הראשל"צ שליט"א (סי' נד הערה טז) שכתב בהא דהנהיג מרן פאר הדור מור אביו צוק"ל לאמר גם ביום הושענא רבה מזמור שיר המעלות ממעמקים ואפי' שאין לו מקום לפי הסוד, וגם לפי הפשט אפשר שזה הפסק. הנה בכל זאת הנהיג זה אדם גדול מו"ר והוא פלא, וז"ל: וכן הנהיג מרן אאמו"ר (שליט"א) [צוק"ל] בשנים האחרונות, לומר מזמור שיר המעלות ממעמקים וגו' גם בהושענא רבה. והנה בסידור צלותא דאברהם העיר על הנוהגים לומר פרק זה גם בהושענא רבה, וכתב, דנשתרבב המנהג אצל החזנים אשר נעים להם לנגן, ומנגנים קדיש בניגון של הימים הנוראים, ועל ידי זה משלבים כאן את המזמור הנ"ל, למען לא יחסר המזג. ובשלמא בעשרת ימי תשובה נתקן בכל יום עומק

ישתבח ליוצר. וכתב הגאון רבנו ישועה שבאבו ז"ל בשו"ת פרח שושן (או"ח כלל א, סי' טו) שדעת מרן שבתוך פסוקי דזמרה מותר להפסיק וזה כמו"ש הרמב"ם וסיעתו, ומה שאסור הוא דוקא בסוף פסוקי דזמרה דהיינו בין שירת הים לישתבח, וכ"כ בחידושי רבי עקיבא איגר ז"ל (נג, א) וכתב שכן הוא דעת הלבוש.

לד. הרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סי' קמז) כתב וז"ל: מי שנזדמן לו טלית ותפילין בפסוקי דזמרה אם מותר ללבשם ולברך עליהם, תשובה, אין שום איסור בברכה על ציצית ותפילין בתוך המזמורים, שאין הפסקה כזאת בפסוקי דזמרה אסורה. ואינה תפילה ולא קריאת שמע כדי שנאסור הפסקה כזאת, ע"כ. וכ"כ להלכה הגאון החיד"א בברכ"י (או"ח סי' נג סעי' ד). וכתב הגאון רבנו ישועה שבאבו ז"ל בשו"ת פרח שושן (או"ח כלל א, סי' טו) שדעת מרן שבתוך פסוקי דזמרה מותר להפסיק וזה כמו"ש הרמב"ם וסיעתו, ומה שאסור הוא דוקא בסוף פסוקי דזמרה דהיינו בין שירת הים לישתבח, וכ"כ בחידושי רבי עקיבא איגר ז"ל (נג, א) וכתב שכן הוא דעת הלבוש.

לה. בן נוסח האר"י ז"ל בשעה"כ (דף נא ע"ב). וכן הוא נוסח מרן השו"ע (סי' נד סעי' ב).

לו. הנהגה בספר פע"ח למהר"ח (שער הזמירות דף כג) כתב, כתבו המקובלים הראשונים, כל האומר חי העולמים בפת"ח הוא טעות גדול, כי חי הוא חוץ מן העולמים. אבל האומר חי בצירי הוא מחבר המדות שהם חו"ב ביחוד, לכן צריך לומר חי העולמים בצירי. והוא הנכון. וכן דעת הרב עיקרי הד"ט (סי' ד אות ג) בשם ספר ישרש יעקב, והמג"א, והרב בית דוד, ומרן החיד"א בברכ"י (סי' רי סק"א), אמנם מו"ר הרש"ש ז"ל כתב בספר "נהר שלום" (דף כ"ו ריש ע"ד), לאמר חי העולמים בפתח, וכן הוא מנהג ק"ק חסידי בית אל וכ"כ הכה"ח (סי' נג סק"ג וסי' נד סק"ו) וז"ל: חי העולמים בפתח וכ"כ הא"ר (אות א). וכ"כ יפה ללב (אות ב) בשם כמה פוסקים ומטו בה ג"כ בשם הזוהר והרמב"ם ז"ל. וכתב שכן הנוסחא השגורה בפי הכל למגדול ועד קטן לומר חי העולמים בפתח בין בברכת ב"ש ובין בישתבח ובין בברכת בורא נפשות, יעו"ש. ואביא לפניך מש"כ דברי שלום החדש וז"ל: וכתב מהר"י ספיר ז"ל בספרו אבן ספיר במסעותיו לתימן בשנת תרי"ט (מסעות ספיר דף נו ובנד"מ דף 66) וז"ל: לולי ידיעותי אם מעט אם הרבה לא מצאתי ידי ורגלי בין קהילת תימן עינים היתה לטושה ובוחנת לכל דרכי, ואזנם קשובה לאמרי פי, ובאחד הימים, בברכי ברכת בורא נפשות תמהו לשמוע, כי הגיתי את המילה חי בצירי כמנהג האשכנזים ולא בפתח חי שהוא אחדות גמורה ככתוב חי ה' וחי נפשך (מלכים ב - ב, ב) ובמקרא כולו נאמר אצל ה' חי ואצל בני אדם

מאמרי הזוה"ק

פרשת משפטים

ח"ב צ"ד ע"א

פְּתַח ר' שְׁמַעוֹן וְאָמַר, (שמות כא) **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֵיהֶם, תְּרֻגוֹם**
התרגום מתרגם [א], **וְאֵלֶּיךָ דִּינֵיךָ דְתִסְדֵּר קְדָמֵיחוֹן** ואלו הדינים שתסדר לפניהם ורוצה לומר
שפירוש אלה הדינים, **אֵלֶּיךָ אֲנוֹן סְדוּרֵיךָ דְגִלְגוּלָא** אלו הם הסדרים של גלגול הנשמה, שהם דִּינֵיךָ
דְנִשְׁמַתֵּיךָ, דְאִתְדָנוּ כָּל חַד וְחַד לְקַבֵּל עוֹנְשֵׁיהָ הדינים והעונשים של הנשמות שנדונות כל אחת
ואחת לפי ענשה, על ידי שתתגלגל נשמתו לקבל את העונש המגיע לה כדי לזכך אותה, ואח"כ תגיע למקומה בג"ע. וזה
שאמר ואלה המשפטים-הדינים והסודות של גלגולי הנשמות שתסדר אחת לאחת ותגלה אותם לבני ישראל.

(שמות כא) **כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעִית יֵצֵא לְחֻפְשֵׁי חָנָם.**
חֲבָרִיִּיא, עֲדֵן הַכָּא לְגִלְגוּלָא פְּמָה רִזִּין טְמִירִין דְגִלְגוּלָא. חברים, כאן הזמן כשאנחנו
לומדים פרשת המשפטים לפרש ולגלות לכם סודות טמונים ונסתרים של הגלגול הנרמזים כאן **כִּי תִקְנֶה עֶבֶד**
עֲבָרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד. אתה הגוף הנגוף תקנה עבד עברי שהוא נשמה מעולם היצירה, עד שש שנים יכולה

עיונים והארות

לצדיקים עד אלף דור, ר"ל עד שתשלים עצמה.
ודע כי סוד הגלגול הוא עונש קשה לנפש מכל העונשים
שבעולם יותר מגיהנם, כי גיהנם הוא כעין רחיצה לנפש
באש, ואח"כ תצא משם טהורה ונקיה ונכנסת לג"ע. אבל בגלגול
הוא קשה מאד לנפש. משל לאדם שטרם כמה טרחות והלך כמה
שנים ללכת לעיר אחת להוליך עמו סחורה להרויח בה כי היא
שם יקרה מאד. ובבואו לפתח העיר ההיא, אמרו לו שוטה שכמוך,
תבן אתה מכניס לעפריים, אין סחורתך שוה כלום. ואז אותו עני
יצטרך לחזור בדרך עוד כמה שנים ומאומה אין בידו וחוזר חלילה.
וזה דרך הנפש ממש בדיניה לא פחות ולא יותר שבאה לעוה"ז
וישב שם ע' שנים וטרם כל ימיו, וכשבא לבית עולמו אומרים לו
שומרי פתח הגן אינך יכול להכנס לפי שאין בידך תורה ומעש"ט.
וחוזר לעוה"ז פעם נוספת. והיה מוטב שיקבל שם עונש בגיהנם
והיה נטהר ועולה לקבל פני המלך. וכיון שזה עונש גדול לנשמה
קראו הרשב"י סדורין דגלגולא, דינין דנשמתין אלה הם סדרי
הגלגול, הם דיני ועונשי הנשמות שנידונו כל אחת ואחת לפי
עונשה. וענין הגלגול יש בו חילוקים לאין תכלית ותלוי בחטאי
האדם מחד או בסוג השלימות שחסרה לו כשהוא צדיק. לכן אמר
סדורין דגלגולא, כי אין ענינים שווה לכל נפש גם אם דרך המשפט
נקרא בכללות גלגול. ומה שאנו יכולים להשיג הוא שינינו סוגי
הנשמות מפני שאינן שוות כי יש נשמה דאצילות ובה ד' מינים
נר"ן ואדם כדלקמן. ויש נשמה דבריאה ויש רוח דיצירה ויש נפש
דעשיה. וכל חלוקה אחת מאלו יש בה הרכבות ובחינות רבות.
ע"כ מהרמ"ק.

מעשרה עומקים, אם כן הוי כדבר מצוה דמותר להפסיק, אבל
בהושענא רבה שאין ענין כלל להעומקים אם כן ודאי הוי
הפסק והוי ערוב בתפילה, שהרבה הקפידו על זה המקובלים
ז"ל. ומצוה לבטל המנהג החדש הזה שנתפשט זה עתה מקרוב.
ע"כ. אך כפי הנראה דעת מרן אאמו"ר (שליט"א) [זצוק"ל] כיון
דהושענא רבה הוא חיתום הדין, ממילא אכתי חשיב כהפסק
לדבר מצוה, ומותר להפסיק בין ישתבח ליוצר לומר שיר
המעלות. שוב ראיתי שגם בשו"ת שואל ונשאל חלק ב' (סי' יד)
הצדיק את אמירת שיר המעלות שנהגו בג'ר'בא לומר בהושענא
רבה, שאין כאן הפסק כלל. וכן התיר להם לומר שיר המעלות
בשנת תרצ"ט [בימי המלחמה] בימי החול, או לומר הפסוקים
בעת שממתנינים למנין. ע"ש. אלא דבמה שכתב להתיר לומר
פסוקים, כבר כתבנו לעיל שבעת שממתנינים למנין ולומדים בין
ישתבח ליוצר, נכון להחמיר שלא להוציא בשפתיו אלא לעיין
בספר בהרהור בלבד, שהרהור לאו כדיבור דמי.
א. כתב הרמ"ק, דע שהגלגול הוא על שני פנים. הא' כשהיה
צדיק אלא שהוצרך להשלים איזה ענין משלימות הנפש. ואז
אין נפש הצדיק הזה מתגלגלת אלא במקום בטוח לו שיועיל ולא
יזיק, אבל כאשר היה רשע בחייו והוצרך לתקן, אז שבה נפשו
לעוה"ז, אם הטיבה הרי טוב ואם הרשיעה בפעם השנית נתנים
לה פעם שלישית ורביעית. וזהו פוקד עון אבות על בנים על
שלשים ועל רבעים (כמ"ש בסוף פרשת יתרו). וזו דרך לרשעים. אבל

הנשמה לבא בגלגול כדי לתקן עצמה כלומר שש פעמים יבוא בגלגול לתקן ו"ק דז"א **כִּד נְשַׁמְתָּא אֶתְחִיבַת בְּגִלְגּוּלָא**, כאשר הנשמה של האדם נתחייבה בגלגול כדי לתקן ולהשלים תקונו ועוונותיו, ויש ב' אופנים בדבר זה כדמפרש **אִם הִיא מְסַרְתָּא דִּתְהוּא עֶבֶד מְטַרְוִין**, אם היא הנשמה מצד של אותו עבד מלאך מטטרון שבעולם היצירה הנקרא עבד עברי למלכות דאצילות **דְּאִיהוּ בְּלִיל שְׁתֵּי סְטְרִין**, שהוא כולל ששה קצוות וצדדים, שהוא כללות עולם היצירה, דהיינו שנשמתו נמשכה מן בי"ע שהוא זיווג הנעשה בימות החול [ב] **בְּתֵיב בִּיה** כתוב בו **יֵשׁ שְׁנַיִם יַעֲבֵד, גְּלִגְלוּלִין דִּילָהּ לָא מִתְחִיבָא אֱלָא שְׁתֵּי שְׁטִין**, פירוש, הגלגולים שצריכה להתגלגל כדי לתקן בהם עוונותיו בגלגול ראשון, איננה מתחייבת בהם אלא עד שש שנים, כנגד ו"ק חג"ת נה"י, כלומר עד שש פעמים **עַד דְּאִשְׁלִימַת שֵׁשׁ דְּרָגִין, מִתְהוּא אַתְר דְּאֶתְנַשְׁלִילַת** שמשלמת ומתקנת שש דרגות מאותו מקום שבאה ונוצרה משם, שהם ששה היכלות דעולם היצירה, שבאלו הו"ק משרשות כל המצוות, כי מצוות עשה הם בחסד, מצוות לא תעשה בגבורה, התורה בתפארת, והנה"י בנ"ך. וז"ש כי תקנה את הגוף-עבד עברי, שהוא הנשמה מעולם היצירה הנקרא עבד, שש שנים יעבוד, כלומר הנשמה יכולה לבא בגלגול עד שש פעמים אם לא זכתה להתקן בתחילה.

אֲבָל אִם נְשַׁמְתָּא הִיא מְסַרְתָּא דְּשְׁכִינְתָּא, דְּאִיהִי שְׁבִיעִית אבל אם הנשמה נחצבה מצד השכינה-מלכות דאצילות, שהיא הספירה השביעית מהשבע התחתונות דאצילות, שנמשכה מזווג דליל שב"ק **וְדָאִי מַה בְּתֵיב, וּבְשְׁבִיעִית** בודאי מה נאמר על נשמה זו, מי שנשמתו ממלכות דאצילות אפ"י שעשה הרבה עוונות בכל זאת **יֵצֵא לְחַפְּשֵׁי חֲנָם, דְּצַדִּיק, וְדָאִי לִית בִּיה מְלָאכָה, בִּיּוֹן דְּלִית בִּיה מְלָאכָה, לִית בִּיה שְׁעֵבֹד**. כלומר לא ישתעבד בגלגולו, מפני כי היסוד שנקרא צדיק ודאי אין בו בירור נשמות, וכיון שאין בו בירור נשמות אלא הוא מושך נשמות חדשות מעולם הנשמות, אין בו שעבוד כיון שהוא מעולם האצילות שאין בו מלאכת הבירור לכן אין בו שעבוד אל הקלי' **וְנְשַׁמְתָּא דְּאִיהִי מִתְמָן, אֶתְמַר בַּהּ** ונשמה שהיא משם, ממלכות דאצילות נאמר בה **וּבְשְׁבִיעִית יֵצֵא לְחַפְּשֵׁי חֲנָם, לִית בַּהּ שְׁעֵבֹדָא**. [ג] אין בה שעבוד מלאכת הבירור כלל ועיקר והיא מתקנת הכל ע"י עסק התורה והמצוות.

עיונים והארות

נקראים בניס אתם לה'. אבל העושים בחול נקראים בניס זרים. (מהרא"ג)

ג. **והענין** כי הנשמה שהיא מצד ימי החול, נעזר האדם ממנה בדרישת המלאכות והחכמות הגשמיים, והיא נעלבת בפנותה אחרי הדברים הגשמיים. אמנם הנשמה שהיא מצד מלכות דאצילות, שביעית יום השבת, לית בה שעבוד ומלאכה ואינה שורה באדם אלא ביום השבת. הרמ"ק, עכ"ל.

והרא"ג כותב: ומאחר שת"ח אינם עושים מלאכה אלא מלאכת שמים, אין בהם שעבוד עון שישעבדנו תחת ממשלת זקן וכסיל לפי שאין חטא בא על ידו. והענין כי תוספת נשמה

ב. **דע**, שבזיווג האדם עם אשתו בימי החול, אין ממשיכין בו כי אם נר"ן מבי"ע אבל לא מהאצילות, כי נשמה שנמשכה בימי החול שנעשה בהם מלאכה מסטרא דעבד מטטרון, יש בה שעבוד מלאכה, ר"ל שהוא משעבד את הנשמה בזה שמביא עליה יסורים וחלאים ודלות וטלטול וטירוף וכיו"ב שהנשמה ממש סובלת מכל זה. וזה נקרא מלאכה ושעבוד לנשמה. אבל הזיווג שנעשה בשבת, אז נמשך נפש ממלכות דאצילות ורוח מת"ת ונשמה מבינה, ואותה נפש שנמשכת באותו זיווג היא של בת יחידה, בת מלך בתו של אברהם אבינו בת חורין שאין חטא בא על ידה אם תתגלגל להשלים איזו מצוה, והתגלגול שלה הוא כדי לזכות את הדור וכיוצא. והם

אֲדַתְּכִי, הָא סְבָא נָחַת לְגַבְיָהּ, [וְ] אָמַר לִיָּהּ, אִי הֵכִי, רַבִּי, בתוך כך נשמת איש זקן אחד ירדה מג"ע אצל רשב"י ואמר לו לרשב"י אם כן רבי שאמרת שנשמה מאצילות שבאה בגלגול אין בה שעבוד **מַה תּוֹסֶפֶת לְנִשְׁמָתָא דְאִיְהִי מְנַה,** מזה תוספת ויתרון יש לנשמה שהיא מאצילות, יותר מנשמות דבי"ע שהרי הכתוב השווה את כולם **דְאִתְמַר בְּהּ, שְנֵאמַר בְּהַ (שְמוֹת כ) לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלֹאכָה אֶתְּהּ וּבְגָדָּהּ וּבִתְדָּהּ וְעַבְדָּהּ וְגו'** לא תעשה כל מלאכה אתה נשמה מאצילות, ובגך רוח מאצילות, ובתך נפש מאצילות, ועבדך נר"ן דבי"ע. הגה השווה אותם הכתוב שהרי על כולם נאמר לא תעשה כל מלאכה, ואלו מדבריך נכר שרק הנשמה דאצילות אין בה שעבוד מלאכה.

אָמַר לִיָּהּ, סְבָא סְבָא, וְאֵת שְׂאִיל דָּא אמר לו רשב"י זקן זקן אתה שגדול מאד בתורה, האתה שואל שאלה כזו, בתמיהה, **דְיִדְאִי הָאִי עַל נִשְׁמָתָא דְצַדִּיק אֶתְמַר** כי בודאי זה הפסוק נאמר על נשמה של צדיק שבאה מן היסוד דאצילות, **דְאֵף עַל גַּב דְאִתְחַיֵּיב לְאַחְתָּא בְּגַלְגּוּלָא כְּכָל אֱלִיָּן,** שאע"פ שנתחייבה לרדת בגלגול ולהתלבש בכל אלו בני האדם **אֶפְלוּ בְעֵבֶד וְאִמָּה, וּבְעִירָן דְאֲנוּן אוֹפְנִים, אוּ כְכָל חִיוּן,** דהיינו אפי' בעבד שרוחו מהיצירה, ואמה שנשמתה מהבריאה, ובהמות שהם מלאכים מהעשיה הנקראים אופנים בחי' נפש דעשיה או בכל ארבע חיות הקודש שביצירה ובבריאה **דְמְנַהוּן נִשְׁמָתֵין דְבְנֵי נְשָׂא,** שמשם יורדות נשמות של בני אדם שנולדו מזווג דימי החול **כְּתִיב בְּהַ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלֹאכָה.** כתוב בנשמה שירדה מאצילות ונתלבשה באלו בני אדם-לא תעשה כל מלאכה, שלא תשעבד בה מלאכה וכנ"ל **וְהָאִי אִיְהוּ,** וזה הוא סוד מה שכתוב (ויקרא כה) **לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עֶבֶד, בְּצַדִּיק דְאִיְהוּ יוֹם הַשְּׁבִת** שפסוק זה נאמר בנשמה של צדיק מעולם האצילות, שהיא נשמה מיחוד של שב"ק עליו נאמר, **לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עֶבֶד, דְאִיְהוּ יוֹם דְחֹל** ואפי' שבאה בגלגול ונתלבשה במי שיש בו רוח דיצירה, לא תשעבד אותו בשעבוד עבודה כמו עבד, שהוא נשמה שבאה ע"י יחוד של ימי החול, שצריך לה תיקון על ידי עבודה.

אֶבֶל סְבָא סְבָא, שְׁבִת (ד"א נִשְׁמָתָא) דְאִיְהִי בַת יַחֲדָה הוסיף ר"ש ואמר, לפי מה שמפורש להלן שפרשת וכי ימכור איש את בתו לאמה, עוסקת בנשמה דאצילות הנקראת בתו של הקב"ה, קשה לי, נשמה זו שהיא נקראת בת יחידה של המלכות דאצילות, **וְאִיְהִי בַת זַוְגִיָּה דְצַדִּיק, דְאִיְהוּ שְׁבִת** והמלכות

עיונים והארות

ד. ז"ל הרא"ג: הא סבא, נשמות זקן חכם שבג"ע נשתלח אליו לשאת ולתת עמו. והטעם כי רשב"י ז"ל היה עושה תיקון גדול לשכינה בעסקי סודות התורה והיה עושה קן לה לפי שאין לה נחת רוח אלא ע"י עסק זה, וכל נשמות הצדיקים באים ע"י כן להתדבק בשכינה. עכ"ל.

שיש לשאר בני אדם בשבת, יש לת"ח בימי חול והטעם הוא לפי שהוא נעשה בשבת בזמן שהיה לאביו נשמה יתירה ובאותו שימוש שנעשה בשבת (שהרי נשמה מהאצילות נמשכת רק כאשר הזיווג נעשה בשבת) נשתתפה נשמה יתירה דשבת. באופן שלת"ח לעולם יש להם תוספת נשמה, וביום השבת יש להם כפליים, לכן נקראים ת"ח שבתות ויו"ט.

היא בת זוגו של היסוד הנקרא צדיק, שהוא סוד יום השבת שממנו יוצאות הנשמות דאצילות דרך המלכות, שהוא משפיע אותן מלמעלה ממקור הנשמות, אם כן. **מאי אם אחרת יקח לו** מי היא האחרת שיקח וישתף הקב"ה להנשמה דאצילות, כי מלשון אחרת נראה שהיא זרה ממש דהיינו נשמה מסטרא אחרא השוכנת בגוף של נכרי, וזה ודאי אי אפשר שנשמה דאצילות תתלבש בנשמה דקליפה. **אמר ליה הא ודאי הכדלה, חולו של שבת** אמר לו הסבא לר"ש זה שכתוב אם אחרת יקח לו, היינו מובדלת הנשמה שהיא בחי' חולו של שבת, **דאית אחרא דלא אתקריאת חולו של שבת, אלא חולו של שבת, אמר ליה, דלא חולו של שבת, אמר ליה, דאית אחרא** וזה חולו של שבת **מאי היא** כי יש נשמה שהיא אחרת לגמרי שאינה נקראת חולו של שבת, אלא שהיא בחי' חול של הקליפה שהיא חול גמור, שעל זו ודאי לא נאמר אם אחרת יקח לו, אמר לו ר"ש לסבא וז"ש חולו של שבת מה הוא, שלא פרשת על מי נאמר. **אמר ליה, דא אמתא, דאיהי גופא דבת יחידה, דעלה אתמר, אם אחרת יקח לו** אמר לו הסבא וזהו נשמה מאמה העבריה שהיא סוד עולם היצירה, שהיא הגוף של הנשמה דאצילות הנקראת בת יחידה, והיא המבדלת בין הקדושה והקליפה, פי' שיכולה הנשמה דאצילות להתגלגל ולהתלבש בנשמה דיצירה שהיא אחרת ממנה.

ח"ב צ"ד ע"ב

תא חוי בא וראה, **נשמתא אית דאתקריאת אמה** יש נשמה שנקראת אמה מעולם היצירה, **ואית נשמתא דאתקריאת שפחה** ויש נשמה שנקראת שפחה שמשרשת מהקלי', **ואית נשמתא דאתקריאת ברתא דמלכא** ויש נשמה שנקראת בת מלך, ממלכות דאצילות. **הכי אית איש, דאתמר ביה** כך יש איש שנאמר בו (שמות טו) **יהוה איש מלחמה** שהוא ז"א דאצילות. **ואית איש, דאתמר ביה** (דניאל ט) **והאיש גבריאל** ויש איש שנאמר בו והאיש גבריאל ז"א דיצירה.

ובגין דא, נשמתא דאיהי מחייבא בגלגול ובשביל זה נשמה שהיא חייבת בגלגול, **אם היא ברתא דקודשא בריך הוא** אם היא בתו של הקב"ה כלומר שנמשכה מזו"ן דאצילות, **אי תימא דאודפן בגופא נוכראה, דתמן שלטנותא דייצר הרע דאיהו מסטרא דסמא"ל חס ושלום.** אם תאמר שהיא נמכרת ומתגלגלת בגוף נכרי ששם שליטת היצר שהוא מצד של הס"מ חס ושלום. **דהא פתיב,** שהרי כתוב (ישעיה מב) **אני יהוה הוא שמי, וכבודי** שהיא הנשמה דאצילות **לא אחר לא אתן** פי', לא אתן לה להתגלגל בגוף דס"א **דאיהו יצר הרע** שהוא היצר הנקרא אחר שמחטיא את האדם אלא ודאי אם צריכה היא להתגלגל מתגלגלת בגוף המשרש בקדושה.

וההוא גופא, ואותו הגוף דשריא ברתא דמלכא, ששוכנת בו בת המלך, שהיא נשמה דאצילות **אי תימא דאודפן בכתרין תתאין דמסאבנו, חלילה וחס** אם תאמר שבימי גלגולו עלול לחטוא ואז ימכר וימסר בספירות הכתר התחתונות דס"א ויוכלו לשלוט עליו להרע לו חס ושלום. **עלה אתמר**

מפני שעליו, פי' על גוף זה נאמר (ויקרא כה) **וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַּר לְצַמִּיתוֹת פִּי לִי הָאָרֶץ** שהוא הגוף של נשמה דאצילות, להיות אחוזה לס"א הגוף שייך לי ואין לס"א אחיזה בו. **מֵאֵן גּוֹפָא דְבְרָתָא דְמַלְכָא, דָּא מְטַרְוֵן** מי הוא הגוף של בת המלך נשמה דאצילות, זה מטטרון שהוא הארה הבאה מעולם היצירה. **וְהָאִי גּוֹפָא אִיהוּ אָמָה דְשְׂכִינְתָא** וזה הגוף הוא אמה של השכינה שהארתו באה מעולם היצירה המשמש לשכינה כאמה **אָף עַל גַּב דְאִיהִי נְשַׁמְתָּא דְאִיהִי בְרָתָא דְמַלְכָּא שְׂבוּיָה תַמָּן** אף על גב שהיא נשמה שהיא בת המלך מאצילות שבויה שם באור מט"ט, **בְּגִלְגּוּלָא אֲתִיָּא** ובגלגול באה לשם (דְאֲתִיָּין גְּלַגּוּלִין בְּגִין דְאֲתִיתַת תַּמָּן), **מָה פְתִיב בָּהּ** מה נאמר בה (שמות כא) **וְכִי יִמְכּוֹר אִישׁ אֶת בְּתוּלָתָא לְאָמָה לֹא תֵצֵא פְצֵאתָּ הָעֶבְדִּים** מלובלכת בטומאת העוונות כצאת העבדים שמלככים עצמם בעוונות.

**שבת מברכים
חודש אדר**

מעלת חודש אדר

חודש אדר הוא החודש השנים עשר והוא האחרון בחדשי השנה למנין שמונים מניסן, ומזל החודש דגים לפי שבחודש זה הדגים שבוהרות ושבאגמים פרים ורבים, ומזל דגים הוא מזל של ברכה מפני שהדגים מכוסים מן העין, ואין עין רעה שולטת בהם ואין הקללה שורה בדגים לעולם, ואפילו במבול לא מתו הדגים, ואף מזלם של ישראל עולה בחודש זה.

בחודש זה בז' באדר נולד משה רבנו ע"ה ובחודש זה בפורים קיימו וקבלו היהודים את התורה מאהבה בימי מרדכי ואסתר.

חודש אדר הוא החודש השנים עשר - החודש האחרון למנין החדשים, והכל הולך אחר החתום. ומזלו דגים-גי' ז"ן א"ל הוי"ה שמות של חסד ורחמים, להורות כי בחודש זה מתגלים הרחמים והחסדים בעולם. ר"ת אד"ר רעוא דרעוין אשתכח. אין דבר רע. רישא דלא אתידע. דגים ר"ת י"ג מכילן דרחמי.

דג בהיפוך אתון גד, שהוא לשון "מזל טוב", כי בחודש זה מתרומם מזלם של ישראל. **חודש אדר כנגד שבטו של יוסף מנשה ואפרים, מזלו דגים**

חודש אדר הוא כנגד שבטו של יוסף אשר ברכתו וידגו לרוב, ולכן מזלו דגים שאין עין הרע שולטת בהם, ולכן נחלק שבטו של יוסף לשני שבטים - אפרים ומנשה, כי מזלו דגים לשון רבים- ב' אדרים, ב' שבטים. **אדר** לשון דירה, וכפי שאמרו חכמינו שכל תכלית בריאת העולמות לא היתה אלא מפני שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, כי הרי בניסן נברא העולם, ושלשים יום קודם יצירת הולד מתחלת הכרזת הולד, ונמצא א"כ כי בחודש אדר מתחלת התעוררות של אהבה לשכון בתחתונים ולקבל נחת רוח ממעשיהם, ולפיכך שם החודש-אדר, ע"ש אותה דירה המתוקנת ונשלמת בחודש זה.

מסוגל להעלות הניצוצות ולעשות מהם לבושים קדושים

אמרו חכמינו ז"ל (תענית כט א) "משנכנס אדר מרבין בשמחה", כי עיקר השמחה לאדם היא בהעלותו הניצוצות שירדו בקליפות אל הקדושה, לעשות מהם נשמות ולבושים קדושים לעבודתו יתברך, ומהניצוצות הללו נעשה לאדם המעלה, ומתקן אותם מעין לבוש רוחני המגן עליו מן החיצונים, ומזה מגיעה לו השמחה.

והנה קודם אדר הם ימי השוכבי"ם הנוראים - העת של העלאת הניצוצות לקדושה, וכשמגיע אדר כיון שכבר העלה את הניצוצות, עתה באדר הם נעשים לו מלבוש וזהו אדר - לשון מלבוש, כמו אדרת אליהו וזהו מאמר חז"ל משנכנס אדר, דהיינו כשמגיע לאדם הלבוש מהניצוצות הקדושים שהעלה בשוכבי"ם, אז מרבין בשמחה, כי באה לו השמחה על ידי שהעלה ותיקן אותם [קדושת לוי].

חודש אדר מסוגל לזכות לשני שולחנות

חודש אדר מסוגל הוא למזלן של ישראל, לזכות בו לשני שולחנות תורה וגדולה במקום אחד, לפיכך תמצא רמז לדבר: מרדכי הצדיק שעל ידו נעשה תקפו של נס, נקרא "איש יהודי" - "איש ימיני" - חשב ומנה תיבות אלו ותמצאם בגימטריא ב' פעמים "שולחן" כלומר "שולחן ועוד שולחן". רומז לב' השולחנות שהנחיל מרדכי לכל ישראל, ע"י תקפו של נס - ישועת ישראל.

כיוצא בזה חשב ומנה: "מרדכי ואסתר" - בגימטריא "אורך ימים עושר וכבוד". כן יהיה לנו ולכל ישראל אמן.

ונהפוך הוא לדורות עולם

מזבא בכתבי המקובלים כי "מרדכי" - גימטריא "רב חסד", רמז להתעוררות חסדים גדולים בעולם. כי יש "חסד" ויש "רב חסד". רב חסד הוא בהתעוררות י"ג מידות הרחמים העליונים, שכאשר זוכים ישראל להתעוררות, נשפעת מהם שפעת חיים וחנינה ברכה וישועה. וכמו בזמן חטא העגל שהיה הקטרוג רב ואיום, עד שכביכול רצה הבורא יתברך לעשות כליה בעמו ונחלתו, וכאשר הזכיר משה רבנו את י"ג מידות הרחמים, הצליח להפוך את מידת הדין לרחמים, כן גם מרדכי, הצליח להפוך את גזירת הכליה על ישראל שנחתמה בשמי מרום "להשמיד להרוג ולאבד" - על ראש שונאי ישראל וליהודים נהפך יום זה לדורות עולם, ליום אורה ושמחה ויום טוב. ועל כן "מרדכי" הוא "רב חסד".

אדיר במרום יהוה - ראשי תיבות גימטריא י"ג. רמז לי"ג מידות הרחמים המתעוררות להשפיע בחודש זה.

והנה אדר הוא נוטריקון: א-דר. א' מרמז לאלופו של עולם, אחד יחיד ומיוחד. כי בכל ימות השנה כשהעולם פועל לפי מהלך טבעי, נסתרת ההשגחה העליונה ואינה ניכרת, עד כדי כך שעלול האדם לטעות אחר האלילים - מעשי ידיו, ולומר להם אתם אלהי. אבל כאשר מתגלים נסים שהם למעלה מדרכי הטבע, כשה' יתברך משדד מערכות, אז מכירים הכל ומודים כי אין בבריאה כל כח וכל יכולת זולתי רצון ה', המחיה כל עולמים, כמו שנאמר "ואתה מחיה את כולם". ובחודש זה "ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו", וניכר ומתגלה לעין כל כי אלופו של עולם הוא "דר" ונמצא בכל מקום, כמאמר הזוהר הקדוש "לית אתר פנוי מניה".

חודש אדר מסוגל לתשובה

גם מסוגל חודש זה מאד לתשובה, ולכן מרבין בשמחה, כי ע"י התשובה מקרבים את הגאולה, והוא הכנה לניסן, כמו שאמרו המפרשים על הפסוק, "כי לולא התמהמנו כי עתה שבנו זה פעמיים", "לולא" אותיות "אלול", ואם חלילה התמהמנו לשוב בתשובה בחודש אלול, "כי עתה שבנו" דהיינו ניתן לנו זמן נוסף לשוב בתשובה, בחודש "זה" שהוא בגימטריא י"ב, כלומר בחודש השנים עשר הוא חודש אדר, ובפרט בשנה ש"זה" הוא החודש השנים עשר מתגלה "פעמיים", כלומר בשנה מעוברת. והענין בזה, שכשם שאלול הוא הכנה לתשרי, כן אדר הוא הכנה לניסן, ומי שאיחר לשוב באלול יכול עדיין לתקן באדר.

והנה חודש אדר הוא כנגד שבטו של יוסף, ועל כן השב בתשובה ומתקן מעשיו בחודש זה, ממתיק הוא את גור דינו של משיח בן יוסף שחלילה לא יהרג במלחמת גוג ומגוג, וכן עי"ז ממתיק ומיקל הוא את חבלי משיח. על כן תמצא רמז "משיח בן יוסף" יעלה בגימטריא "אדר שני". שע"י ההתחזקות בתורה ותפילה ומעשים טובים, יקויים בהם בישראל מקרא שכתוב "בשובה ובנחת תושעון".

"שקל" הוא בגימ' "צדיק יסוד עולם"

חודש אדר הוא האחרון לחדשי השנה, ובהתאם לכך צריכים אנחנו להכין עצמנו בהכנה הראויה, לחודש הגאולה הוא חודש ניסן שבו עתידין להגאל. ועל כן משמיעים בו על השקלים, הנתנים לפדיון וכופר נפש. חשוב ותמצא כי "שקל" הוא בגימ' "צדיק יסוד עולם". כלומר על ידי הצדקה ותיקון המעשים יזכו כל ישראל "ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ" לרשת ארץ בגאולה העתידה. לפיכך תראה גם, כי האותיות הבאות אחר "שקל" הם "תמר", שהוא נוטריקון "תם מר", ר"ל שנשלמה הגלות ונסתלקו המחלוקות הגורמות לגלות, וזוה נתכונן בהכנה המתאימה לחודש הגאולה. וכן תמר נוטריקון תם מר, מ"ר גימ' עמלק, כי בחודש זה מוחים שמו של עמלק מן העולם.

מזלו דגים

מזלו של אדר "דגים" בלשון רבים, ולא דג בלשון יחיד כבשאר החדשים-גדי טלה אריה וכו', כי בשנה מעוברת ישנם ב' אדרים. וכן דגיים"ם ר"ת י"ג מכילן דרחמי. וכן "דגים" בגימ' הוא שמות הרחמים והחסדים "א-ל הויה", שהם בגימטריה "זן", כמנין התיבות שיש במזמור כ"ז בתהלים "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר" הנאמר לפני ברכת "המוציא לחם", להורות כי בחודש זה מתגלית המחשבה הקדומה להטיב עם ישראל, ולרומם כבשנים קדמוניות.

משנכנס אדר מרבים בשמחה

הלכה זו "משנכנס אדר מרבין בשמחה" נכתבה רק במסכת תענית ובהקשר של חודש אב, ולא נכתבה במסכת מגילה אשר היא המסכת המיוחדת לענין פורים. ונראה כי הטעם לכך הוא בכדי ללמדנו שאף בשעת צער, האדם צריך לזכור את ימי השמחה העתידיים לבוא, ואל לו להתייאש מן הפורענות. וכן נאמר (ישעיה נ"ה): "כי בשמחה תצאו", דהיינו, על ידי השמחה בעבודת ה' יתברך ניתן לצאת מכל הצרות. לפיכך, למרות שפורים הנו רק מדרבנן, נאמר במדרש (מדרש משלי פ' ט'): "כל המועדים עתידיים בטלים וימי הפורים אינם בטלים לעולם, שנאמר: "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים", דהיינו, משום ששמחתם הרוחנית של עם ישראל בימי הפורים אינה נפסקת לעולמים, אפילו לא בשעות של צער ועצב.

ומה שהגמרא מקשרת דווקא בין חודש אב לחודש אדר, נראה לומר בכדי לרמוז לעם ישראל, שכפי שחודש אדר נהפך לעם ישראל מיגון לשמחה, שנאמר: "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב", כך גם חודש אב עתיד להיפך לחודש של ששון ושמחה לעם ישראל. וכן מבואר במדרש: "עתיד הקב"ה להפוך תשעה באב לשמחה, שנאמר: "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים".

ועוד מצאנו במשנה "באחד באדר משמיעים על השקלים". לפי שבאחד בניסן צריך להביא קרבנות צבור מתרומה חדשה, דהיינו, משנכנס אדר מכריזים על חידוש התרומות לעבודות הקודש במקדש מרבין בשמחה.

ומה שחז"ל לא הגדירו במדויק כיצד לשמוח, משום שחז"ל התכוונו ללמדנו, שכל אדם ירבה בשמחה של מצוה בכל מה שמשמחו, משום שאין גבולות לשמחה הרוחנית של ימי חודש אדר. לפיכך לגבי מיעוט השמחה בחודש אב חז"ל הגדירו בהגדרות הלכתיות ברורות את דיני האבלות. לעומת זאת חז"ל לא הגדירו איך מרבים בשמחה בחודש אדר, משום שהשמחה היא דבר פנימי ורוחני המשתנה מאדם לאדם, כמובא במדרש: "בעשרה שמות נקראה שמחה: גילה, שישיה, שמחה, רינה, פצחה, צהלה, עלצה, עליזה, חדוה, תרועה, ויש מוציאין תרועה ומעילין דיצה".

לפיכך שמחת חודש אדר איננה שמחה של בדחנות או צחוק ח"ו, אלא שמחת האמונה המבוססת על הביטחון בקב"ה, וכן נאמר: "ושבחתני אני את השמחה" שמחה של מצוה, "ולשמחה מה זה עשה" זו שמחה שאינה של מצוה. ללמדך: שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה.

מאמרי הפרשה

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (כא, א)

פרשת משפטים מלאה במצוות ודינים, ובעיקר במצוות שבין אדם לחברו, וצריכים ללמוד אותה היטב עם רש"י והמפרשים כדי שנהיה בקיאים בהלכותיה.

הו מתונים בדין

הגמרא (סנהדרין ז:): מביאה שבר קפרא דרש, למה נסמך פסוק "ואלה המשפטים", לפסוק האחרון בפרשה הקודמת "לא תעלה במעלות [-במדרגות] על מזבחי"? והסביר בר קפרא שזה ללמדנו את הדין שאמרו במסכת אבות (פרק א' משנה א') שהדיינים צריכים להיות מתונים בדין, שלא להכריע הדין במהירות אלא בשיקול דעת ובמתינות. [כמו שלמזבח עולים בכבש ולא במדרגות, שהעליה בכבש היא במתינות אבל העליה במדרגות היא יותר מהירה]. ומוסיף בעל הטורים רמז לזה, שמילת "מעלות" היא בגימטריא "מתונים".

לתדהמת כולם האברך ה"הרוג" הגיע ברגליו

מעשה נורא המלמדנו כמה צריך להיות מתונים בדין ולא להכריע במהירות על אף שישנם לכאורה ראיות, אירע בשנות ת"ח ות"ט, שהיו בהן פורענויות קשות לעם ישראל.

באותם ימי דמים, התגורר בעיר וילנא אברך צעיר לימים בשם רבי יעקב ב"ר בנימין ממשפחת אשכנזי ז"ק, [ונקראו כך ז"ק כי היו ז'רע ק'ודש מצאצאי חסידי אשכנז הקדמונים]. רבי יעקב היה מגדולי תלמידיו של רבי יעקב מלובלין - אביו של רבי העשיל מקראקא. גאונותו בתורה של רבי יעקב ז"ק היתה לשם דבר, עד שתלמידו רבי דוד אופנהיים, רבה של פראג, העיד עליו, שארבעת חלקי השולחן ערוך היו שגורים על פיו.

כשהגיע לפרקו, נשא רבי יעקב את מרת נחמה ביתו של רבי אפרים כהן בעל שו"ת "שער אפרים", שהיה באותו הזמן רב העיר וילנא.

נישואיו של רבי יעקב עם בתו של רבי אפרים, התקיימו תקופה קצרה לפני פרוץ המאורעות הקשים, ומיד אחרי נישואיו השתקע בוילנא עיר מגורי חותנו. יהודי וילנא ישבו אז שקטים ושאננים והיו בהם רבים שזכו לשני שולחנות, תורה וגדולה במקום אחד. שמם של חכמי וילנא דאז נודע לתהילה, ובכל מקום אליהם הגיעו היו לשם ולתפארת. רבי יעקב שקע בלימודיו בבית המדרש הגדול שבעיר, וקבל תורה מפי גדולי הדור שישבו תחת הנהגת חותנו ה"שער אפרים".

אולם, חיש מהר, ותחת ימי השלווה הגיעו ימי פורענות ותלאות. הפרעות הגיעו לוילנא שבליטא כמה שנים אחר חורבן קהילות פולין, והקוזקים עטו על העיר כחיות המשחרות לטרף.

רבי אפרים כהן, הספיק להמלט בעוד מועד יחד עם בני משפחתו, ובהם גם בתו הצעירה שזה עתה נישאה לרבי יעקב ז"ק, אך רבי יעקב חתנו, שהיה אז אברך צעיר לימים, לא הספיק להימלט עמם ונותר בגפו בעיר הנצורה.

לא ארכו השעות, ורבי יעקב נלכד יחד עם רבים מתושבי העיר בידי הקוזקים הארורים, שהוציאו אותם אל גיא ההריגה. רבי יעקב פסע בצעדים כושלים יחד עם שאר השבויים, כששפתיו ממלמלות את מילות הוידוי ובלבו הוא כבר נפרד מארץ החיים בדמי ימיו. ברגליים מטות לנפול ובעיניים נפחדות, רואה רבי יעקב קוזק גדול ממדים, כשבידו חרב חדה, והוא מתין את ראשי השבויים שלפניו בזה אחר זה. התור הלך והתקצר ורבי יעקב ספר את השניות האחרונות שנותרו לו לחיות, ובקושי הצליח לעמוד על רגליו.

והנה הוא עומד כבר לפני המרצח השפל, שמביט בו בעינים מזרות אימה. רבי יעקב עצם עיניו והכין עצמו, אך, למרבה הפלא שמע את קולו של הרוצח שפונה אליו ואומר: "חבל על אדם צעיר כמותך שיהרג בקיצור ימים. ליבי לא נותן לי להתין את ראשך". רבי יעקב לא דמיין לשמוע מילים כאלו מפי המרצח השפל, ולמרבה פליאתו, המרצח נטל את החרב שבידו, הפכה לצידה הקהה [שאינו חד], והעבירה על צווארו של רבי יעקב, ולא קרה לו שום נזק. בכעיטה אדירה שילחו הרוצח מלפניו, כשהוא לועג לו: "קום וברח לנפשך, כלב יהודי!"

לא הרחק משם, התחבאו כמה מתושבי העיר, שצפו בחרדה באחיהם המוצאים להורג, וזיהו גם את חתנו הצעיר של רב העיר. הם הספיקו לראות כיצד הרוצח מעביר את החרב על צוואריו של רבי יעקב הצעיר. בטוחים היו כי גורלו היה כגורלם של השבויים שלפניו, וביכו את גורלו המר של האברך הצעיר לימים שנהרג על קידוש השם.

בינתיים, שרך רבי יעקב את רגליו בחיפוש אחר מפלט מעמק הבכא, כשהוא ניזון מפטריות שמצא ביערות. באותה עת, הצליחו גם אותם פליטים שצפו במחוזות הנוראים, להימלט מהמקום, והגיעו לחוף מבטחים. לא ארכו הימים עד שהצליחו לפגוש את רבם הנערץ, רבי אפרים כהן.

הפליטים סיפרו לרבי אפרים בצער את גורלו המר של חתנו, והיתה בביתו תאניה ואניה.

כעבור זמן, תמו ימי האבל, ורבי אפרים רצה לאפשר לבתו להנשא בשנית, ולשם כך פנה לרבי העשיל מקראקא כדי להתיר את בתו להנשא לאיש אחר. רבי העשיל מקראקא שמע את עדות הפליטים אודות החרב שנשלפה על צווארו של רבי יעקב, והתיר את האשה על פי עדות זו.

אולם האשה, בתו של רב אפרים, מאנה לקבל את פסק הדין, בטענה כי ליבה אומר לה שבעלה הצעיר עדיין בחיים. היו כמה שלעגו לה וחשבו כי דעתה השתבשה עליה מרוב צער.

לאחר חצי שנה נדהמה העיר כולה: 'ההרוג' הגיע ברגליו, כולם שפשפו את עיניהם לראות את רבי יעקב 'המת' מתהלך בריא ושלם. לאחר שרבי העשיל שמע מפי רבי יעקב את תלאותיו, החליט להפסיק להתיר את עגונות הפרעות, זאת כיון שכמעט גרם לאשת איש מן התורה להנשא חלילה, ורק בנס הקב"ה הצילם ממכשול זה.

לאחר אותו נס מופלא, נולד לבני הזוג בן שנקרא צבי הירש, שלימים התפרסם בספריו ובכינויו ה"חכם צבי", אחד מגדולי התורה המפורסמים בדורו, שמחלציו יצאה משפחה ענפה בהם צדיקים רבים כרבי יעקב עמדין בני, הידוע בכינויו "היעב"ץ", ונקרא "יעקב" כשם סבו.

הלכות הדיינים רמוזות בפסוק

עוד כתב בעל הטורים שבפסוק זה מרמוזות הלכות הדיינים: "ואלה" - ראשי תיבות: וחיב אדם לחקור הדין. "המשפטים" - הדיין מצוה שיעשה פשרה טרם יעשה משפט. "אשר" - אם שניהם רוצים. "תשים" - תשמע שניהם יחד מדברים. "לפניהם" - לא פני נדיב יהדר התנכר מהם.

כאשר הדיין מרגיש ברמאות

ואלה המשפטים אשר תשים סופי תיבות "מרמה" לרמוז שאם הדיין מרגיש שהדין מרומה, [דהיינו שהרמאי מביא ראיות אבל הדיין מכיר ומבין שבעל דין זה הוא רמאי], יסתלק הדיין או יחקור היטב וכמו שנפסק בשו"ע חו"מ סי' ט"ו סעי' ג'. (בעל הטורים)

נצטוונו על הדינים במרה

ואלה המשפטים אשר סופי תיבות "מרה", לומר לנו שכבר בהיות עם ישראל במרה נצטוונו על הדינים (כדאיתא בגמ' סנהדרין דף נו:). (בעל הטורים)

לפניהם - לפני עניני העולם הזה

יש לפרש, ש"אשר תשים לפניהם" בא לרמוז, שבכל מעשיו של האדם בעולם הזה צריך ליתן קודם את התורה לנגד עיניו שלא ידחה את התורה בשביל עבודת העולם הזה, וזה מה שכתוב "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - לפני שיקדישו זמן לעבודת העולם הזה, התורה הקדושה תהא קודם, וכן התפילה קודמת לכל, ולכן אסור לאכול ולשתות קודם התפילה.

אל תהי דן יחידי

ויש שדרשו תיבת "לפניהם" שנאמרה בלשון רבים, רמוז למה שאמרו חז"ל באבות (פרק ד' משנה ח') "אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד", דהיינו יחידו של עולם, ולכן יש לדון "לפניהם", לשון רבים, ללמד שיש לדון בפני כמה דיינים ולא בפני אחד.

וכמו שראינו בגמרא (סנהדרין דף ז:): שרב אשי כשהיתה באה לפניו שאלה של טריפה, היה מכנס את כל השוחטים שבעירו, ודן יחד איתם, והסביר שעושה כך "בשביל שתגיע לנו נסורת קטנה מן הקורה" [כלומר, שלא תהא כל האחריות עליו].

ומסופר בירושלמי (נדה פרק ב' הל' ז' דף ט.), שרבי חנינא היה גר בציפורי, והיו באות לפניו שאלות בדין והלכה, והיה מוציא הלכה רק לאחר שנשאל באותה הלכה שתי פעמים והיה בטוח בדין. ואף על פי שהיו עימו בעירו רבי יוחנן וריש לקיש, למרות זאת לא היה מצרף אותם עימו בדין, אמרו: חכם הוא הזקן, שאינו זקוק לנו ומורה הוראה מעצמו מבלי לצרף אותנו. פעם אחת הגיעה לפניו שאלה, וצירף את רבי יוחנן וריש לקיש עימו בדין, אמרו לו: מה ראה רבנו שנודק לנו היום הזה, אמר להם: יבוא עלי [-לשון שבועה] אם לא כל דין ודין שדנתי, לא דנתי אלא אם כן שמעתי מרבי לדון כן, ואף ראיתי שעשה מעשה במקרה כזה לפחות שלש פעמים, ואילו שאלה זו שבאה כעת לפני, באה לפני רבי רק שתי פעמים בלבד, ולכן הלכה זו לא רציתי לפסוק לבדי, וצרפתי אותכם עמדי. (אמרי חן)

ברכת מלך אוהב צדקה ומשפט

בספר שיבולי הלקט (תפילה סי' י"ח והביאו הבית יוסף או"ח סי' קי"ב) מביא, שמצא מדרש (לא נמצא במדרשים שלפנינו) שמספר כך: "כשניתנה תורה לישראל, ואמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט". ומכאן תיקנו אנשי כנסת הגדולה בתפילת העמידה את ברכת השיבה שופטינו, שנחתמת במלך אוהב צדקה ומשפט.

"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיךָ" (כא, א)

%**בזוהר** הקדוש כאן (שמות דף צ"ד ע"א) "אלין אינון סדורין דגלגולא, דינין דנשמתין דאתדנו כל חד וחד לקבל ענשיה". [אלו הם סדרים של גלגול הנשמות, דהיינו משפטים ודינים של הנשמות החוזרות ומתגלגלות לעולם הזה,

הנידונות כל אחת ואחת כנגד עונשה]

אמונת הגלגול - יסוד בתורה הקדושה

צריך לדעת שהאמונה בגלגול היא יסוד בתורתנו ובאמונתנו, והגאון הרמ"ע מפאנו כתב חיבור העוסק בגלגולי נשמות, ובהקדמה לחיבור, כותב הרב המוציא לאור: "אף אמנם כי באמונת הגלגול רבו המתפלספים שלא יחפצו לתת לאמונה הזו יסוד ועיקר בתורתנו הקדושה, אך אנו מאמינים בכל אשר האמינו רבותנו הקדושים, והם עשו את האמונה הזו ליסוד נחוץ ועיקר גדול בתורתנו, והוא גם אחד מיסודות הדת אשר כל בית ישראל נשען עליהם. ומפורש הוא בזוהר הקדוש (הנ"ל, וכן בפרשת פנחס במדבר דף רי"ג ע"א) שהנשמות חוזרות בגלגול לתקן מה שעיוותו, עיין שם, וזכר לדבר [מהמקרא] ממה שאמרו במדרש תנחומא (ויגש סי' י') על הפסוק שאמר יעקב (בראשית מו, ל) 'אמותה הפעם' - שאיני מת אלא פעם אחת ולא אמות פעמיים. וצריך האדם להעמיק בענין הזה היטב", עד כאן לשונו, ועיין שם עוד בחשיבות אמונת הגלגול.

ובסדר הדורות (בהקדמה) כתב, רמז לגלגול מחכמי התלמוד, מהגמרא נדה (דף ל:) על הפסוק (ישעיה מה, כג) "כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון", ואמרו בגמרא: "תכרע כל ברך - זה יום המיתה, תשבע כל לשון - זה יום הלידה", הרי שהקדים המיתה ללידה, והוא לפי תורת הגלגול, שלאדם המתגלגל יש לידה נוספת אחרי המיתה. ועוד הביא, שכן נראה בתרגום על הפסוק (דברים לג, ו): "יחי ראובן ואל ימות", שפירש - "שלא ימות מיתה שניה", ואיך שייך מיתה אחרי המיתה? אלא שכוונתו למיתה נוספת אחרי שבא בגלגול.

והגאון רבי יוסף חיים בשו"ת תורה לשמה (סי' תנ"ח) הביא בשם ספר "שער הגלגולים" למהר"ח, עוד רמזים מן הפסוקים לאמונת הגלגול:

הגלגול בבעלי חיים נרמז בפסוק (תהילים כב, כא) "הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי", והגלגול בדומם ובצומח נרמז בפסוק (חבקוק ב, יא): "כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה" [אבן - דומם. ועץ - צומח]. והגלגול באדם, נרמז בספר איוב (לב ב-ג) שבפסוק אחד משמע שאיוב לא היה צדיק, ומפסוק שסמוך אחריו משמע שהיה צדיק, אלא שהרשיע בגלגול הקודם. וכן מוכח ענין הגלגול מפרשת יבום דכתיב בה (דברים כה, ט): "ככה יעשה לאיש שלא יבנה את בית אחיו", משמע שהאח המייבם בונה ממש את אחיו, שהבן שיוולד למייבם יהיה גלגול של אחיו.

וכן שלמה המלך ע"ה רמז על הגלגול בספר קהלת בכמה מקומות, כגון מה שכתוב (קהלת א, ד): "דור הולך ודור בא" - קודם דור הולך ואחר כך דור בא [שאותו דור בא שוב פעם בגלגול]. וכן כתוב שם, "מה שהיה הוא שיהיה" - שהמתגלגל היה, ויחזור ויהיה, וכן כתוב שם (ח, י): "ראיתי רשעים קבורים ובאו וממקום קדוש ילכו" וכו'. עד כאן דברי התורה לשמה, ועיין שם שהביא עוד רמזים לזה בשאר דברי הנביאים, עיין שם, ואכמ"ל.

הגלגול רמוז בברכת המזון

הגאון חיד"א (סידור החיד"א ברכת המזון) מקשה: אנחנו אומרים בברכת המזון, "אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו", ולכאורה היה צריך לומר בהתחלה "בוראנו", ורק אחר כך "אבינו מלכנו אדירנו" וכו', כי הרי קודם כל האדם נולד ונברא, ורק אחר כך מכיר את הקב"ה?

מיישב הגאון חיד"א: יש לבאר שהתכוונו לרמוז כאן את סוד הגלגול, ד"בוראנו" הכוונה שמביא אותנו בגלגול, ולפי זה, הסדר של הברכה הוא על פי הנהגתו יתברך עם ברואיו, כך: "אבינו מלכנו" - מלך המשפט. "אדירנו" - חזק במשפט ומביא חשבון על כל חטאיו של האדם, ואחר כך "בוראנו" - מביא אותנו לגלגול עוד פעם כדי לכלות הפשע, ואז "גואלנו" - גאולת עולם מוציא אותנו מהעוונות.

מעט מקורות על נצחיות הנפש

וקודם שנסביר ענין הגלגול, חובה עלינו לדעת שנשמת האדם היא נצחית, וכמפורש בחז"ל, שהביאו לזה מקורות בפסוקי התורה הקדושה. ונביא מעט מזעיר מן המקורות לנצחיות הנפש:

בפרשת בראשית ביצירת האדם כתוב (בראשית ב, ז): "וייצר ה' את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים", ומפרשים חז"ל במדרש (בראשית רבה פרשה י"ב ס"ה ח'): "עפר מן האדמה" - מן התחתונים. "ויפח באפיו נשמת חיים" - מן העליונים. ונמצא שהאדם מורכב משני חלקים, חלק הגוף שהוא מן התחתונים, וחלק הנשמה שהוא מן העליונים.

וכך גם מדייקים חז"ל את הלשון בפסוק "וייצר" שכתוב עם שתי יודי"ן שפירושו שתי יצירות (ראה גמ' עירובין יח.), ומסביר המדרש (בראשית רבה פרשה י"ד ס"ג ג') שבאדם יש שתי יצירות שונות, מן התחתונים ומן העליונים, וממשיך המדרש: "אמר הקב"ה: אם אני בורא רק מן העליונים, הוא חי ואינו מת, ואם אני בורא רק מן התחתונים, הוא מת ואינו חי, אלא הריני בורא גם מאלו וגם מאלו [גופו מן הארץ ונפשו מן השמיים] וככה, אם יחטא - ימות, ואם לא יחטא - יחיה".

ואומרים רבותינו (ראה חזקוני בראשית פ"ב פס' ז) שלכן הנשמה נקראה בפסוק בלשון "נשמת חיים", משום שהיא חיה לעולם ואינה מתה כמות הגוף. כי בשעת מיתת האדם כשהוא מסיים את העבודה שלו בעולם הזה, חלק הארץ דהיינו הגוף, חוזר לארץ ונעשה עפר כמו שהיה, כמו שכתוב (בראשית ג, יט): "עפר אתה ואל עפר תשוב", וחלק השמיים - הנשמה - חוזרת לשמיים, וכן כתוב בקהלת (יב, ז) "וישוב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה".

ובספר נשמת ישראל (בן ישראל, מאמר ראשון פרק ראשון סוף ד"ה גם הרב) כותב, שמסקנת הפילוסופים כיון שהנשמה היא צלם אלקים, והאלקים הוא נצחי, מוכח א"כ שהנשמה שהיא חלק אלוה ממעל, היא נצחית.

ובספר שמן המור (שמים החדשים פרק י"ב ד"ה ודע כי וכן כתב בעיקרים מאמר ד' פרק כ"ט) כותב: "המופת הוא, שהגוף ככל שזיקין יחלש, לא כן הנפש, שהרי תלמידי חכמים, אמרו חז"ל במשנה (קנינים פ"ג מ"ו) ש"כל זמן שמזקינים דעתם מתווספת עליהם", שהאדם יכול להיות זקן, וכוחו וגופו חלשים, אבל ברוחו הוא חזק ואיתן, ומכאן מוכחת השארות הנפש, שהנפש אינה קשורה לגוף.

הגלגול לא בא לתקן את הנשמה עצמה

והנה ביארנו שהנשמה היא חלק אלוה ממעל, וכאשר האדם נמצא בעולם הזה, הנשמה צריכה להיות בתוך הגוף, אבל באמת הנשמה לא יכולה לסבול את הגוף הנגוף והגשמי, ולכן יש לנשמה מלבוש הנקרא "צלם", ונקרא גם "נשמה", כיון שבזכות המלבוש, נמצאת הנשמה בגוף, וזה מה שכתוב (תהילים כט, יא): "ה' יברך את עמו בשלום" - 'בשלום' אותיות 'מלבוש', ונקרא אצל חכמי המקובלים ש"ע נהורין.

והנה באמת האדם אינו יכול לפגום בנשמה עצמה כלל! ואף אם אדם עשה עוונות, הנשמה לא נפגמת כלל, ומה שנפגם זה רק "מלבוש" הנשמה, ולפעמים גם הורס אותו לגמרי, וכל יום כשהאדם ישן נשמתו עולה למעלה ומתקנים לו שם את המלבוש, כי אחרת הנשמה לא יכולה לבוא לגוף האדם בבוקר, לכן כשהאדם קם בבוקר מברך "מלביש ערומים", שמודה על זה שמתקנים לו מלבוש חדש. ואם יש אדם שעשה עוון שרק החסיר מהמלבוש מעט, אבל לא לקלו לגמרי, גם לו מתקנים את המלבוש, ועליו מברכים "הנותן ליעף כח". (נהר שלום כוונת ברכת מלביש ערומים והנותן ליעף כח)

והמלבוש הזה נמצא במוח יחד עם הנשמה שהיא במוח. שהרי יש לאדם מוח לב וכבד, וסימנם "מל"ך", וידוע שהאדם כלול מ"נפש רוח ונשמה", והנפש - נמצאת בכבד, הרוח - בלב, והנשמה - במח, "במחשבה איתבריר כולה". וממילא גם המלבוש של הנשמה הוא במוח. והנה מלבוש זה, אם אדם לא השלימו לגמרי, הנשמה חוזרת בגלגול, כדי לתקן את המלבוש.

ויש לפרש שכיון שהנשמה נמצאת במוח שהוא בגולגולת, לכן בספרים הקדושים קראו לגלגול בלשון זה, כי גלגול הוא מלשון גולגולת, ו"באה בגלגול" היינו באה בגולגולת אחרת.

ועוד כתבו בספרים הקדושים (ראה בני אהרן על שער הגלגולים תחילת הקדמה כ"א) שתיתב "גלגול" היא גימטריא "חסד" - שהוא שם ע"ב שהוא מוחין דאבא.

הסיבה שאדם בא בגלגול

אף על פי ש"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" (סנהדרין פרק י' משנה א'), אבל כדי להכנס לגן עדן צריך לתקן את מה שקלקל, ויש כאלו שהתיקון שלהם הוא בגיהנום, ויש כאלו שהקב"ה מחזיר אותם בגלגול במקום לתקן בגיהנום. [ולקמן נבאר בע"ה, מה העדיפות של עונש הגלגול על גהינם].

והנה נודע שיש לנו בתורה רמ"ח מצוות עשה, ושם"ה מצוות לא תעשה, והן כנגד רמ"ח איברים (מכות כג): ושם"ה גידים של האדם (זוהר וישלח, דף ק"ע ע"ב).

ודע שיש לאדם גם רמ"ח איברים ושם"ה גידים רוחניים (שער המצוות בתחילתו ושערי קדושה ז' ע"א), וכל מצוה היא כנגד אבר אחד או גיד אחד שלו, ועל ידי תרי"ג מצוות מתקן את רמ"ח אבריו ושם"ה גידיו, וכשעושה מצוה הוא מחיה את האבר או הגיד הרוחני שכנגד אותה מצוה שעשה, ואם חלילה החסיר איזו מצוות עשה או עבר על לאו, אותו איבר או גיד שכנגד אותה מצווה, הוא חשוך ופגום (ראה נפש החיים שער ד פרק כ"ט), ולכן, אומר האר"י הקדוש (תחילת שער המצוות), שחובה על כל אדם ואדם לקיים את כל תרי"ג מצוות ה'.

גלגול על שלא קיים מצוות עשה

אומר האר"י הקדוש (שער הגלגולים הקדמה י"א ד"ה ודע כי האדם) שאדם יכול לבא בגלגול לא רק בגלל שעבר על לא תעשה, אלא אף מי שלא קיים את כל מצוות ה', בא בגלגול, בגלל שלא קיים מצוות עשה, כדי להשלים את המצוות שחיסר. אמנם לא כל המצוות שוות, שיש מצוות שלא באים עליהן בגלגול, ויש מצוות עשה שבאים בגלגול בעבורן, ומ"מ מובטח לו שבגלגול לא יחטא בחטאים חדשים שלא חטא בגלגול הקודם, ויש מצוות שעלול לקלקל יותר מהגלגול הקודם. והכלל הוא, שרמ"ח מצוות עשה נחלקות לחמש חלוקות:

א. מצוות אשר בזמננו אין אפשרות לקיימן, כגון: מצוות שהן תלויות בזמן שבית המקדש קיים כמו הקרבת קרבנות. על זה שלא קיים מצוות אלו אין האדם חוזר בגלגול [כי הרי גם אם יתגלגל הוא לא יוכל לקיימן].

ב. מצוות שמחוייב בהן, והיה יכול לקיימן, כמו ציצית תפילין וכו', אם לא קיימן, יחזור בגלגול עליהם כדי שיקיימן, וחוזר אפילו כמה פעמים עד שיקיימן. ואין מבטיחים לו שלא יחטא בגלגול הבא, אלא אפשר שיבואו על ידו עבירות, אפילו כאלה שעדיין לא חטא בהם בגלגול הקודם.

ג. מצוות שאין חובה עליו לרדוף אחריהן כדי לקיימן, אלא אם כן נודמנו לפניו, כגון: תרומות ומעשרות ושילוח הקן, וזה היה יכול לקיימן ולא קיימן, גם לאלו מוכרח שיתגלגל, אמנם אם בא בגלגול רק בשביל מצוות אלו, מובטח לו שלא יחטא בגלגול זה.

ד. מצוות שאינו יכול לקיימן רק אם הקב"ה יתן לו, כגון: פדיון הבן, חליצה, יבום, וגט, ולא יכל לקיימן, ולא קיימן, על אלו אינו חוזר בגלגול, אבל יבוא בסוד עבור.

ה. בחלק זה יש מצוה אחת, והיא מצוות פריה ורביה, שהאדם מחויב לרדוף אחריה ובידו לקיימה, וחמורה היא מאוד, וכשלא קיים אותה יחזור על זה בגלגול. [אבל הגלגול למי שלא קיים מצוה זו, הוא שונה משאר הגלגולים כמבואר שם].

ו. האר"י הקדוש (שם) מוסיף חלוקה שישית, והיא מצוות לימוד תורה, שאם לא למד תורה יחזור בגלגול, שתלמוד תורה כנגד כל המצוות, ואומר רבנו האר"י שכל אדם צריך ללמוד ולדעת את כל פרד"ס התורה שהם ראשי תיבות:

פשט רמו דרש סוד, ואם אדם לא למד אפילו חלק אחד מארבעת חלקי פרד"ס התורה, חוזר בגלגול להשלים את אותו חלק.

וכל האמור הוא לעניין מצוות עשה שלא קיימן, אבל בודאי גם על מצוות לא תעשה אם חלילה עבר עליהן, חוזר בגלגול.

משל מהחפץ חיים להמחיש קושי הגלגול

החפץ חיים (שפת תמים פרק ד' בהג"ה) כותב: אל יחשוב האדם שגלגול זה דבר קל, אלא ידע כי גלגול הוא דבר קשה. משל לאדם שלא היתה לו פרנסה, אמרו לו, לך לחוץ לארץ באחד המקומות הנידחים, תפתח שם מפעל ותעשה עסקים וכך תהיה עשיר. הלך והתייעץ עם חבריו ואמרו לו שזה דבר טוב, שאל את אשתו, והסכימה לו, שאל את רבו ואמר לו לילך. יצא לדרך ארוכה ורק לאחר שבעה חדשים הגיע למחוז חפצו, פתח בית חרושת והצליח ונעשה עשיר גדול, אבל היה מאוד מתגעגע לבני ביתו.

לאחר חמש שנים שלח לבני ביתו מכתב וכתב להם, שהוא מוכר את כל רכושו, וחוזר לבית, כולם התכוננו וחיכו, ויהי בחזרתו לאחר שבעה חדשים של נסיעה, והוא כבר רואה את החוף ואת אשתו וילדיו, ועוד רגע כבר מגיע אליהם, והיה מוריד דמעות משמחה והם צועקים לו בשמחה, לפתע פתאום עוצרים אותו שוטרים ואומרים לו שבמדינה שממנה הוא יצא, הוא חייב לאחד מאה שקלים, אמר להם שמיד הוא ישלח לו, אמרו לו בשום אופן, החוק הוא שמי שחייב כסף חייב לחזור למדינה לשלם את הכסף בידיו, התחנן לפניהם ואמר מה זה מאה שקל, אני אשלח את הכסף ואשלח פי מאה, אמרו לו לא, בשום אופן אינך יכול לרדת מהספינה אלא עליך לחזור! ביקש, אם כן תתנו לי לפחות לנשק לבני ולבנותי, אמרו לו, אין לנו רשות, אלא מיד מכאן עליך לחזור - שבעה חדשים לילך ועוד שבעה חדשים לחזור, לא היתה לו ברירה וחזר, ולנגד עיניו הוא רואה את כל בני משפחתו שמחכים ומצפים לו ובוכים עליו.

ואומר החפץ חיים, כל זה הוא כאין וכאפס לעומת הצער שנגרם למי שחוזר בגלגול, שעובר יסורים נוראים בזה.

לפעמים אדם סובל בגלל עוונותיו בגלגול אחר

לפעמים יש אדם שסובל בעולם הזה, ולא יודע למה הוא סובל, ואומר, הרי כל יום אני משכים להתפלל, עושה מצוות ה' כמו שצריך, ולומד תורה, ולא עובר על שום מצוה, לא מדבר לשון הרע, שקר, וחנופה וכו', אם כן למה מגיעות לי כל כך הרבה צרות?

והתשובה היא כפי שאומר הדברי יחזקאל משינווא, כתוב בפרשה: "ואלה המשפטים" - אם רואה אדם שבאים עליו יסורים ומשפטים ודינים קשים, ואינו יודע על מה באו לו כי יודע שלא חטא כל כך, "אשר תשים לפניהם" - ידע שהסיבה היא לכפר על גלגולים קודמים, וזה שכתוב "אשר תשים לפניהם" - יתלה שהיסורים הקשים הם למרק העוונות של גלגולים קודמים שהיו לפני גלגול זה.

קורות חייו של האדם הם תוצאה של הגלגול הקודם

וכתב בספר קב ונקי (פרשת וישלח) וזה לשונו: יש לך אדם שהוא עשיר, אבל מצד אחר יש לו צער גידול בנים חלילה, ויש בהיפוך, והכל גלוי וידוע לפני השם יתברך, מפני שהוא הוא היודע לבדו כל תעלומות, ושורש נשמתו של כל אחד ואחד, והאיך לצרף סיגי נשמתו, הן בגלגול זה הן בגלגול אחר, ואין להרהר ח"ו אחר מדותיו יתברך שמו, רק לבקש רחמים מלפניו, ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה.

רבי עקיבא סבל בגלל הגלגול הקודם

ובחז"ל (מנחות כט:) איתא, בשעה שמשנה רבנו עלה למרום ראה את הקב"ה קושר כתרים לאותיות, ואמר הקב"ה למשה שעושה כן בשביל רבי עקיבא "שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות", שאל משה את הקב"ה: "רבנו של עולם כיצד אתה נותן את התורה על ידי הרי הוא ראוי יותר ממני?" אמר לו הקב"ה "זה ענין שלי, תסתכל עוד", הסתכל עוד וראה שסורקין את בשרו במסרקות של ברזל, שאל משה "זו תורה וזו שכרה?" אמר לו הקב"ה "שתוק כך עלה במחשבתך". כלומר, תראה במחשבה בגלגול מה עשה, ותראה בגלגול הקודם מה עשה, ותראה שהוא גלגול של זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני [ושכם בן חמור], ולא סתם נהרגו לו עשרים וארבעה אלף תלמידים [שגם במגפה של בנות מדין נהרגו עשרים וארבעה אלף], כלומר כל זה הוא תיקון מגלגולים קודמים.

(שער הגלגולים פרק ט')

ולכן הקב"ה אמר לו "שתוק" כי צריך שתיקה שתעלה לעולם המחשבה, ששם סוד הגלגול.

משה ויתרו היו גלגול קין והבל

עוד כתב רבנו האר"י ז"ל (ראה ליקוטי תורה פר' שמות על הפסוק ויבואו הרועים ושער הגלגולים הקדמה ל"ג והקדמה ל"ו) שמשה ויתרו היו גלגול הבל וקין. שהנה במדרש (בראשית רבה פרשה כב, ז) מסופר, שקין והבל אמרו, בואו ונחלק את העולם, קין לקח את הקרקעות, והבל לקח את המטלטלים, ואז החלו להתווכח, קין אמר "הארץ שאתה דורך עליה היא שלי", והבל אמר "המלבושים שאתה לובש הם שלי". ואחר כך ראה קין שהבל שהיה רועה צאן, מאכיל את הצאן מגידולי הארץ, אמר לו קין "אתה גזלן שגידולי הארץ הם שלי, ויש לך דין מוות", הלך קין והרג אותו. וגם לקח את התאומה שנוולדה עם הבל. ואבד זרעו כולו במבול כדכתיב "וימח את כל היקום", היקום זה קין, אל תקרי "היקום" אלא "ויקם" שרומז לקין, שנאמר (בראשית ד, ח) "ויקם קין", וגם תיבת "היקום" הוא גימטריא "קין" עם הכולל.

וכאשר בא משה רבנו וראה את בנות יתרו שבאו לדלות מים מהבאר, "ויבואו הרועים ויגרשו" (שמות ב, יז), וכתב על זה האר"י ז"ל כי יתרו היה גלגול קין, ומשה היה גלגול הבל, וכיון שקין היה מונע מהבל מלרעות את צאנו והיה אומר לו "פרח באויר", לכן "ויבואו הרועים ויגרשו" - מידה כנגד מידה, שיתרו שהוא קין רצה לגרש את משה שהוא הבל, והרועים גרשו את בנותיו. עד שבא משה שהוא הבל ויושיען, שהבל מחל לקין על זה, ואז בא יתרו [קין]. והתעורר לתקן מה שחטא ואמר קראן לו ויאכל "לחם" האכיל והשקה אותו והחייה אותו, וזה לתקן את מה שקין הרגו, וגם "לחם" זו בחינת אשה שהביא לו את בתו במקום התאומה שלו שלקח לו בגלגול הבל. ומאידך גיסא: "ומשה היה רועה את צאן יתרו", ועכשיו בגלגול זה לוקח אותם למדבר שלא להנות מן הגול.

ולכן כתוב שיתרו אמר למשה (שמות יח, ו): "אני חתנך יתרו בא אליך" וכו', אני חתנך יתרו, ראשי תיבות אח"י, שהיה אחיו מגלגול קודם, ושני בניה עמה, תיקון על מה ששפך את דמי הבל, דמי אחיך זועקים אלי מהאדמה. "ואשתך" - ולא אמר בתי, לרמז כי זאת התאומה שגולתי ממך. "ושני בניה" הרי הזרע שהיה אמור להיות שלך.

גלגול ראשון נקרא "אב" ושני נקרא "בן"

וכתב רבנו האר"י ז"ל (שער הגלגולים הקדמה ד', ספר הגלגולים פרק ו'), מי שבא בגלגול בפעם הראשונה נקרא "אב", ומי שבא בגלגול בפעם השנייה נקרא "בן", ועל פי זה פירש מה שכתוב בתורה (דברים ה, ט-טז): "פוקד עוון אבות על בנים ועל שלשים ועל רבעים ועושה חסד לאלפים לאוהבי ולשומרי מצוותי", פוקד עוון אבות - מדבר על הרשעים שבאים בגלגול עד ארבעה פעמים, שמחסר עוון "אבות" זה בגלגול הראשון, על "בנים" - גלגול שני, ועוד מביאו על שלשים ועל רבעים פעם שלישית ורביעית.

אבל "ועושה חסד לאלפים" מדבר על הצדיקים, ש"חסד" הוא גימטריא גלגול, שעושה גלגול לאלפים, אפילו אלפי גלגולים, למי ש"אוהבי ושומרי מצוותי".

מעשה נורא מזמן הבעל שם טוב

מעשה שהיה בימי הבעש"ט זי"ע (ראה הגהות מקור מים חיים על פירוש הבעש"ט פרשת משפטים אות א') שעשיר אחד הזדמן לו לנסוע למרחקים לזמן רב, והפקיד את ארנקו עם הון רב של כמה אלפים זהובים אצל ידידו הנאמן שהיה עני ואביון. כעבור זמן, אחר שנסע העשיר לדרכו, נפטר פתאום העני לעולמו והניח אחריו כמה בנים, וכשבאו לחלק ביניהם הירושה, דהיינו, החפצים המועטים שהניח אחריו, מצאו במקום מוצנע את המטמון, הנ"ל.

המה ראו כן תמהו מאין בא לאביהם אוצר רב כזה, והחליטו שבוודאי היה אביהם איש קמצן מאוד והטמין כל הונו בסתר וחי בעניות ודחקות, וחלקו ביניהם העיבון הגדול הזה, וכל אחד בנה לו בית נאה ומהודר כראוי לנגידים, והיה הדבר לשיחה בפי הבריות איך בין לילה נתעשרו...

בשוב העשיר לביתו, כשסיפרו לו את המאורע הנפלא איך שמת חבירו העני והניח אחריו עשירות גדולה לבניו, התחיל לצעוק מרה ולבכות, אוי לי! הלא כל העשירות הלזה שלי הוא, כי קודם נסיעתי הפקדתי אצלו את רוב רכושי...

וירץ תיכף אל היורשים, ויאמר להם שהארנק שלו היה אצל אביהם, ותבעם שיחזירו לו את פקדונו. ענו לו היורשים שאינם יודעים כלל מזה, ואין שום טענה ותביעה עליהם.

וכראות העשיר כי הפנו אליו עורף, הזמינם לדין תורה, ופסק הדין שישבעו היורשים שבועה על כך שאביהם לא ציוה אותם על פיקדון כזה, ויפטרם, וכן עשו, ופטר אותם מלשלם.

נעשה מזה רעש גדול בכל העיר והסביבה, כי בהכירם את העני המנוח, הרי האמת יעד לעצמו שהמעוות הללו לא היו שלו אלא הם של העשיר, ואם כן, איך יצא פסק מהבית דין שהיורשים אינם מחוייבים להחזיר לו כלום. **נסתבב** הדבר שהמעשה הגיע לאזנו של המגיד ממעזריטש ז"ע שהיה אחד מתלמידי הבעש"ט ז"ע, ונכנס אל רבו ושאלו, הרי כתיב "דרכיה דרכי נועם" (משלי ג, יז), ואיך אפשר שעל ידי משפטי התורה יצא פסק דין מעוות כזה, שהרי הכל יודעים את האמת שהארנק היה בפקדון אצל העני, ואיך יצא הפסק דין שהמעוות היו שלו. **ענה** לו הבעל שם טוב הקדוש, בוא ואסבירך, השכם מחר בבוקר מוקדם וצא מחוץ לעיר, והלכת אל מקום פלוני שנמצא באיזו פרשת דרכים, ותמצא שם אילן גדול ורחב עם ענפים גדולים, וסמוך לו יש מעיין עם באר מים חיים, ועלה על האילן ושב שם כל היום ותתכסה בין הענפים באופן שלא יוכלו לראותך, ולא יודע שאתה מסתתר שם, וכל מה שתראה שם שמור בלבך, ושתוק, וכשיפנה היום תרד מהאילן ותבוא אלי ותספר לי מה שראית... **וכן** עשה, השכם בבוקר התפלל, וילך אל המקום אשר אמר לו הבעש"ט, ועלה על האילן וישב שם בין הענפים טמיר ונעלם מעיני הבריות.

ויחי כחצות היום וחום גדול שלט על פני הארץ, וירא והנה בא סוחר אחד רוכב על סוסו והוא עייף ויגע, וכראות הסוחר את המעיין, ירד מן הסוס ושתה ממי המעיין להחיות את נפשו במים קרים על נפש עייפה, וישכב לנוח קצת תחת צל האילן, והסיר את חגורתו מעליו אשר בה היה טמון כל כספו כמנהג הסוחרים וישם מראשותיו וירדם. כעבור חצי שעה הקיץ משנתו ועלה בחפזו על סוסו וירץ לדרכו, ובהפזו שכח חגורתו עם הכסף תחת האילן. **לא** עברו אלא כמה רגעים והנה סוחר שני בא והוא רוכב על סוסו וגם הוא עייף וצמא, ובראותו את האילן והמעיין תחתיו קפץ מעל סוסו ושתה מהמעיין ובגשתו אל האילן לפוש מטורח הדרך, ראה את המציאה, ויפן כה וכה וירא כי אין איש, וילבש את החגורה עם המעות תחת חגורתו, וימהר וישיש לרוץ אורח... **כעבור** זמן מה והנה עני אחד בא ומקלו בידו, ומחמת חום היום ועייפות הדרך, שם פניו אל המעיין והרוה את נפשו מים לצמאון, והניח עצמו לישן תחת האילן.

בין כך ובין כך הרגיש הסוחר הראשון באמצע הדרך כי חסרה לו חגורתו אשר שכחה ועזבה תחת האילן, ותיכף חזר במרוצה דחופה אל המקום אשר היה שם בתחילה, ובקפצו מעל סוסו מצא שם את העני ישן. וכמוכן שחשדו שהוא בוודאי מצא שם את החגורה עם המעות ולקחה לעצמו, והקיצו ברגזה ואמר לו החזר החגורה אשר מצאת פה, כי שלי היא.

השיב העני בתמהון ואמר: על איזו חגורה אתה מדבר, ומה אתה רוצה ממני? וימלא הסוחר חימה ויך אותו במקלו מכות אכזריות, כי אדם בהול על ממונו, ובחפשו קרע את תרמילו ואת חלוקו אשר זה היה כל רכושו, וצעק עליו ככרוכיא, גנב! החזר לי את מעותי! ויוסף להכותו, ובראותו כי לא הועיל מאומה, הניחו וחזר לדרכו בפחי נפש. **והעני** נשאר בעירום ובחוסר כל, היה מוכרח לנוח תחת האילן עד ששב רוחו בקרבו, ואחר כך ליקט את בלאות סחבותיו אשר היו מפוזרות על פני השדה והלך לדרכו...

התלמיד אשר ישב שם כל היום בין ענפי האילן ראה את כל המאורעות התמוהים, ורק פקודת רבו - הבעל שם טוב - שמרה את רוחו להתאפק בכל כוחו לבלי להגיב על כל הנעשה. ובראותו שהנה היום פנה, ירד מהאילן והלך ישר אל רבו הק', וסיפר לו את כל אשר ראו עיניו.

או אז אמר לו הבעש"ט הסכת ושמע ואתן לך להבין דבר לאשורו: הסוחר הראשון שראית שאבד את כל מעותיו, בגלגול הקודם היה לו דין תורה כמו בסיפור שאתה סיפרת לי, וגם הוא נשבע שבועה שאביו לא פקד אותו ולא ציוה על פקדון כל שהוא, ועל ידי זה זכה בדין ונתעשר בהון רב ממה שאינו שלו. והסוחר השני היה בגלגול הקודם המפקיד שאבד את מעותיו בדין תורה על ידי שבועה הנ"ל, והוכרחו שניהם לבוא בגלגול, ומסבב כל הסיבות הזמינים לאותו מקום, כדי שיתוקן הדבר ויחזר הממון לבעליו...

חזר התלמיד ושאל, מילא שני הסוחרים, אבל העני למה סבל. השיב לו הבעש"ט, העני היה הדיין בדין תורה הנ"ל בגלגול הקודם, ונענש על שהעמיד דבריו על דין תורה, שאם רואה הדיין שבא לפניו דין מרומה צריך לטכס עצה ולעשות פשרה.

וסיים הבעל שם טוב: שעל כוונה זו הסמך הזהיר הקדוש עניין הגלגולים אל הפסוק ואלה המשפטים - "אלין אינון סדרין דגלגולא, דינין דנשמתיין דאתדנו כל חד וחד לקבל ענשיה" - דהכוונה הוא, ליישב מה שלפעמים יוצא פסק בדין תורה שאינו מובן בעיני הבריות ונראה כעיוות הדין, אמנם ע"י סידרין דגלגולא נתקן ונסדר הכל...

מעשה גלגול נשמה עם מרן רבי יהודה צדקה

ראש הישיבה מרן רבי יהודה צדקה זצוק"ל סיפר על אחד מבני משפחתו שהיה צדיק גדול והיה משכים כל לילה בחצות, ואמו בקשה ממנו שכל בוקר יבוא ויאמר לפניו את ברכות השחר כדי שתענה עליהם אמן, וכך היה, שכל בוקר היה הולך במיוחד לאמו ומברך לפניו ברכות השחר.

והנה באחד מן הימים בחורף קשה הסיקו את התנורים, ונתפסה האש כאותו חכם ונשרפו רגליו, ובאותו הזמן היה בית חולים בירושלים רק בהר הצופים והיתה עת מלחמה, ולקחו אותו לבית חולים. ובהיות הבוקר, אמו שרגילה שבנה בא אליה, לא הגיע, ואמו שאלה את הסובבים היכן בני? שתקו ולא אמרו לה שהוא נשרף ברגליו.

ולביתנים בבית החולים אמרו לו הרופאים שאי אפשר לרפא את הכוויות שיש לו, ועוד יום יומיים הוא הולך ח"ו מן העולם. כיון ששמע כך, הלך, וסיפר לאמו כל המעשה ומה שאמרו לו הרופאים. בכתה ואמרה, מה עשה בני שכך נהיה לו, שום עבירה לא עשה מעולם. באו אליה בחלום ואמרו לה וכי את יודעת חשבונות שמים, כך וכך עשה בשוגג בגלגול הקודם, ועכשיו הוא צריך תיקון לזאת.

התעוררה והלכה לראש הישיבה מו"ר רבי יהודה צדקה זצוק"ל ושאלה אותו מי שעושה עוון כך וכך מה דינו, אמר ראש הישיבה שריפה, ואז סיפרה לו את החלום שחלמה, מיד לקח ראש הישיבה ספר "לשון חכמים" והלך לקרובו הנ"ל ועשה עמו וידוי על אותו חטא, ואחרי יום יומיים יצא בריא מבית החולים, וחי עוד עשרים ואחת שנים.

רבי אברהם עדס גילה לחכם יהודה פתיה על גלגול בנו

עוד מסופר על מו"ר חכם יהודה פתיה זצוק"ל (בעל מחבר הספרים "בית לחם יהודה" ו"סבא דמשפטים", וכן ספר "עין הרקח", על האדרא רבא וזוטא) שאף אחד לא ידע עליו, וכשבא לארץ, נתגלה הרשב"י בחלום למקובל רבי אברהם עדס, סבו של מו"ר רבי יוסף עדס זצ"ל, ואמר לו שיש לרבי יהודה פתיה ספר חשוב שהוא פירוש על האידרות, ותגיד לו שיפרסם ספר זה.

באותו זמן היה הרב בן ציון חזן זצ"ל גבאי של ישיבת פורת יוסף והרב של העיר העתיקה, ושאלו רבי אברהם עדס אם יש חכם אחד בשם רבי יהודה פתיה, אמר לו בודאי יש, עכשיו הגיע לארץ ישראל, הלך אליו רבי אברהם ושאלו על הספר עם פירוש האדרות, אמר לו חכם יהודה: איך כבודו יודע, אמר לו, רשב"י נגלה אלי בחלום ואמר לי להגיד לך שתוציא את הספר לעולם.

והנה תוך כדי שדברו שניהם, היה לחכם יהודה בן אחד צעיר שהיה עושה מעט הפרעות, ורבי יהודה נתן לו איזה מכה להשתיקו, אמר לו רבי אברהם עדס אל תרביץ לו שהוא בגלגול הקודם היה מלמד בחדר לילדים והרביץ להם, ולכן עכשיו בא בגלגול והרבה מרביצים לו, אבל באמת הוא כבר הולך לגמור את התיקון שלו.

לאחר זמן חלה בנו, בא חכם יהודה לבנו ואמר לו: "זוכר אתה שרבי אברהם עדס דיבר אתי? אתה יודע מה אמר לי? שאתה גלגול של רב לתלמידים שהיה מרביץ להם", עכשיו בא תעשה וידוי ותגמור את התיקון שלך, ואכן אמר וידוי והלך מן העולם.

תינוק שנפטר ביום שלאחר הברית

עוד מסופר שרבנו האר"י היה באיזו ברית, ומיד אחרי הברית לפתע מת הילד, בכתה האמא בכיות גדולות, אמר רבנו האר"י לאמא - יש לך זכות גדולה ואין לך מה לבכות, היות והילד הזה גלגול של רב גדול שבעבר עשו לו הברית מקודם יום השמיני, ולכן זה עתה בא בגלגול רק כדי לתקן ענין זה.

מדוע צריך גלגול ולא מספיק גהינם

בעל הראשית חכמה רבי אליהו דוידש זצ"ל מקשה בשער היראה (פרק י"ג אות פ"ב) בשם רבו הרמ"ק, וכמו שכתב בספרו שיעור קומה ערך "גלגול" דף פ"ג עמ' ב'. מדוע הקב"ה מביא אדם בגלגול, ולמה לא יכניס אותו ישר לגיהנם, ויזדכך שם? ומתוך כך:

כי טעם הגלגול הוא משתי סיבות: א. לחסרון מצוה שלא השלים וצריך לחזור ולהשלים כראוי, ולזה מוכרח לבוא בגלגול כי אין גיהנם אלא לטהרה בלבד, אבל לא להשלים חסרון.

ב. יש עוונות שהגהינם מטהר ויש שאינו מטהר. והמשל בזה לאדם המנוגע בגופו ובאבריו בנגעים גדולים ועצומים, והנה יש נגעים שיוכל הרופא לרפאותם בלי חתיכת אבר שלם אלא יחתוך ממנו מעט מן הבשר המעופשת ההיא

עד שיבריא, אבל לפעמים יקרה שצריך לחתוך כל האבר כולו כדי שלא ימות ויגיע הנגע אל הלב אז חותך כל האבר ונמצא האדם שהוא בעל מום מאבר אחד, זרוע אחד או שוק אחד וכיוצא בו.

וכך הוא לענין פגמים של העוונות, שיש פגמים שאדם פגם באחד מאבריו שאם היה בגיהנם יזדכך ויבריא אותו האבר, אבל יש מי שפגם באבר אחד כל כך עד שאם יכנס בגיהנם יתבטל כל האבר ההוא מכל וכל, ואין הקב"ה חפץ שאדם ישאר בעל מום בגן עדן אלא יחזור לעולם לתקן, ואז אפשר שיהיה בעל מום כפי האבר שבו פגם בתחלה ואז צריך שבמותו יעשה תשובה ובוזה מתקן על מה שעבר בגלגול הקודם.

אמנם הגהנים אינו אלא לטהר העוונות שאין בטהרתם כריתת אבר והוא מה שאמרו חז"ל (עירובין יט.) פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהם ק"ו ממצבחה הזבה. וזו היא ענין השליטה שתשלוט בהם מכל וכל לכלותם, אבל ודאי שאם הגהנים תטהר אותם מבחוץ את החשך והפגם ההוא שבאברי הנשמה, והוא כמשל הרופא שישים סם אחד על המכה כדי לאכול הבשר הרע ההוא. ובצאת הנשמה מגיהנם היא חסרה מבשר איבריה כמשל שהמשלנו וחסרונה ישתלם על ידי אור "שמש צדקה ומרפא בכנפיה" (מלאכי ג, כ).

נמצא שכל מה שה' יתברך מביא את האדם בגלגול לעולם הזה, זה לטובתו כדי שעל ידי תשובתו יתקן העוון, כי הגהנים הוא רק בכחינת תחבושת ורפואה כדי שתהיה הנשמה זכה וברה ותוכל לשבת עם הצדיקים.

ועוד אומר האר"י ז"ל, כי הגהנים זמנו קצוב רק י"ב חודש, ויש שמגיע להם עונשים גדולים של מאה שנה, או אלף שנה. כמו שמובא בשער הגלגולים (בהקדמה דף כ"א, הקדמה כ"ב, וכן בספר הגלגולים פרק ל"ה) שהרשעים אחר מיתתם נכנסים בגיהנם ומקבלים שם את עונשם ומתכפר להם ומשפטים י"ב חודש, ויש רשעים שכתוב בהם (שמואל-א' כה, כט): "ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע". ואינם זוכים ליכנס לגיהנם אחר פטירתם למרק עוונם. אמנם נפשם הולכת מדחי אל דחי בגלגולים משונים עד ימרק ענשו קצת, ויוכלו ליכנס רק אחר כך בגיהנם י"ב חודש להתכפר לגמרי, ולאילו אין זמן קצוב כי לפעמים ילכו מדחי לדחי בגלגולים ההם, עשרים שנים או מאה ואלף שנים, והכל תלוי כפי ערך העוונות שעשו בעולם הזה.

למעט בדיבור כדי להינצל מאיסורים ומגלגולים

כתבו בספרים הקדושים (ראה שער הגלגולים פרק ל"ה) שהמדבר לשון הרע מתגלגל בכלב, וזה מה שכתוב (במדבר לב, מב): "ויקרא לה נובח" "לה" - ראשי תיבות: לשון הרע, שהמדבר לשון הרע מתגלגל בכלב שנובח רחמנא ליצלן.

ולכן צריך להשמר מאוד מדיבורים אסורים, ובכל דיבור ודיבור שידבר בעולם הזה, אפילו לצורך עסקים וכו', יכול לבוא לידי פשע, או לשון הרע, או שקר, או כעס, שאי אפשר לאדם להינצל מעוון בשעה שפותח פיו, וכן רמוז בפסוק (שמות כב, ח) "על כל דבר - פשע", לרמוז שכל המרבה דברים מביא חטא. ואחר כך גם עלול להתגלגל בכלב. **וכתוב** (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא", ויש לפרש על דרך הרמז: "וכל כלי פתוח" - כלומר הפה שהוא פתוח, "אשר אין צמיד פתיל עליו" - שלא צומד וקושר פיו מלדבר דברים בטלים. אז "טמא הוא" - אי אפשר שלא ידבר לשון הרע ושקר. וזה מה שאמרו בגמרא בברכות (דף סב:) "מצאו נעול בידוע שיש שם אדם", אם הפה נעול יש כאן אדם טוב, אבל - "בפתוח בידוע אין שם אדם".

וכן כתב הגר"א באיגרת לבנו: "על כל רגע שחוסם פיו בעולם הזה זוכה לאור הגנוז שאין כל בריה ומלאך יכולים לשער".

כיצד ידע האדם מה צריך לתקן

בספר "דעת ותבונה" (פרק מ"ט דף קי"ד ע"א) כתב הרב המגיה, כיון שאין עתה מי שיגיד לנו את הגלגול שלנו ומה באנו לתקן, אם אדם יש לו חשק ועושה תשובה ורוצה מאוד לילך בעבודתו יתברך. ה' יתברך ישים בלבו איך להתנהג, ויעשה דברים הנצרכים לתקון נשמתו ואז לא יצטרך יסורים וכו'. אבל אם אדם אין לו שום ידיעה וכו' נשלם התיקון ע"י יסורים ה' יצילנו. ואם כן בדור יתום הזה העיקר הוא כוונת הלב והכנעתו, וההתלהבות והשתוקקות שלו בעבודת ה' י"ת, ואז הקב"ה יחוס עליו ויגלה לו את הדרך אשר יעשה.

וכן כתב הרב שמשון ששון כי אם אדם משתדל הרבה בדרך ה' וכו', יגלו לו מן השמים את הדרך אשר ילך בה ואת הגלגול והתיקון שלו.

והגר"א כותב (כביאורו לספר יונה ד, ג) כי במה שנכשל האדם בגלגול זה הרבה פעמים, ובאיזו עבירה שחשקה נפשו במאד, אלו הם הדברים שעליו להשתדל ביותר בתיקונם, כי עבורם נתגלגל עתה.

זכר הקדימו הרמ"ק (אור יקר סבא סי' ז דף נו-כח) שכתב: הדבר שיש לו טורח בו, הוא הדבר שעליו נתגלגל ועליו לתקנו, כדוגמת מי שיהיה גלגולו מצד החדש [שהוא משורש חסד], לא ימשך ולא יחטא בעבירות מצד הטבע החם [כי יש לו חמימות לחדש וכיו"ב], אמנם יחטא שלא יהיה חזק בקידוש שם שמים ברבים שצריך לזה אומץ וגבורה, [כי בא לתקן את מידת הגבורה] ויהיה צריך להתחזק להמשך לקדש שם שמים ברבים, עכ"ל.

וכן כתב (בספרו שיעור קומה ערך גלגול דף פ"ג עמ' ב') וזה לשונו שם: "ואם תאמר במה ידע אדם את הדבר שעליו בא [בגלגול] אם מצוה או עבירה כדי שיזהיר עצמו או יתקן עצמו בענין זה? ויש לומר דהענין הזה הוא מוטבע בסגולה באדם, בסוד רדיפת הנשמה וחשק הנשמה בענין המצווה [המסויימת], או שיצרו מפתחו על אותה עבירה שהכשילו [בגלגול ה] קודם, ומחתרת לגנב היא חתורה מ[גלגול] קודם, ובא לו היצר הרע באותו דרך, לכך יזהר ממנה ביותר".

זכתב בספר אור המאיר (שיר השירים דפוס וורשא דף טז ע"ב ד"ה אקומה) וזה לשונו בקיצור: אם האדם אינו יודע בעצמו מה שהוא חסר, ובאיזה ממחשבותיו יאחז ואל ירפנו, יתחיל לתקן מלא קומתו מראש ועד עקב, וזהו עצה היעוצה לדעת באיזה אבר מרמ"ח אבריו הוא מרוחק מעבודת הבורא, ובאיזה אבר הוא נפרד ונוטה לסטרא אחרא, והספרים נתנו עצה וסימן, אם בראות אדם שהתאוה גוברת עליו באחת מן המידות המגונות יותר, ידע נאמנה שבשביל זה נברא בעולם הזה, לתקן מה שעיות בגלגול ראשון, ואחרי זאת שבוחן ומסבב מלא קומתו להשכיל לדעת על מה אתא להאי עלמא שפלא לתקן, ומרגיש בעצמו באיזה מהן התאוה גוברת, יאחז במעוז שכלו לתקן זאת, ולא ירפנו, עד כאן דבריו.

מעשה נורא בתינוק שקרא קריאת שמע

הגאון חיד"א (שם הגדולים מערכת גדולים אות י' סעי' י"ד) מביא, שהגאון רבי יהודה אריה ממודינא, מספר על עצמו, שכאשר למד את ענין הגלגולים, לא הבין זאת ולא נכנס לו לראש. והיו לו שכנים שנולד להם בן, והיה התינוק בוכה כל הזמן, ראה את הוריו בוכים, שאל אותם למה אתם בוכים, אמרו לו, כל הזמן הוא חולה ובוכה, בירך הרב את אותו התינוק בלי שיכנס לביתם.

לאחר חמשה חדשים בהיות התינוק בן ששה חודשים, צעקה אמו שהוא גוסס, הלך רבי אברהם הלוי ונכנס לבית שהתינוק נמצא, וכשנכנס ר' אברהם הלוי ישב התינוק כמו אדם גדול וקרא קריאת שמע בקול גדול מילה במילה בדקדוק גדול, והלך לעולמו, אמר רבי אברהם כעת אני מבין מה שאמר האר"י ז"ל על סוד הגלגול, כי זה היה ודאי גלגול.

מפי עליון לא תצא הרעות

בספר שם עולם ל"חפץ חיים" (שם עולם ח"א שער שמירת השבת פ"ג) מובא וזה לשונו: "ואל יהיה לפלא בעיני האדם, אם כן שיש השגחה בעולם, למה זה ענין זה עשיר, הלא במעשים טובים מצוי כמה פעמים שעושה העני כמו העשיר, ולפעמים יקרה שהוא בעל מעשים עוד יותר מן העשיר.

זה דומה לאורח שבא לבית המדרש, וראה שהגבאי מחלק עליות, לכהן וללוי מן המזרח, לשלישי מן הדרום, לרביעי מן המערב, לחמישי וששי מן הצפון, ויתמה עליו ויאמר, למה ברר דוקא לאלו מן המזרח, הלא יש יפים מהם, ועוד למה בשלישי ברר לו את הדרום, והלא במזרח היה די לכולם, והם יפים מהם, וכן כהאי גוונא תמה על כל העליות, למה בכל העליות יחפש אחר אנשים שברוח אחר.

השיב לו פקח אחד על תמיהותיו, האורח בא לשבת אחת והוא רוצה לידע תירוץ על כל הקושיות שיש לו, אילו היה האורח פה כמה שבועות זה אחר זה, היה רואה את החלוקה של הגבאי איך שהכל הוא בסדר נכון, בשבוע ראשון של החדש נתן כהן ולוי לאיש פלוני ופלוני שבמזרח, וכן שלישי ורביעי לאיש פלוני שבמזרח, ובשבוע שני לפלוני ופלוני, על כן מוכרח עתה לדלג אותן האנשים, ולפעמים לאותו הרוח כולו, וליתן לאנשים אחרים שברוח אחר.

כן הוא ממש בעולם הזה, האדם בא לפה לרגעים אחדים כי כמה ימי שנותינו, והוא רוצה לידע תירוץ על כל הקושיות שיש לו, מפני מה זה ענין זה עשיר, וכהנה קושיות אחרות שיש לו, אלו היה חי פה כמה מאות שנים יחד, היה רואה שלפני מאה שנה היה זה העני עשיר והעשיר עני, ונבחן אז בנסיון וכנ"ל, דהיינו שפגשו העני ובקשו שיפרנסו ולא רצה. וגם אולי חטא אז הרבה על ידי עשירותו, ומוכרח עתה בגלגול זה להבחן בכור של עוני אולי יעמוד בזה, וגם כדי לכפר על מעשיו הראשונים.

ולפעמים גורם החטא שמהפכין עליו הדבר בעודו בחיים, וכמו שאמרו חז"ל (תמורה דף טז.) בשעה שעני הולך אצל בעל הבית ואומר לו פרנסני, אם מפרנסו מוטב, ואם לאו (משלי כב, ב) "עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה", מי שעשאו עשיר לזה עושה אותו עני, עני לזה עושה אותו עשיר.

אבל עתה שימי האדם קצרים מאד, ואינו רואה את העולם ועניניו כי אם מעט מזעיר, כאכסנאי העובר ממקום למקום, ואינו מכיר אפילו את נפשו השוכנת בתוך גופו מי היא, ומאיזה שבט הוא, ועל מה בא לתקן עתה, אם הוא פעם ראשונה בזה העולם, או אפשר שכבר היה פה כמה פעמים ולא השלים עבודתו.

וכיון שדעת האדם מעוטה כל כך, אין לנו לחקור אחר הנהגתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וצריך האדם להתהלך עמו בתמימות, ולהאמין שכל מה שהוא עושה הוא הכל לטובה, כי (איכה ג, לח) "מפי עליון לא תצא הרעות", ואז בודאי יזכה לראות בסוף באלו הדברים, שהיה הכל רב טוב וחסד", עד כאן לשונו הקדושה של החפץ חיים.

רשע וטוב לו

עוד כתב החפץ חיים (שם עולם ח"ב שער ההתחזקות פרק י"ב) וזה לשונו: "תשובה על מצוקותינו ומה שלרשעי העולם הזה נותנים הרבה טוב בעולם הזה, ענינו דומה לגביר אחד שהיו לו בעסקו כמה אכרים שהיו עובדים עבודתו, והגיע הזמן שהיה צריך לעשות נישואין לבנו, והתבונן בנפשו, הלא ודאי יבואו גם האכרים ביום שמחת נשואי בני ויעכרו שמחתי, כי אז הלא יתקבצו כל אצילי העם לכבודי, ואין מדרך הכבוד שיבואו גם הם בתוכם, ועל כן טוב לפני שאתן להם את חלקם קודם, כי זה הם מבקשים.

ויקראם ויאמר להם, הנה אתם משרתי אתן לכם חלקכם קודם שמחת בני, ויערוך לפניהם שלחן עם בשר וי"ש הרבה וכלי זמר, ויאכלו וישתו, וישמחו איש אל רעהו על הטוב שעשה עמהם, ובזה נפטר מהם, שלא היה להם מקום בשמחת בנו.

והנה כל הרואה אותם אוכלים ושותים ושמחים קודם כל, בזמן שאפילו אוהבי הגביר לא טעמו מאומה משמחת בנו, הלא יתמה על הדבר, ויחשוב האמנם האכרים האלה חשובים אצלו מכל. אבל היודע אחרית דבר וראשיתו לא יפלא כלל בזה, וידע כי כונתו רק לתת להם חלקם ולהפטר מהם. והנמשל מובן מאליו.

וכעין זה איתא בספרא פרשת בחקותי על הפסוק (ויקרא כו, ט) "ופנית אליכם", משלו משל למה הדבר דומה, למלך ששכר פועלים הרבה, והיה שם פועל אחד ועשה עמו מלאכה ימים הרבה, נכנסו הפועלים ליטול שכרם, ונכנס אותו הפועל עמהם, אמר לו המלך, בני אפנה לך הרובים הללו [היינו הצעירים שהם צעירים לעומתו] שעשו עמי מלאכה מועטת, ואני נותן להם שכר מועט, אבל אתה חשבון רב אני עתיד לחשוב עמך. כך היו הצדיקים בעולם הזה מבקשים שכרם מלפני המקום, והרשעים עושי רע כל היום גם הם מבקשים שכרם מלפני המקום, והמקום אומר להם לצדיקים, בני אפנה לכם, הרשעים הללו עשו עמי מלאכה מועטת ואני נותן להם שכר מועט, אבל אתם חשבון רב אני עתיד לחשוב עמכם, לכך נאמר ופנית אליכם, והיינו שאפנה מתשלום שכר של הרשעים ואז אֶפְנֶה אליכם". עד כאן לשון החפץ חיים.

העולם הזה נמשל לאוטובוס

ראש הישיבה מו"ר רבי יהודה צדקה זצוק"ל היה אומר, כי העולם הזה הוא כמו אוטובוס, אחד יורד בתחילת המסלול אחד יורד באמצע, ואחד בסוף, כל אחד מתי שצריך, זה שצריך לרדת בהתחלה, לא אומר, גם אני שילמתי לנהג כמו כולם ולכן ארד בסוף, כיון שאם כן לא יגיע למקום שצריך, ויצטרך לקחת אוטובוס חזור, כך יש אדם שנפטר מוקדם ויש אחד מאוחר, יש אחד סובל ויש שאינו סובל כל אחד לפי התיקון שצריך לתקן.

מעשה נורא באחד שחזר בגלגול בסוס

מעשה ידוע בזמן שהיה הבעל שם טוב (אהבת חיים פרשת ניצבים), שהיה אחד שהיה עובד בטחינת קמח, והיה טוחן על ידי סוס, שהיה קושר את עינו וקושר אחריו חיטה והיה רץ סביב וכך היה נטחן. והנה היה לו פועל שהיה מרמה אותו, והיה מרוויח במשך שנים על ידי שמרמה את בעל הבית.

וכתוב (ירמיה יז, יא) "עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו", וכך היה, שמת אותו פועל בעודו צעיר בחצי ימיו. בעל הבית הביא פועל חדש וראה שהתחיל להרוויח הרבה יותר... ולא זו בלבד, אלא נולד לו סוס חדש, הסוס החדש היה כל כך טוב, עד שהכפיל לו את ההכנסות, והיה בעל הבית שמח וטוב לב.

והנה הפריץ של העיירה שמע שיש ליהודי הזה סוס מובחר מאוד, הלך ליהודי ואמר לו שרוצה לקנות את הסוס, אמר לו תיקח כל מה שתרצה חוץ מהסוס, הוא מקור פרנסתי, אמר לו הפריץ, לכן אני רוצה אותו מפני שאין סוס כמוהו, ואם לא תתן לי אותו, אני אקח אותו בכוח! לא היתה ברירה ליהודי, ומכרו, ונקב סכום גבוה מאוד וקיבל את הכסף, והפריץ לקח את הסוס.

ויהי בלילה, והנה נגלה ליהודי בחלום אותו פועל שמת, ואמר לו: אני נמצא בתוך הסוס, שאלו למה, ואמר לו כי אני גנבתי אותך ורמייתי אותך כל השנים, ולכן הקב"ה החזיר אותי בגלגול בסוס שאני אעבוד אצלו, להשלים מה שגנבתי ממך כל השנים. אבל עכשיו מכרת אותי לפרייץ ומה אני אשם, תמחל לי, אמר מחול לך, אמר לו זה לא מספיק, אתה צריך ללכת לסוס ותאמר לי מחול לך, וכך עשה הלך ולחש לו באוזן מחול לך, ונפל ומת. וזה נרמז במה שכתוב: "כי בא סוס, פרעה" אם בא סוס חזק, זה פרעון חוב.

גלגול בדומם וצומח וחי ומדבר

הנה אחר פטירת האדם נפרעים ממנו על חטאיו קודם שיכניסוהו בגיהנם, וזה בהרבה מציאויות של עונש וכולם נקראים גלגולים, רוצה לומר, כי יתגלגל בדומם או בצומח או בחי [או אפילו במדבר, והם הרוחות והדיבוקים]. ודע, כי כמעט אין אדם בארץ אשר ימלט מגלגולים אלו. והטעם הוא, כי אינו יכול לקבל ענשו עד שיהיה מוגשם בגוף ונפש, ואז בהתגלגל שם סובל ומרגיש הצער ההוא, והוא לו לכפרה. (שער הגלגולים הקדמה כב ד"ה ונחזור אל הדרוש)

ואלו הגלגולים אינם כמו הבחינות הקודמות ששם הם מתגלגלים בגוף אדם מעת שנולד עד המיתה ונעשה חלק מהאדם הזה, אבל כאן מתלכשת נפש האדם באיזה דומם או צומח או חי [או אפילו באדם מדבר] לתקופה מסוימת כדי למרק עוונם, ומצטערת הנפש הרבה מאוד. [ואם איש ישראל מברך על הצומח או החי ההוא ואוכלה, על ידי זה יש עליה לנפש המגולגלת בן]. ואין לנפש שום שייכות לגוף שהיא בתוכה, ואף לא לגוף האדם שנכנסת לתוכו.

ודוגמא לזה מובא בליקוטי תורה לאריז"ל (פרשת ראה) וזה לשונו: פעם אחת ביום חמישי היינו יושבים לפני מורנו זלה"ה, ובא עז אחד, ושם את שני ידיו על השולחן, והיה מורי זלה"ה מדבר עמו בלשונו, ואחר כך ציוה לי שאלך ואקנהו, ונשחוט אותו לשבת, וציווה להר"ר משה סופינו שישחוט אותו בכוונה זו [וכתוב שם הכוונה], ושאלתי למורי זלה"ה על מה נענשה הנפש הזה שנתגלגלה בעז, ואמר לי על עוון וכו'.

ואם האדם אוכל בכוונה איזה מאכל שיש בו נשמה מגולגלת אז יכול לתקן הגלגול שיש בתוך המאכל ההוא, אבל אם אוכל בלא כוונה, אז לא די שאינו מתקן, אלא אדרבה יבוא לו היזק גדול, דהיינו אותו הגלגול שיש בתוך המאכל גורם לו לעשות כל החטאים שעשה אותו המגולגל בעצמו.

הטעם שלא מענישים מיד אלא רק בגלגול הבא

וכתב רב ייבי (בפירושו על תהלים פרק נ) וזה לשונו: הנה יש כמה פליאות שעושה השי"ת, ויתורצו לעתיד לבוא. למשל אדם שנולד מחוסר אבר, מחוסר יד או רגל, או סומא או אלם, הוא בודאי בשביל שחטא בגלגול הקודם באותו אבר, או שנולד אצל עני ואביון, או שהוא מדוכא בצרעת ויסורין, הוא ודאי בשביל שחטא בגלגול הקודם, או שנולד אצל עשיר מופלג בעשירות והוא בן יחיד אצלו ומגדלין אותו בטובה כמו בן מלך, הוא בודאי בשביל שעשה מעשים טובים בגלגול הקודם.

ואם תאמר כיון שעשה עבירה בגלגול הקודם ונתחייב להיות מחוסר אבר, למה לא העניש אותו השי"ת באותה פעם שהיה בגלגול שעשה העבירה, או מי שעשה מעשים טובים בגלגול הקודם וזכה להיות לו טובה ועשירות, למה לא נתן לו השי"ת תיכף באותה פעם בגלגול שעשה מעשים טובים.

והתירוץ הוא, כמו שנאמר (קהלת ה, יא) "אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע". שאילו ה' יתברך היה מעניש תיכף לעושה עבירה ומשלם שכר טוב תיכף לעושה מצוה, לא היה שום אדם רוצה לעשות עבירות, והיו כל בני האדם רודפים לעשות מצות, ואם כן נתבטלה הבחירה, ולא ראוי להיות שכר ועונש.

ולכן השם יתברך שהוא חי וקיים לעולמי עד שופט סלה, יברא אותו בגלגול אחר, וישלם לו כמעשהו הן טוב והן רע. ועוד טעמים להשי"ת שאינו משלם לאדם כמעשהו באותו פעם בגלגול הקודם, מה שאין אנחנו יכולים להשיג בעולם הזה אותם הטעמים, ואפילו אותו הטעם שאמרנו למעלה, אין כל אדם יכול להשיג, ואפילו מי ששיג הוא בשביל שמאמין שהשי"ת הוא א-ל-אמת, מאמין שמה שיש לאדם שכר או עונש, הוא בשביל גלגול הקודם, אבל אינו יודע הטעם על בוריו.

האם אשה באה בגלגול

כתב האר"י ז"ל (שער הגלגולים הקדמה ט) שהאשה לא תבוא בגלגול, שנאמר (במדבר א, ט) "כל זכר לגלגלותם". ועוד כתיב באיוב (לג, כט): "הן כל אלה יפעל אל פעמיים שלוש עם גבר", "כל אלה" עם האותיות, עולה בגימטריא קטנה "גילגול", "יפעל אל פעמים שלוש עם גבר" - דהיינו עם גבר דוקא.

וזה רמוז גם בפסוק (קהלת ז, כח): "אחת מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי", דהיינו ואשה ב"כל אלה" דהיינו גילגול המוזכר בפסוק "כל אלה יפעל אל פעמים שלוש", שהוא ענין הגלגול, וכן "כל אלה" גימטריא גילגול (כנ"ל) "לא מצאתי" שתבוא בגלגול.

והטעם [שאשה לא תבא בגלגול] אפשר שהוא כיון שגלוי וידוע לפניו יתברך שהנשים לא תאמרנה במעשה העגל: (שמות לב ד) "אלה אלהיך", [ולכן אינן באות בגלגול]. וטעם זה גם הוא רמוז בפסוק "הן כל אלה וכו' פעמים שלש" וכו', דתיבת "הן" רומזת לנשים ורומזת להשי"ת, שאותיות ה"א ונו"ן סימן לנקבה, [שתיבות בלשון נקבה מסתיימות על פי רוב באותיות אלו], וגם אותיות אלו רומזות להשי"ת כי לאלו האותיות אין להם זוג [כלומר, כל האותיות בגימטריא שלהם אפשר להרכיב בעשרות או במאות, לדוגמא אות א' יחד עם אות ט' עולה עשר, וכן אות ב' ואות ח' וכו' וכן במאות אות כ' עם אות פ' עולה מאה וכו', ואת ה"א אי אפשר לצרפה לאות אחרת, כדי להשלים לעשר, אלא היא עצמה ה' ועוד ה' שווה עשר, וכן באות נ'].

ולכן הנשים רמוזות במילת "הן" הרומזת להשי"ת, כי גם הנשים לא עשו זוג להשי"ת שלא עבדו העגל. ואפשר שלכן נתיחדו אותיות ה"א ונו"ן לנשים.

ולפי זה "הן כל אלה יפעל אל פעמיים שלוש עם גבר", הכוונה, כל מי שעשה זוג להקב"ה, ואמר "אלה אלהיך" - יפעל אל פעמים שלש, הוא יבא בגלגול, דהיינו הזכרים, אבל הנשים לא תבואנה בגלגול. (ליקוטים מפרדס ערך גלגול)

גלות מצרים היתה בשביל כמה גלגולים

ולפי מה שכתב האר"י שנשים לא באות בגלגול, מבואר טעם נוסף במה שפרעה גזר דוקא על הזכרים דכתיב (שמות א, כב) "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון" ולא גזר על הנקבות, ואדרבה על הנקבות היה לו לגזור, שאיש אחד מעבר נשים הרבה.

ויש לתרץ, שהרי אמרו רבותינו ז"ל (ראה ספר הגלגולים פרק מ"ה וחסד לאברהם מעיין הרביעי נהר נ"ד) ששעבוד מצרים היה בשביל שהיו שם כמה גלגולים, מארבעה דורות: דור המבול, דור סדום, דור הפלגה ודור אנוש. ולכך הוצרכו לסבול עינויים קשים ומרים.

כנגד דור המבול גזר "היאורה תשליכוהו" (שמות א, כב). וכנגד דור סדום שעשו עצמם סומים מלראות העני והאורח, הוכו בסנוורים, וגם מתו בשלשת ימי האפילה. ונגד דור הפלגה שאמרו "הבה נלבנה לבנים" (בראשית יא, ג) ונענשו "ויפץ ה' אותם" (בראשית יא, ח), לזה גם במצרים נגזר עליהם "ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקושש קש לתבן" (שמות ה, יח). וכנגד דור אנוש שעבדו עבודה זרה, עבדו בהם בפרך (שמות א, יג).

ונמצא שאלו הארבעה דורות באו בגלגול במצרים כדי שיתקנו מה שפגמו בארבע אותיות של הוי"ה. ולזה הוצרכו גם כן לארבע לשונות של גאולה (שמות ו, ו-ז). וזה רמז הוצאתי אתכם מתחת סבלות (שמות ו, ו) ראשי תיבות אנוש הפלגה מבול סדום וסימנן אמס"ה. וכולם משה רבנו ע"ה תקנם, כנגד דור המבול הושלך ליאור (שמות ב, ג). וכנגד סדום הונח בתיבה בחושך (שמות ב, ג). וכנגד דור אנוש לקח בת כומר לעבודה זרה ותיקן אותה ואת אביה (שמות ב, כב), וכנגד דור הפלגה שבלבל לשונם, גם הוא היה כבד פה וכבד לשון (שמות ד, ט).

ומשה רבנו גם קיבל שכר כנגד כולם: כנגד דור המבול "כי מן המים משיתיהו" (שמות ב, ט). כנגד דור אנוש ודור הפלגה "ועבדו בהם בפרך בחומר ובלבנים" (שמות א, יד) [עבודת פרך היא תיקון לדור אנוש וחומר ולבנים תיקון לדור הפלגה], והוא ושבתו לא נשתעבדו. כנגד אנשי סדום רעים "והנה נער בכה ותחמול עליו" (שמות ב, ו). ואמרו המפרשים שבתיה היא גלגול חוה, ומשה גלגול הבל, ולכן נקראת בת-יה יצירת כפיו. ולזה ותחמול עליו שהוא הבל בנה.

וכן על שפת הים לפני קריעת ים סוף, אמרו במדרש (כל מאמר חז"ל זה מופיע במדרש הגדול על הפסוק) שהיו שם ארבע כתות, ובאמת הן היו כנגד ארבעת הדורות הנזכרים, וכמו שאמרו רז"ל שכת אחת אומרת נחזור למצרים, וזה דור אנוש שרצו לתקן עוון עבודה זרה באותו מקום, אמר להם הקב"ה "התיצבו" (שמות יד, יג) במקומכם. וכת שניה אמרו נפיל עצמינו לים, וזה דור המבול שרצו לתקן אשר פגמו, אמר להם "וראו את ישועת ה'" (שם). וכת שלישית אמרו נלחם עמם, וזה דור הפלגה [לתקן את מלחמתם בה'], אמר להם "ה' ילחם לכם" (שם). וכת רביעית אמרו נצעק לפנייהם וזה דור סדום שבאו לתקן את "הכצעקתה", אמר להם "ואתם תחרישון" (שמות יד, יד) שמשה רבינו ע"ה תקנם. **וכיון** ששעבוד מצרים היה תיקון לגלגולים, ונשים לא באות בגלגול, לכן לא נגזר עליהן אלא על הזכרים. (ליקוטים מפרדס ערך גלגול).

ובאגב אורחא נבאר בזה ג"כ מאמר חז"ל (סוטה יא:) בזכות נשים צדקניות שהיו באותו דור נגאלו אבותינו ממצרים שהנה מצינו במדרש שפרעה והמצרים שעבדו גם את הנשים, וזה היה שלא כדיון, וכמבואר לעיל שהן לא היו צריכות לתקן. ואז בזכות זה שהנשים עבדו למרות שלא היו צריכות לתקן, לכן בני ישראל יצאו ממצרים קודם הזמן, וזה מה שאמרו חז"ל "בשכר נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים", ונקטו "בשכר" ולא "בזכות", כי היה מגע להם שכר על עבודתם כיון שלא היו מחויבות לעבוד מצד תיקונן. (ספר ויצבור יוסף דרוש ג' לשבת הגדול)

גלגולים ידועים שמהם ניתן ללמוד על הכלל

ר' אהרן ראטה ז"ע בספרו "שומרי אמונים" (מאמר שכר ועונש פרק ט') פותח לנו צוהר בענין אופן גלגול הנשמות ומטרתו:

"**העיד** רבנו הקדוש הרמ"ק ז"ל בספרו (שיעור קומה דף פד ע"א סי' פ"ד אות גלגול), וזה לשונו הקדושה: וכן יתגלגל לפעמים להביא לעולם נפש שהרג, וכמו שהוציאו מן העולם, כך הוא מביאו לעולם, או להביא אביו לעולם, כמו שהביאו יביאהו, וכיוצא בזה לשלם לחברו ממון שגזלו ויתן לו נכסיו, או ליתן כל נכסיו לבן בין הבנים, או ייטיב לאדם זר בחשק נפשו בטובה ההיא, ואינו יודע בזה רק יודע כל הנסתרות, שהוא מגלגל את הענין, או משיא את בתו לו או מקנה לו נכסיו וכיוצא בזה במשפטי ה' והנהגתו הסתומה והדלת ננעלת מבני אדם.

וכבר נמצא בזמננו ועינינו ראו ולא זר, נואף אחד שמת, ונתלבש בכלב והמית את הנואפת שנאף אתה, ובן הנואפת הרג את הכלב, שהוא אביו, ואחר כך מת בן הנואפת במשפטיו של הקב"ה להמית הממזרים בסתר. ובני אדם תמהו על המעשה ולא נתגלה המציאות כולה אלא לשירידיים, ובלי ספק היה מעשה תימהון לבב לאותם שראו אותו כי נורא הוא, לזה ראינו בעינינו. אמנם זמן הרחבת הגלגול מהעתק להעתק הכל הוא בגזרת ה', יש שהוא מתגלגל בשעתו אחר קבורתו, ויש מתגלגל אחר כמה שנים, עכ"ל הרמ"ק.

וכן העיד כזה הקדוש האר"י ז"ל על אחד מגדולי עולם בזמן הגאונים, שיצא לתרבות רעה על ידי מעשה ידוע, ופעם אחת ראה רבנו האר"י ז"ל כלב שחור, ואמר לתלמידיו: ראו בני, הכלב הזה הוא אותו פלוני, וזה היה כמה מאות שנים אחר פטירתו.

והיה מעשה לפני רבנו האר"י ז"ל: פעם אחת בעת שישב יחד בשדה עם תלמידיו, בא ועמד לפניו עורב אחד, ושאל רבנו האר"י ז"ל לתלמידיו: הכרתם פלוני המוכן מצפת ומה היה מעשהו, וספרו לו שהיה רשע מעולם ואכזר גדול על עניים. וצעק רבנו ז"ל: לך רשע וברח לך, אין אני מתקנך, ותכף פרח והלך זה העורב.

ושמעתי שבזמן הקדוש רבנו מראפשיץ ז"ע, בא פעם אחת שעיר עזים אחד ונתקרב לשלחנו הטהור ונתן שתי רגליו על השלחן. ואמר רבנו הקדוש הנ"ל: ברוך השם, כבר זכה אותו צדיק להכנס בשעיר, בבהמה טהורה.

ופעם באה נפש אחד לרבנו מקאזניץ שהיה בדיבוק לא עלינו, והביאו אותו לפניו לתקנו, ושאל אותו מי היה בגלגול הקודם ובאיזה זמן. והשיב, כי זה יותר משני אלפים שנה שהוא בצער אחר צער וביסורים אחר יסורים, והוא היה הראשון שזרק האבן על זכריה הנביא, ומאז אין לו מנוחה והולך מדחי אל דחי, וברחמי השם על מעשיו נתקן על-ידי הקדוש הנ"ל.

וכמו שמוכא מרבנו האר"י ז"ל בספר "שער הגלגולים" (הקדמה כ"ב) כי יש נשמות שנדונים ביסורים אלף שנה ויותר. ויש מי שמתגלגל בבהמה טהורה, ואם זכתה נשחתת בסכין כשר ונאכל על-ידי צדיק ועובד ה'. ויש שמתגלגלים בדגים שהוא גלגולי צדיקים הנשאר להם ענינים לצורך תיקון נפשם. ואם באנו לספר מה שידוע לנו מאלו ענינים ומה שמוכא מזה בספרי קדושי ארץ קדמאי ובתראי, יצטרך לזה חיבור וספר גדול". עד כאן לשון בעל ה"שומר אמונים".

גלגול נורא בעוון גילוח בתער

מעשה בתלמיד חכם אחד מהעיר צפת, שמו רבי יעקב אבולעפייא, שרצה לנסוע לארץ מצרים לאסוף כסף מנדיבים למחיתו. לפני צאתו לדרך בא רבי יעקב אל האר"י להתברך מברכתו ולבקש ממנו כתב המלצה כדי שיקבלוהו בכבוד ויתנו לו בחפץ לב את מבוקשו.

בהכנסו אל האר"י, עוד לפני שפצה פיו, פנה אליו האר"י ואמר: לך לשלום, כיון שנחוצה ואף הכרחית נסיעתך לשם. תמה רבי יעקב ושאל: מה ההכרח שלי לנסוע לשם, הן אינני נוסע בשליחות של מצווה, על השאלה לא השיב האר"י הקדוש. הוא שוב ברח את האיש היוצא בדרכו והוסיף: כשתחזור משם תבין ותדע עד כמה חשובה היתה נסיעתך. לפני שיצא האיץ בו האר"י כי ימהר ויחיש את נסיעתו. נתן לו את כתב המלצה אשר בקש וברכו לשלום.

רבי יעקב אבולעפייא הגיע בשלום למצרים, הראה ליהודי המקום את כתב ההמלצה שהביא עמו וזכה ליחס של כבוד והערכה. עשירי הקהילה נתנו לו נדבה בעין יפה, ולאחר שהשלים את עניניו, שם פעמיו לשוב לביתו. לפי עצת יהודי המקום לא חזר על-גבי גמלים אלא קנה חמור והצטרף אל שירת רוכבי סוסים שעשו את דרכם לכוון ארץ ישראל.

לאחר מספר ימים של רכיבה במדבר, באחת משעות המנוחה שהקציבו הרוכבים לעצמם, נח רבי יעקב בצלו של אילן בודד ושקע בתרדמה. בהקיצו משנתו נדהם ונחרד למצוא את עצמו בודד במדבר השומם. בשנתו התירו חבריו לשירה את החבלים שקשר בהם רבי יעקב את חמורו לעץ, לקחוהו עמם והסתלקו.

פחד גדול נפל על רבי יעקב. מה יעשה במדבר ללא מאכל ומשקה, ומה יעשה בלילה החשוך כשהוא לבדו במקום של חיות טרף, הרהר בחרדה, והחל לרוץ לכל אשר נשאוהו רגליו, כשהוא קורא לעזרה בקול גדול.

שעות ארוכות של ריצה והליכה מיגעת עברו עליו, עד שראה לשמחתו כי איננו לבד. מרחוק נראה לו אדם חורש את אדמתו. ברגשת הקלה מהר רבי יעקב אל המקום והתישב על אבן אחת כדי לנוח ולהשיב את נפשו היגעה. והנה רואה הוא כיצד מכה החורש את השור הרתום למחרשה מכות אכזריות. עודנו מתפלא על האיש שאינו חס על הבהמה העלובה, והנה התרחש פלא נוסף וגדול, האיש נהפך לנגד עיניו הנדהמות לשור והשור היה לאיש, והנה נשנה המחזה, האיש הכה את השור מכות אכזריות.

רבי יעקב קם ממקומו בבהלה והחל להתקרב אל מקום החזיון המפלא, ובאותו רגע קרה שוב הבלתי יאמן האיש הפך לשור, השור - לאיש, ולאחר שרתם האיש את השור למחרשה, החל להכותו מכות נמרצות. פעמים אחדות התחלפו השור והאיש, ובכל פעם הכה האיש את השור. לבסוף היו שניהם לאנשים, הבחינו ברבי יעקב ובאו אליו.

"**ברוך הבא**", ברכו אותו שניהם בשמחה, ושאלו: האם מצפת בא כבודו? כן, השיב רבי יעקב כשהוא עדיין נדהם ונפחד מהמראה אשר ראה. השניים שמחו לקראתו עד מאד ומיד שאלו: האם נמצא אצלכם הרב האשכנזי האר"י הקדוש, משהשיב להם כי אכן מתגורר האר"י בצפת, נפלו האנשים על רגליו ופרצו בככי מר. רק אז הבין רבי יעקב כי בצרה גדולה שרויים שני אנשים אלו, וכי נשמות אלו נתגלו לו כדי שיביאם לתקונם, ואף הוא בכה יחד עמם מגודל הרחמים אשר חש כלפיהם.

כאשר התאוששו מבכיים פנו אליו ואמרו, זה עתה ראה כבודו את גודל הצער אשר אנו סובלים, לפיכך מפילים אנו תחינתנו לפניך, חוס ורחם עלינו, כי בני ישראל אנחנו, וכאשר תגיע לביתך, לך מיד אל האר"י הקדוש ובקש רחמים עלינו כי יתקן אותנו, כדי שלא נוסף לסבול ולהתיסר כל כך, עד מתי נהיה עוד בצרה ובשביה. סיימו השניים את דבריהם בככי קורע לב. רבי יעקב הרגיע אותם במלים רכות והבטיח לעשות למענם כל אשר יצוה עליו האר"י הקדוש לעשות. לאחר שהשביעוהו לקיים הבטחתו, הביאו אותו שני האנשים כהרף עין אל השיירה אשר עתה יצאה לדרך.

בהגיעו לצפת מיהר רבי יעקב אל האר"י הקדוש, וכמו שהיה לפני נסיעתו, עוד בטרם פצה פיו לומר את דבריו, קדמו האר"י ואמר: באת אלי בגלל השוורים אשר ראית בדרך, יודע אני מה ראית ומה בקשו ממך, ועתה לך לביתך ומחר תתיצב לפני ואומר לך מה לעשות.

למחרת, כשעמד רבי יעקב לפני האר"י, שמע מפיו הסבר לנסיעתו המופלאה "דע לך", אמר האר"י, כי אתה הוא משורש נשמתם של האנשים אשר ראית. האר"י נקב בשמות האנשים ובשם מקום מגוריהם, ומשנשאל על-ידי רבי יעקב על מה ולמה סובלים הם כל כך, השיב: אנשים אלו נענשים מכיון שעברו הלאו של "לא תקפו פאת ראשכם". שאל רבי יעקב, מה ענין פאות הראש לשוורים, האם יש בעונש זה מדה כנגד מדה? האינך יודע, השיב האר"י בשאלה. ורבי יעקב השיב: דבר זה אינו כתוב בתורה, ולא בגמרא ואף לא במדרש, ענה רבי יעקב. ואז אמר לו האר"י הקדוש: טועה אתה! מקרא מלא הוא בתורה. ראשי תיבות של פאת ראשכם הוא פר, כלומר: כל המקיף פאת ראש, ענשו הוא שיתגלגל בפר (שור).

האר"י צוה על רבי יעקב להתענות ולכוון כוונות מסוימות ולהזכיר שמות אותם אנשים ושמות אבותיהם. הוא גם מסר לו את כל התיקונים עבורם, עד שהגיעו נשמותיהם למקומם בעולם העליון. (ס' הכוונות ומעשה ניסים קושטא ת"פ דף ז' ע"א ובעוד מקומות).

הרוח שבבחור הודיעה חטאי הנוכחים

בספר נשמת חיים (בן ישראל, מאמר שלישי פרק י') כותב: מעשה היה בבחור שנכנסה בו רוח, והשביעו את אותו הרוח, והזכיר הרוח מה שמו ושם עירו ושם אשתו, ובכל פעם שהיה מזכיר את שם אשתו היה בוכה ואומר שאשתו נשארה עגונה אחריו, בעבור שהוא טבע בים והחכמים אינם יכולים להתירה להנשא והיא מזנה. והיה מבקש מהחכמים העומדים שם שיתירוהו, ונתן סימנים הרבה לדבריו ואמרו לו שעם כל זה היא אסורה, ונשא ונתן עמהם על זה מדברי רז"ל וכו'.

ושאלו לו החכמים מה היה עונו שטבע בים ונתגלגל כך, ואמר שנכשל באשת איש בקוֹשְׁטֵינְדִינָא ונהיה בו מה שאמרו חז"ל: דין ד' מיתות לא בטלו וכו'. אמרו לו: ומה שם האשה ההיא שנכשל בה, ולא היה רוצה לגלותה שכבר מתה גם היא, ואין תועלת במה שיגלה. ביו כך ובין כך קם על רגליו, ואמרו לו: למה קמת, אמר להם: בעבור שחכם פלוני בא עתה. וכן היה, כי תיכף אחר זה בא כאשר אמר.

אחר זה נכנסו כת של בחורים אצלו. אמר: למה באים אלו לכאן לראות אותי, הלא אלה עשו כמעשי והיו כמוני. ומיד נבהלו אותם הבחורים. ואחר כך אמר לעומדים שם: ומה אתם תמהים, וכי זה המלוכש בכגד לבן, לא בא בקוֹשְׁטֵינְדִינָא על אשת איש? וזה שאצלו לא עשה כך וכך? אז נבהלו יותר והיו מסתכלים זה בזה.

התחיל זה המלוכש בכגד לבן לבכות בכיה רבה ואמר: אמת הוא אומר, וכן כולם הודו והתוודו על מעלליהם. אז שאל אחד מהחכמים שהיו שם את הרוח ואמר לו: מנין אתה יודע מה חטאו אלה? התחיל לשחק ואמר להם: וכי אין הפסוק אומר (איוב לו ז) "ביד כל אדם יחתום"? אמרו לו: הלא ידיהם הם תחת כנפיהם, מנין אתה רואה מה בידיהם? חזר לשחק שניה ואמר: וכי אני איני רואה ואפילו בחדרי חדרים? אמר לו אחד מהחכמים העומדים שם, תאמר לי מה מעשי, אמר לו: על אדוננו אין לנו רשות לדבר דבר.

ושאלו לאותו הבחור שהיה הרוח בתוכו, למה ידבר זה הרוח עם פיך ושפתיך כאילו אתה המדבר, ידבר הוא בעצמו, וחזר לשחק, ואמר: וכי לא אמרו רז"ל (במסכת בבא מציעא צו.) "שלוחו של אדם כמותו", ואז שאלו לו שיאמר להם באיזה אופן נכנס בתוך זה הבחור, והשיב שהוא טבע בים במקום פלוני והדגים אכלו את בשרו, ורוחו היתה משוטטת בארץ, מחביא ומסתיר את עצמו מעין כל בריה, כי כולם היו מצערים אותו בכל מיני צער, עד שנכנס בפרה אחת, ואז נשתגעה הפרה. וכראות בעל הפרה את מעשיה, מכרה ליהודי אחד והיהודי שחטה, וכששחטה היה שם הבחור ההוא, ויצא מהפרה ונכנס בתוכו. וכן העידו רבים שכך היה המעשה ושתכף אחר שחיתת הפרה הרגיש הבחור ברוח שהיה מצערו, ובתוך שמונה ימים נפטר זה הבחור. על כן הירא את דבר ה' ישוב ונחם על חטאיו אשר עשה ויתחנן לקונו אולי ישמע ה', ושב ורפא לו, עד כאן. (באמונתו יחיה - נצח ישראל פרק ז' אות כ"ז)

הרמב"ן שולח את תלמידו להיכל העליון

מעשה היה בתלמידו של הרמב"ן ז"ל שחלה, ובא הרמב"ן לבקרו וראה שקיצו קרב. אמר לו הרמב"ן: שמע נא בני את אשר אצוך, דע שבועלם העליון יש היכל עליון ושמה כסאות למשפט, והשכינה נצבת בעדתם, הא לך קמיע, ודע שבקמיע זה יפתחו לך כל שערי ההיכלות שברקיע, עד שתגיע להיכל העליון הזה. ושם תשאל כמה שאלות עצומות שיש לי בנוגע לכלל ישראל. ואת השאלות נתן לו בכתב ובקשו שלאחר מאה ועשרים יבוא אליו בחלום ויגיד לו התשובות שישמע שם. והתלמיד נפטר לבית עולמו.

ויהי היום והרמב"ן היה יושב על-יד חלונו ולומד תורה, והנה דמות תלמידו הופיעה לנגד עיניו, אמר לו התלמיד ידע רבנו שבכל מקום שבאתי והראיתי את הקמיע נפתחו בפני השערים ונתנו לי רשות לעלות מעלה מעלה עד ההיכל הזה שאמר לי כבודו. וכשרציתי לשאול את הקושיות שהכין לי רבי ומורי נראה לי מיד שכל הקשיות אינן קיימות בעולם האמת, ששם עלמא דקשוט והכל בצדק ובמשפט יעשה. (שם אות כח בשם ילקוט מעם לועז שופטים עמ' פ"א)

התועלת למתבונן בענין הגלגול

כתב הרב פלא יועץ (ערך גלגול):

אמונת הגלגול היא תעורר את האדם הרוצה ליתן לב, ליראה את ה' יראת העונש, כי יתן אל לבו כי רבים מכאובים לרשע, ומר מאד ממות ומכל חבלי גהינם הוא רעת הגלגול שתתגלגל נפשו בדומם צומח חי מדבר, ומרעה אל רעה יוצא בגלגולים, מינים ממינים שונים כמבואר בספרי המקובלים.

ואפילו על עבירות שנראין קלות ודשו בהן רבים, כגון המדבר לשון הרע שמתגלגל בכלב נובח וסימניך (במדבר לב, מב) ויקרא ל"ה נובח "לה" ראשי תיבות "לשון הרע", והמסתכל בעריות בא בגלגול עוף הנקראת ראה, שמזנה בראה, וסימן לדבר (במדבר טו, לט): "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם". והרב האר"י ז"ל ראה פעם אחת נפש חסיד שנתגלגל בעז על ששימש לאור הנר וגרם כפיה לבניו, וכהנה הרבה מיני גלגולים כמבואר בספרי המקובלים.

תסמר שערות אנוש ויחיש מפלט לו בעודו בחיים חיותו, עד אשר לא תחשך השמש, ולא יועיל חרטתו, כי אז נפשו תחיל תזעק בחבליה, כי מר לה לנפש היותה בגלגול בדומם צומח ובבהמה וחיות ועופות ודגים טהורים וגם לא טהורים וכל רמש האדמה. ואף על פי שכשהוא בגלגול בן אדם אינו זוכר מהגלגול הקודם, אבל כשהוא בדומם צומח חי, זוכר ראשיתו שהיה שר וגדול ואחריתו היה נבל ונפשו עליו תאבל.

וכבר כתוב בספרים וגם באזינו שמענו מעשים נוראים מגלגולים שונים שניתנה להם רשות לגלות אוזן החיים בחלום, ובפרט לרבנו האר"י ז"ל שנראו לו מראות אלהים וראה אלפים ורבבות נשמות שבכו והתחננו לו להמציא מרגוע לנפשם. כדברים האלה החי יתן אל לבו, ויצויר בעצמו כאילו בא על ראשו ויחיש מפלט לו, עד אשר תשיג ידו גאולה תהיה לו.

וגם מתוך אמונות הגלגול למיחש בעי שמא בגלגול שעבר הרבה טומאה ואשמה, ועליו מוטל לתקן את אשר עוותו. ולכן יהא מפליג לעשות מצוות ומעשים טובים וסיגופים ותעניות ותיקונים, ואפילו כל העולם אומרים לו צדיק אתה, וידע בנפשיה כי זך וישר פעלו יהי בעיניו כרשע, כידוע מהאר"י ז"ל שכך אומרים לאדם בשעת יציאתו מרחם אמו, ואחד מן הטעמים הוא מחמת הגלגול, כי לא ידע האדם מה קדמו ומה עבר על ראשו בגלגולים שעברו.

ומה גם בדורות הללו שכבר גילו לנו המקובלים שרוב בני אדם הם מגלגולים שעברו, והן מעט אשר המצא ימצא נשמה חדשה שבאה פעם ראשונה, ועל זאת ראוי שיכנע לבבנו כי דלונו מאד ואין אתנו יודע מה אנו ומה באנו לתקן, כאשר היה בימי קדם בזמן האר"י ז"ל. ולכן ראוי לאדם שיהא מרבה להיות עושה, ולעולם יהיה בעיניו כנושה אולי ירצה.

ואף על פי שאין אתנו יודע ואין אנחנו מכירים בגלגולים הקודמים, אבל אחת ידענו מספר הזוהר הקדוש (בראשית דף צ"א ע"ב), שמי שמת בלא בנים בר מינן ונתיבמה אשתו, הבכור אשר תלד הוא בעצמו נפש הנפטר בלא בנים שנעשה לו אחיו אביו ואשתו אמו, וחובה לאביו ויודעיו של הנפטר, להגיד לילד הבכור הזה חסרונות הנפטר שהיו ידועים להם, כדי שיתקן כאשר יוכל.

וגם מתוך אמונת הגלגול ידע האדם כי משפטי ה' אמת, הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, ולא יתרעם על מדותיו יתברך כמנהג כמה בערים בעם שכאשר באים עליהם יסורים קשים פוערים פיהם כלפי מעלה ואומרים רבוננו של עולם מה פשעי ומה חטאתי, האם חטאי ופשעי גברו על כל העולם, למה תעשה כה לעבדיך.

ולו חכמו ישכילו כי הצור תמים פעלו וכל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, נותן לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו ולו נתכנו עלילות. ואם בגלגול זה זך וישר פעלו, אלו היסורים הם לו על הגלגולים שעברו, כידוע מאמר המקובלים שגילו שייסורי איוב בהיותו תם וישר וירא אלהים וסר מרע, נתחייב בהם על הגלגול שעבר שהיה תרח אבי אברהם אבינו ע"ה.

וגם בזה יש לשוב לדעת על יסורים קשים שסובלים ילדים קטנים יונקי שדים או גמולי מחלב, ומיתת קטנים שעל חטאת נעורים, שלוקח הקב"ה, כי תלד אשתו נשמה שחייבת מיתה לתקן את אשר עותו, ואגב ימצא אביו ואמו כדי גאולתו בצערו שיצטערו במיתתו, וגם על ידי הגלגולים מתגלגלים ענייני הזיווגים ומיתות, וכל המקרים הכל הוא מפלאות תמים דעים, במדה במשקל ובמשורה כאשר הרואה בספרי המקובלים המספרים עניני הגלגולים, בעיניו יראה ולבבו יבין ויאמר מה רבו מעשיך ה' ומה נפלאות אהבתו לנו אשר חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, יהי שם ה' מבורך ומרומם על כל ברכה ותהלה, עכ"ל.

הנה המתבונן יראה כי הרב פלא יועץ העלה שלוש תועלויות לעוסק ומתבונן באמונת הגלגול: **התועלת הראשונה**: שיתן מוסר השכל לנגד עיניו ולא יחטא והיא בחינת סור מרע. **השנייה**: שיוסיף אומץ בעבודת ה' להרבות פעלים בבחינת עשה טוב, כי שמא חטא או החסיר מצוה ונתגלגל לתקן ולהשלים. **והשלישית**: שיצדיק עליו את הדין בכל העובר עליו, כי אפשר שהוא תקון למה שקלקל, ובהצדקת הדין הרי הוא מתקן ומשלים את כונת גלגולו.

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (כא א)

רש"י: "כל מקום שנאמר "אלה" [בלי ו' החיבור] פסל את הראשונים, ואלה [עם ו'] - מוסיף על הראשונים, [ללמדנו] מה הראשונים [שנאמרו בפרשה הקודמת] מסיני, אף אלו מסיני"

לפניהם - לפני המצוות שבין אדם למקום

יש לפרש מה שאומר רש"י "מוסיף על הראשונים", שבפרשה הקודמת פרשת יתרו קיבלנו את התורה, ופרשת יתרו עוסקת בעיקר במצוות ש"בין אדם למקום" כמו "אנכי ה' אלקיך" ו"לא יהיה" וכו', וכעת בפרשת משפטים התורה הקדושה מוסיפה לנו מצוות של "בין אדם לחברו". וידוע מה שאמרו רבותינו (תנא דבי אליהו רבה פרק א') "דרך ארץ קדמה לתורה", דהיינו, דרך ארץ הן המצוות שבין אדם לחברו, קודמות ל"תורה" דהיינו מצוות שבין אדם למקום.

ולפי זה יש להסביר, שלכן אומרת התורה "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ש"לפניהם" הכוונה, לפני המצוות שבין אדם למקום שנאמרו בפרשה הקודמת, שאת המשפטים של בין אדם לחברו תשים לפני המצוות שבין אדם למקום, שקודם כל הן המצוות שבין אדם לחברו, ורק אחר כך בין אדם למקום. (חיי משה, סוכת דוד, עטרת רש"י, אריה שאג, ישמח משה)

כל חלקי התורה ניתנו בהר סיני

רש"י מפרש: כתוב "ואלה" עם וא"ו החיבור, לחבר את הפרשה הזו עם הפרשה הקודמת פרשת יתרו שקראנו בה על מעמד הר סיני, זאת כדי ללמדנו שכמו שעשרת הדברות ניתנו בסיני, אף משפטים אלו ניתנו בסיני, שכל התורה כולה ניתנה לנו בהר סיני ולא רק עשרת הדברות.

ובאמת, גם התורה שבעל פה ניתנה בסיני ולא רק תורה שבכתב, כמו שכתוב בסוף הפרשה (כד, יב): "ואתנה לך את לוחות האבן, והתורה, והמצוה, אשר כתבתי להורותם" ומסבירה הגמרא (ברכות ה.): "אמר רבי שמעון בן לקיש, לוחות - אלו עשרת הדברות, תורה - זה מקרא, והמצוה - זו משנה, אשר כתבתי - אלו נביאים וכתובים, להורותם - זה תלמוד. מלמד שכולם נתנו למשה מסיני".

כל מילה בתורה כוללת את כל התורה

רבי אברהם אחיו של הגאון מוילנא (בתחילת ספרו מעלות התורה) מעיר, הרי מתחילת ספר בראשית עד פרשת בא יש רק כמה מצוות בודדות, ואיך זה יתכן, הרי התורה באה לצוות ולהדריך, ואם אין שם כמעט מצוות, מדוע זה נכתב?

מתרץ רבי אברהם בשם אחיו הגר"א, שבכל מילה ודיבור בתורה הקדושה, כלולה כל התורה, ויש בה את כל התרי"ג מצוות, ולכך נמשלה התורה לעץ כמו שכתוב (משלי ג, יח) "עץ חיים היא למחזיקים בה", כי התורה היא כמו עץ גדול שיש לו ענפים ופירות, וכמו שמכל גרעין של פרי אפשר לנטוע עץ שלם שיוציא גם הוא גרעינים וכו', כך התורה הקדושה בכל דיבור ודיבור כלול מצוות רבות.

"ואלה" ראשי תיבות "ליהודים היתה אורה ושמחה"

הסבר נוסף מסביר בעל האמרי חיים מויוז'ניץ (אמרי חיים ליקוטים תחילת משפטים) בדברי רש"י "אלה פסל את הראשונים" וכו', על פי דברי הגמרא (יומא פו:): שאדם העושה תשובה מיראה, זדונותיו נעשות לו כשגגות, ואם עושה תשובה מאהבה, זדונות נעשות לו כזכויות, והנה "אלה" ראשי תיבות "ליהודים היתה אורה", "ואלה" ראשי תבות "ליהודים היתה אורה ושמחה", וידוע מאמר חז"ל (מגילה טז:): אורה זו תורה.

וזה שפירש רש"י כל מקום שנאמר "אלה", היינו "ליהודים היתה אורה" שעושה תשובה ומקיים את התורה אבל בלי "שמחה" ואהבה לה' יתברך אלא מיראה, זה רק "פוסל את הראשונים", היינו שפוסל את העוונות, ואינם נחשבים כבר כזדונות אלא כשגגות. אבל "ואלה", היינו "ליהודים היתה אורה ושמחה", שעושה תשובה ומקיים את התורה מתוך שמחה ואהבה, אז "מוסיף על הראשונים", היינו שזדונות נעשות כזכויות, וזה מוסיף על העבירות הראשונות שלא רק שפוסל אותן מלהחשב עבירות, אלא מוסיף עליהם ומחשיב אותן כזכויות.

"כי תקנה עבד עברי" (כא, ב)

כיצד נראה עבד לפי התורה

מדוע פתחה התורה והקדימה לכל משפטיה דוקא את ענין העבד?

מסביר רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שהואיל ורק עתה יצאו ישראל ממצרים, ועדיין חשים הם את עוצמת המכות שבהן נחבט גופם, זה הזמן המתאים ביותר לבאר את כל ענין העבדות, ולהורות להם כיצד נראה עבד על פי התורה הקדושה.

הסיבה שאדם ירצה לקנות עבד עברי

רבי אייזיק שר זצ"ל (לקט שיחות מוסר) מקשה, לכאורה צריך להבין את המצווה הזו של עבד עברי, הרי אדם שקונה עבד עברי הוא לכאורה חסר דעה, מדוע? כי הרי עבד עברי הוא בדרך כלל אדם שגנב ונמכר בגניבתו, משום שלא היה לו לשלם על הגניבה, ולמה שאדם יכניס גנב הביתה? ועוד יותר פלא, הרי אמרו רבותינו (קידושין כ): "כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו" עד כדי כך שאם יש רק כרית אחת לאדון, הוא נותן אותה לעבד! ומי צריך את הדבר הזה? מדוע בכלל שאדם ירצה לקנות עבד עברי? ולמה שלא יעדיף עבד גוי שיכול להשתמש בו ככל שיחפץ?

אומר רבי אייזיק שר דבר נפלא: יש כאן משהו עמוק יותר, צריך לדעת, שיהודי אינו חי רק לעצמו (ראה נפש החיים בהקדמה), יהודי לא יכול להתעלם מהסביבה שלו, אלא צריך לחשוב על השני ומה שאפשר לעזור לו, חייב לעזור. וזה מה שהתורה מבקשת לומר במצוות עבד עברי, שהאדון לא יקנה עבד רק בשביל עבודות משק בית, כי לכך זה באמת לא שווה, אלא מדובר כאן על אדון שרוצה לקיים חסד אמיתי עם יהודי מסכן שנכשל בגניבה.

והחסד הזה קורה, על ידי שיהודי מרגיש את היהודי הזה שהלך וגנב, ויורד לשורש נשמתו, ורואה שאולי לא היה לו מה לאכול, או שלא היתה לו חמימות, וככה ירצה לעזור לו ולשקם אותו, כי הריפוי שלו הוא, שיהיה לו בית-חם, ושיראה מהי דאגה ומסירות לשני, שיכיר אדון שמוכן לשלם רק כדי לעזור ליהודי, ואז הוא כבר לא ימשיך לגנוב.

ולכן אחרי שש שנים, התורה אומרת שהוא יוצא לחירות. מדוע? כי אחרי שלימדו אותך איך לחיות ואיך נראה בית יהודי חם, אז תצא לחירות. עכשיו לך אתה ותעזור לאחרים, אל תחשוב רק על עצמך!

נמצאנו למדים מדין עבד עברי, כמה צריך "לחיות" את השני, להאיר פנים לחבר, לשכן, "בוקר טוב" לשני עם חיוך, זה יעשה לו את היום, לראות את השני כאדם ולא כמו צל שעובר על ירך...

הנה דוד המלך עליו השלום אומר (תהילים לג, ה): "חסד ה' מלאה הארץ", העולם בנוי על חסד, הוא מושתת על עיקרון העזרה והערבות ההדדית. למקום כזה שאין בו גמילות חסדים - אין זכות קיום! המהר"ל (נתיבות עולם הצדקה פרק ו) אומר, שמציאות הבריאה היא שכל אחד נותן, ומאידך גיסא מקבל. ומוכיח כן מהמדרש (שמות רבה פר' לא סי' טו) שאומר: "כל ברייתו של הקב"ה לוין זה מזה, היום לווה מן הלילה והלילה מן היום, הלבנה לווה מן הכוכבים והכוכבים מן הלבנה, האור לווה מן השמש והשמש מן האור". שיתוף הפעולה הזה פועל גם בין הצומח והחי: הצומח, העצים, פולטים חמצן, ואנחנו, החיים, קולטים אותו ונושמים אותו. לאחר מכן אנחנו פולטים את דו תחמוצת הפחמן, והעצים קולטים אותו ומשתמשים בו לבניית התאים שלהם, שיפלטו חמצן וחוזר חלילה, הכל פועל בהדדיות, ובלי הדדיות זו - אין לעולם קיום.

לא להתעלם ממצוקת השני - משל נפלא

בספר בנועם שיח (כאן) כתב כי לעיתים אנשים עושים חשבונות מוטעים. הם סוברים שאם יתנו משלהם לשני, הם בעצמם יצאו נפסדים. אלו חשבונות מוטעים, כי ההיפך הגמור הוא הנכון: מחסד - לא זו בלבד שלעולם לא מפסידים אלא גם מרוויחים!

ובדבר זה יש משל נפלא הממחיש את הענין הזה: באחד הבתים התמקם עכבר במחילה משוכחת שמצא בו, משם הגיח ואליה שב מבלי שבעלי הבית יכלו להרע לו. יום אחד, כשהציץ מחורו, חוורו פניו ורעד תקף את כל גופו: הבעל והאישה שבו הביתה עם שקית, הוציאו מתוכה מלכודת עכברים משוכללת, והניחוה במטבת... בצר לו הוא יצא דרך המחילה לחצר, כדי לשפוך את ליבו בפני דיירי החצר, דאגה בלב עכבר שיחנה...

תחילה הוא פגש בתרנגולת ושח בפניה את מר ליבו. במקום להרגיע אותו, התרנגולת רק הוסיפה לו פחד באומרה שתי מילים: "אתה אבוד!". מבוהל ונפחד הלך אל הכבשה ושטח באוזניה אודות הצרה הבאה עליו. גם הכבשה, במקום לעודד אותו, שאלה אותו: "הכנת כבר צוואה? למי בדעתך להוריש את החור שבגבינה הצהובה...?" לא נותר לו אלא לקוות שהפרה היא זו שתעודד אותו, הלך ושח לה אודות המלכודת המשוכללת שבעלי הבית הניחו, ו... גם הפרה לא היטיבה עימו, ואמרה: "כלום סבור אתה שהצרות שלך מעניינות אותי? די לי בצרותיי שלי!"

כך הסתובב העכבר סחור סחור, מבלי שאף אחד יתמוך בו, ונאלץ לשוב לחורו עצוב ומיואש. לפתע הוא שומע קליק חזק מכוון המלכודת, משהו נתפס בה. הוא שמע את האישה צורחת: "תפסנו אותו..." היא מיהרה למטבח, אך להפתעתה לא עכבר נתפס במלכודת אלא קצה זנב של נחש נתפס בה.. לדאבונה כאשר היא הגיעה, הנחש שנותר כולו בחוץ היה זועם במיוחד, והכיש אותה בחרון אפו.

ארס הנחש התפשט בגופה, והיא אושפזה בבית חולים. לאחר שבועיים החליטו לשררה, כשהיא עדיין סובלת מחום גבוה ומחסור בברזל. הרופאים המליצו לה לאכול מרק עוף, המועיל לסובלים מחום, וכבד בהמה, המועיל לחוסר ברזל. בלית ברירה נאלצו בעלי הבית לשחוט את התרנגולת, לצורך מרק עוף, ולשחוט את הכבשה לצורך כבד בהמה... מה לא עושים בשביל הבריאות...

האישה התחזקה ושבבה לאיתנה והיא ובעלה החליטו לערוך סעודת הודיה מפוארה. לצורך הסעודה המפוארה, הם שחטו את הפרה והגישו את בשרה...

את כל המחזה הזה רואה העכבר, שבזכות הנחש שתפס את המלכודת, המשיך לחיות חיים ארוכים וטובים. וכל אלו שלא רצו לעזור לו מצאו את מותם בדמי ימיהם... ללמדנו שלעולם לא כדאי לזלזל, או להתעלם, ממצוקתו של הזולת.

אדם לא יכול לדעת איך תהיה מצוקת הזולת קשורה אליו. יהודי לא יכול לומר: "לא ידעתי מכלום" במקרה וחלילה שכנו בבניין התמוטט מצרה ששקע בה! מה זאת אומרת "לא ידעתי"? אם היית מתעניין לא רק בעצמך, אלא גם במה שקורה סביבך, לבטח היית יודע! חייבת להיות ערבות הדדית לא רק מתי שנוח לך, אלא גם - ובעיקר - מתי שלא נוח לך. הודי צריך לתת ממה שלא כל כך נוח לו לתת ממנו! אנשים רבים מוכנים לתרום המון כספים כדי שאולי יזכו בלוטו... לטענתם הם הולכים רק על "גדול". אבל לתרום 52 שקל, שיש להם, לצרכי הזולת זה לא...

הפלא יועץ (ערך אהבת חסד) כותב: "חסד הוא עמוד העולם, שנאמר "עולם חסד יבנה" (תהילים פט, ג), והוא מהדברים שאוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, והוא בכלל מצוות עשה דאורייתא של "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח). והיום שאנו רואים שמידת הדין גוברת בעולם מידי יום בכמה מחלות ומיתות משונות וחסרון שפע, ואין לך יום שקללתו לא מרובה מחבירו, כמה צריך להרבות בצדקה וחסד, ובכך נזכה לכפות את כח הדין ויתמלאו רחמים בעולם".

"עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׁהָעַל שֶׁלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר שְׁנִיָּהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרַעְיוֹ" (כב, ח)

פסוק זה רומז שבע עוונות שגרמו את הגלות

בספרים הקדושים כתוב, שהגלות היא בעבור [שבע עוונות] עוון אדם הראשון, ועוון מכירת יוסף ועוון העגל, ובעוון שמעון ולוי שהרגו בשכם, ועל עזיבת התורה, ועוון עבודה זרה, ועוון שלמה שלקח לבת פרעה.

וכל זה רמוז בפסוק זה:

"על כל דבר פשע" - עוון אדם הראשון, שעבר על "דבר" ה' ואכל מעץ הדעת "בפשע" ומרד, ובמקום "שפע" עשה "פשע" והביא מיתה לעולם.

"על שור" - זו מכירת יוסף שנקרא שור שנאמר (דברים לג, יז) "בכור שורו הדר לו", ושור גם רומז לעוון העגל כמו שכתוב (תהילים קו, כ) "וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב".

"על חמור", היינו ענין שכם בן חמור. והיתה מידת הדין מקטרגת על עוון זה, עד שמתו תלמידי רבי עקיבא באסכרה מפסח עד עצרת, בלילה קודם הנץ החמה, כמו שעשו שמעון ולוי שהרגו בסתר את שכם וחמור ואנשי עירו, כך

הקב"ה מדד מדה כנגד מדה שמתו תלמידי רבי עקיבא באסכרה, ובלילה במקום נסתר. וחמור גם רומז על עזיבת התורה שתלמידי חכמים נקראים 'חמור' כמו שכתוב (בראשית מט יד) "יששכר חמור גרם".
"על שה" - "שה" [עם הכולל] עולה בגימטריא "כופר", שכפרו בה' ועבדו עבודה זרה.
"על שלמה" - אל תקרי שלמ"ה [בשי"ן שמאלית] אלא שלמ"ה [בשי"ן ימנית] שלקח את בת פרעה.
"על כל אבדה" - כלל מצות שאיבדו ישראל.

ולפי זה, המשך הפסוק יתפרש כך:

"אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם" - שתיקון של העונות הנזכרים הוא, שיניחו תפילין בכל יום, עד אחרי עלינו לשבחה, שיש בו שתי פעמים ע"ד, כנגד שתי תפילין - תפלה של יד ותפלה של ראש. וזה מה שכתוב **"עד האלהים" - אל תקרי ע"ד בפת"ח אלא בצר"י, "יבא" גימט' י"ד, מי שהגיע לתחילת שנתו ה"ד, חייב להניח תפילין בכל יום, שיש לו שם שד"י. והוא גם תיקון לפגם ברית, שיש בתפילין הוי"ה מבפנים ושד"י מבחוץ וזה מה שכתוב יבא דבר שניהם ראשי תיבות שד"י.**

"אשר ירשיעון" - גימטריא שמ"ש, שהיינו ברית שנקרא שמש, ובעתיד אין גיהנם אלא נידונים בשמש, כמו שכתוב (מלאכי ג, כ) **"שמש צדקה ומרפא בכנפיה",** וזה מה שכתוב **"אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו".**

בכל דיבור שידבר האדם אי אפשר להנצל מאיסור

עוד נרמז בפסוק זה, מה שאמרו חז"ל באבות (פרק א' משנה י"ז) "כל המרבה דברים מביא חטא", וזה שאומר **"על כל דבר פשע",** כל דיבור ודיבור שידבר האדם בעסקי העולם הזה, אי אפשר שינצל מפשע דהיינו, שקר, לשון הרע, דברים בטלים, כעס, או שנאת חינם, באופן שאי אפשר לאדם להנצל אם פותח פיו בהפקר ודלתי פיו פתוחות.
ועל פי זה מפרשים את הפסוק: (במדבר יט, טו) "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא"
"כלי פתוח" - זה הפה.

"אשר אין צמיד פתיל עליו" - שלא צומד וקושר פיו, ומדבר בלי לחשוב מוצא שפתיו.

אז "טמא הוא" - שאי אפשר שינצל מלשון הרע וכעס ועוד.

וניתן להליץ על כך את מה שאמרו במשנה בתחילת מסכת תמיד (פרק א' משנה א) "מצאו נעול, בידוע שיש שם אדם. מצאו פתוח, יודע שאין שם אדם", רצונו לומר, אם אתה רואה מי שפיו נעול ושומר פיו ולשונו, בידוע שהוא בן אדם ירא שמים. אבל פתוח, זה לא בן אדם, וצריך להשמר ממנו.

וכתב הגר"א ז"ל באגרת ששלח לבנו, "על כל רגע שאדם חוסם פיו מלדבר מה שאינו הכרח לגופו. זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער!"

"מְכַשְׁפָּה לֹא תִחְיֶה" (כב, יז)

מי הביא לעולם את הכישוף

איתא בזוהר הקדוש (ח"א דף יט ע"ב) שאחר שקלקלה נעמה עם עזא ועזאל, וראה הקב"ה שהמלאכים מטעים את העולם, קשר אותם בהרי החושך בשלשלאות של ברזל, למען לא יהיו לאבן נגף, וליצור מכשול להטעות את העולם כולו, ובני העולם שהיו יודעים את מקומם של עזא ועזאל, היו באים אליהם, והם היו מלמדים לבני אדם כשפים ונחשים וקסמים, ולבן ובלעם הלכו אצלם ללמוד מהם את חכמת הכישוף, עיין שם.

ובספר 'סדר הדורות' (שנת אלף תרנז) כתב, שחם בן נח, היה הראשון שלמד חכמת הכישוף. ותיכף כשנולד שחק, ואמרו שזה סימן לרוב חכמתו.

הסנהדרין גם היו בעלי כשפים

במסכת סנהדרין (דף יז.) איתא **"אמר רבי יוחנן, אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי קומה, ובעלי חכמה, ובעלי מראה, ובעלי זקנה, ובעלי כשפים, ויודעים בשבעים לשון".**

והטעם למה היו הסנהדרין צריכין להיות בעלי כשפים, כתב רש"י (ד"ה ובעלי כשפים): **"להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי בית דין, ולגלות על המכשפין המסיתין ומדיחין בכשפיהם. ובמסכת מנחות (דף סה.)** כתב רש"י (ד"ה בעלי כשפים): **"שאם יהא הנדון מכשף, והאור לא ישלוט בו, יעשו הן מכשפות ומיתוהו בכל מיתה שיוכלו".**

בנותיו של רב נחמן השתמשו בכשפים

במסכת גיטין (דף מה.) מספרת הגמרא על בנותיו של רב נחמן, שהיו בוחשות בידיהן בקדירה רותחת, ולא נכוו. והרואה שאין האש שולטת בהן, חשב מפני שצדקניות הן.

ומספרת הגמרא שגם רב עיליש התפלא על זה, והוקשה לו מן הפסוק (קהלת ז כח) "אדם אחד מאלף מצאתי, ואשה בכל אלה לא מצאתי". כלומר שמצאתי אדם אחד שהוא צדיק, אבל אשה בכל אלה לא מצאתי שתהא צדקת כל כך.

בסוף נתברר לרב עיליש שהן בוחשות הקדירה על ידי כשפים, ונענשו שנפלו בשבי.

האשה שנהפכה לחמור

עוד מסופר (סנהדרין סז:), שפעם הזדמן לפונדק איש ששמו ינאי, אמר להם 'השקוני מים'. בעלת הפונדק הביאה לו 'שתיתא' [מים שמעורב בהם קמח], וראה שמרחשות שפתיה והבין שהיא מכשפת. השליך מעט מעט ממנו, נעשו עקרבים. אמר לה: 'אני שתיתי משלכם, שתו גם אתם משלי', עשה גם הוא כישוף והשקה אותה, ונעשתה חמור, רכב עליה והלך לשוק. באה חברתה, והתירה לה את הכישוף, ואז ראו כולם שהוא רוכב על אישה בשוק...

איך להנצל מהכישוף

כתב הרב חסד לאברהם (מעין רביעי, נר נ"ב) וז"ל "מצאתי בספר כתב יד וזה לשונו: דע שיש סוד גדול בלבישת בגדי פשתן, שכל הלובש בגדי פשתן לבן, אין שולט בו לא עין הרע ולא רוח רעה ולא שום מיני כישוף. אמנם סגולת בגדי פשתן זה דוקא כשלוש בגדי פשתן לבדו, בלא מין אחר עמו, אבל אם נתערב מין אחר עמו, אפילו חוט אחד, פוסל בו".

הילולת משה רבינו

ז' באדר

דרשה ממו"ר ועט"ר ראש הישיבה באתרא קדישא מירון - ליל חמישי ז' באדר תשע"ט הילולת משה רבינו בספר שמות ועד כל התורה כולה עד סוף ספר דברים אין פרשה שלא מוזכר בה שמו של רבינו רעיא מהמנא, אבל בפרשה "ואתה תצוה" לא מוזכר שמו של משה רבינו כותב הרא"ש איך זה שבפרשת בפרשת ואתה תצוה "ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור", איך זה יכול להיות שלא יהיה מוזכר שמשה רבינו הוא נותן התורה, שעלה על הר סיני להביא את התורה לעם ישראל איך אפשר שלא יהיה כתוב שמו. אומר ש"קללת חכם אפילו על תנאי היא באה" משה רבינו מסר עצמו בשביל עם ישראל, משה רבינו אהב את עם ישראל אהבה שאין כמותה, שעם ישראל חטאו בעגל היה כאב גדול בעולמות העליונים, והקב"ה רצה ח"ו לעשות בעיה גדולה לעם ישראל, אומר משה רבינו לקב"ה בבקשה ממך אם תסלח להם טוב, ואם אין "מחני נא מספרך אשר כתבת" למה לי חיים, לא רוצה, ואומר לו משה אני כלול מכל הנשמות של עם ישראל, ולכן מספיק שתקח את משה וזה כלול מכל עם ישראל מה צריך עזוב את בנינו, עזוב את עם ישראל, אין כמותם, תמחול להם, תסלח להם התחנן לפני הקב"ה, אבל הוא בשביל מסירות נפש לעם ישראל אמר "מחני נא מספרך". אבל בכל זאת זה מתקיים, מה יעשה הקב"ה יקח את משה רבינו, ימחה אותו מהספר, לכן אמר לו הקב"ה, תראה אני לא אכתוב אותך בפרשת "ואתה תצוה" מה שאמרת מחני נא, אני אמחוק אותך מספר אחד מפרשה אחת פרשת ואתה תצוה.

ואומר מו"ר רבנו יוסף חיים זצוק"ל בעל הבא"ח נתן רמז בזה מספרך אותיות מספר-ך, כי חומש בראשית יש בו י"ב פרשיות, וספר שמות יש בו י"א פרשיות ופרשת תצוה היא פרשה ח' מספר שמות, וא"כ נמצא שפרשת תצוה היא ספר כ'.

והגאון מווילנא אומר בא אני אראה לך פלא, תמיד בפרשת תצוה יכול פטירת משה רבינו ולכן לא מוזכר שמו של משה בפרשה הזאת.

אבל יש בזה סוד גדול - אתם יודעים סוף הפרשה הקודמת היא מסיימת במילת "נחושת" ומתחילים "ואתה תצוה" משה רבינו בא לתקן כמה דברים היה גלגול של נח והוא בא לתקן את שת בן אדם הראשון והוא גם הבל והוא משה, משה ר"ת מ'שה ש'ת ה'בל, אבל הוא גם בא לתקן את נח ולכן מסיימת הפרשה הקודמת במילת "נחשת", שזה אותיות נח-שת, ו"אתה" זה משה, תצוה את בני ישראל, וזה בא לרמז שמשה רבינו בא לתקן את הענין של נח, נח שיצא מן התיבה הוא היה בוכה רבונו של עולם מה קרה בעולם הכל שמם אין אף אחד איך לא רחמת תרחם, אמר לו הקב"ה עכשיו אתה בוכה (בזוהר כתוב רעיא שטיה אני לא רוצה לחזור על המילים האלו אני לא רוצה לומר את זה) אני חיכתי לך שתבכה שתבקש רחמים על כל העולם על בני מקודם שאני הבאתי את המבול אני חיכתי לך רמזתי לך איפה אתה, ולכן המבול נחשב על שם נח כתוב "מי נח" נח היה צדיק הוא הציל את כל העולם כולו הוא נשאר יחידי בתוך התיבה למה שהמבול הקלקלה הזאת תקרא על שמו "מי נח" המים של נח, אלא בגלל שהוא היה צריך להתפלל והוא לא התפלל, משה רבינו בא עכשיו לתקן את הדבר הזה כשנח היה צריך להתפלל על כל העולם ולמסור נפש ולא עשה את זה עכשיו משה רבינו הוא גלגול של נח לתקן את הדבר הזה אומר המגלה עמוקות משה רבינו אמר "מחני נא" מחני אותיות מי-נח, בגללי נגרם "מי נח" עכשיו "מחני" שאני רוצה לתקן את מי נח, וכו מחני נא זה מ-נח אני, ולכן הוא בא לתקן את ענין נח וזה תיקון גמור, והוא מסר נפש.

עכשיו זה הילולת משה רעיא מהמנא מה זה מסירות נפש של רועה של מנהיג של עם ישראל, וידוע מה שאומר הזוה"ק שארבע גלויות יש לעם ישראל, הגלות הראשונה יצאנו בזכות אברהם, הגלות השנייה בזכות יצחק הגלות השלישית בזכות יעקב, והגלות הרביעית הגלות הזכות ניצא בזכות משה רעיא מהמנא.

אבל אומר רבינו חיים בן עטר משה רבינו רוצה לראות מי לומד תורה הוא לא רוצה לגאול סתם הוא רוצה לגאול מי שיושב ועוסק בתורה ולכן אומר "ויקחו אליך שמן זית זך" דע לך משה בדור האחרון "אתה תצוה" אתה תחנן בפני עם ישראל, ותדע לך שהם יקחו "שמן זית זך" זה התורה הקדושה כמו השמן מאיר לעולם כך התורה מאירה לעולם, "כתית למאור" בשביל שאדם רוצה שיהיה לו תורה שלמה, צריך "כתית למאור" לכתת את עצמו שיזכה לתורה, ואז אם יש תורה יש הכל.

כתוב "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" והגמ' מפרשת, אורה זו תורה, וא"כ מדוע לא כתוב ליהודים היתה תורה ושמחה וששון ויקר. אלא התורה זה העיקר להוציא אותה לאור האור של התורה זה הנשמה של העולם והנשמה זה רבי שמעון בר יוחאי זה התורה שהוריד אותה משה רבינו מפנימיות התורה מהר סיני זה אורה של תורה, אם יש תורה ואורה יש הכל, ליהודים הייתה "אורה", יהיה שמחה יהיה ששון יהיה יקר יש פרנסה יש שפע יש הכל בעולם, אם יש תורה יש הכל.

תדעו לכם משה רבינו אוהב את מי שלומד תורה וידוע את התורה צריך ללמוד טוב תורה ללכת בדרכים של אבותינו הקדושים לעסוק בתורה הקדושה, ולהחזיק בלומדי התורה.

התפשטות של משה היא בכל דור ודור

הנה נודע כי התפשטות של משה היא בכל דור ודור, כמ"ש "משה שפיר קאמרת", וא"כ כל ת"ח שאומר ד"ת ומחדש ודורש, הרי הוא בחינת משה רבנו, וז"ש וילך משה, אפי' שמשה רבנו נשמתו עדן בכל זאת עודנו מדבר דברי תורה. כי נצוץ של משה רבנו מתנוצץ באותו ת"ח ועוזר לו ועל ידו הוא מחדש חידושים.

וזה שביאר רבנו האר"י ז"ל על המשנה כל העוסק בתורה לשמה - אותיות למשה, שבשעה שאדם עוסק בתורה מתעברת בו נשמת משה רבנו ומסייעת לו ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

וז"ש בזוה"ק מה שהיה הוא שיהיה ר"ת משה, כי בשעה שקיבל משה רבנו את התורה בסיני עצם קבלתו את התורה קבל אחריות שיראה להתאמץ שעם ישראל יקיימו את התורה לעולם ובודאי בחייו, אבל גם אחרי מותו קבל עליו לבא ולהעבר בת"ח וצדיקים בכל אחד שמקבל עליו עול מלכות שמים ועוסק בתורה.

כמ"ש רבנו האר"י ז"ל בשער הגלגולים ונראה שגם רשב"י זיע"א שהוא אחראי על סודות התורה כל מי שעוסק בזה הוא אחראי עליו, כי הוא בחי' משה רבנו ג"כ.

ולכן המשנה באבות אומרת שמגלין לו רזי תורה כי מתעברת בו נשמת משה רבנו ואז מגלה לו סודות התורה.

ולזה רמז משה רבנו באמרו ויתעבר ה' בי למענכם, דהיינו שנכנס בסוד העיבור. ובכל ת"ח ות"ח שעוסק בתורה הקדושה זוכה לאותו עיבור. וזה סוד הפסוק כי שם חלקת מחוקק ספון, כי נשמת משה ספון וטמון בכל יהודי ויהודי שעוסק בתורה, והנה מחוקק גימט' רמ"ח, שנשמת משה מתעברת בכל קיום רמ"ח מצוות עשה.

זעי' מה שכתב בעל התניא בליקוטי אמרים (פרק מ"ב) וז"ל: מ"ש בגמ' על פסוק ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך אטו יראה מילתא זוטרתא היא אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא וכו' דלכאורה אינו מובן התירוץ דהא שואל מעמך כתיב. אלא הענין הוא כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלהות לכללו' נשמות ישראל שלכן נקראים בשם רועים ומשרע"ה הוא כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחי' הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי השגת נשמתו ושרשה למעלה ויניקתה משרש נשמת משרע"ה המושרשת בדעת העליון שבי"ס דאצילות המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע כו'. ועוד זאת יתר על כן בכל דור ודור יורדין ניצוצין מנשמת משרע"ה ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור עיני העדה ללמד דעת את העם ולידע גדולת ה' ולעבדו בלב ונפש כי העבודה שבלב היא לפי הדעת כמ"ש דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ונפש חפיצה ולעתיד הוא אומר ולא ילמדו איש את רעהו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו'. עכ"ל.

אין לנו יום ששון ושמחה בשנה כיום ז' אדר, אלא שנדחית השמחה לפורים

ידוע שמרנא החתם סופר זי"ע היה דורש לתלמידיו ביום ז' אדר, וכתב בליקוטי חבר בן חיים, שאי אפשר לתאר את המעמד והמצב שהיה בשעה שהחת"ס היה דורש ביום ז' אדר. התלמידים טעמו בתפילת ערבית שלאחר הדרשה, טעם יותר נעלה מתפילות דר"ה ויה"כ.

כתוב בדרשות חת"ס (דף קע"ג עמוד ב') שלכאורה אין לנו יום שמחה וטוב לב בכל השנה כיום ז' אדר, שבזה היום כרת עמנו ברית 'אתם נצבים היום', ועל זה היום נאמר 'היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך, וביום הזה אמר לנו משה 'ולא נתן לכם ה' לב לדעת ועין לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה', ופרש"י 'אותו היום עמדו על דעת רבם מה שלא עמדו והשיגו כל ארבעים שנה' - מיום ז' סיון תמ"ח עד ז' אדר תפ"ט.

וי"ג ספרי תורה חדשים נתן לנו בזה היום, שהשווה אותם לספר תורה של מעלה. ואם כל אחד מישראל שעמד על דעת רבו בזה היום, נתחבר עם משה רבינו, ועי"ז נחשב לנו כאילו נולדנו מחדש, בו ביום נתקיים אתפשוטא דמשה בכל ישראל.

וא"כ היה צריך לעשות שמחה וששון ליהודים, משלוח מנות וסעודה גדולה בזה היום הגדול.

ומה נעשה שלעתותי ערב נסתלק משה רבינו, וזהו שנפסק בשו"ע סי' תק"פ שהוא יום תענית.

וחידש החת"ס: 'ואולי אילו היינו אנחנו עוסקים בקבורתו, הייתי מכניס את המת לחדר, ונוהג ימי משתה, ואח"כ הייתי עוסק בקבורתו'. כדון 'מעבירין את המת לפני הכלה'. ולא רצה הקב"ה שיעשו כן בני ישראל, לכן קברו הוא בעצמו 'ויקבור אותו בגיא', ונתחייבו באבלות ונתבטלה השמחה, ונדחית השמחה בשבעה ימים עד יום י"ד אדר, שבו חוגגים ושמחים כל ישראל כהשלמת השמחה דיום ז' אדר.

רוקדים על 'היום הזה נהיית לעם', וששים ושמחים על 'נתן ה' לכם לב לדעת ועין לראות ואזניים לשמוע'. וכמ"ש השלה"ק 'והדת ניתנה בשושן הבירה', אימתי ניתנה לנו דת התורה האמיתית, בשושן הבירה, הדר קיבלוה באהבה. ושמחת התורה היא לנו.

מדוע קוראים לו "משה רבינו" ולא "רבינו משה"

הבן איש חי בספרו עוד יוסף חי (פר' תצוה), שנקרא בשם 'משה' על שם שמשו אותנו ממצרים, כי מה שנמשה מן המים, היה צריך להיקרא בשם 'משוי' שהוא נמשה, ולא שהוא משה את האחרים, אלא שנקרא שמו משה, על

שם שהוא יוציאנו מכור הברזל ממצרים וממעמקי הים, ומעוד הרבה צרות הצילנו, וזהו השם 'משה'. ובתיה ברוח קודשה קראה שמו משה, ולא משוי, ע"ש העתיד.

והנה כל הצדיקים שהיו רבם של ישראל, ומזכירים שמותם בשם רבי, בדוגמת הרבי מלובלין שלימד אותנו תורה ויראת שמים, ולזאת נקרא שמו 'הרבי מלובלין', אך משה רבינו כשהוציאנו ממצרים עדיין לא לימדנו תורה ועוד לא היינו לעם ישראל, בתחילה הצילנו משעבוד קשה, בלי תנאי של ליסוד התורה, וזהו השינוי בין משה לשאר צדיקי ישראל, שהם רבותינו על שם שלימדו אותנו תורה ויראת שמים, לכן נקראים רבי פלוני, אך משה הוא משה לפני שהוא היה רבינו.

כיון שהיה לפני מתן תורה, אומרים קודם את שמו ואח"כ רבינו

ורבינו הסמיכת חכמים מבאר טעם שנקרא משה רבינו ולא רבינו משה, ע"פ מה שכתב השלה"ק שכל חכמי ישראל היתה התורה לפני שמותיהם, כל רבותינו נולדו בעולם אחר גילוי התורה, רבי יהודה, רבי מאיר, תחילה היה רבי ואח"כ שם הצדיק, אך משה רבינו שהיה איתנו לפני מתן תורה, לכן נקרא 'משה-רבינו', תחילה היה משה ואח"כ רבינו, משא"ב שאר הצדיקים הוקדם להם רבי לפני השם.

עור כתב הסמיכת חכמים טעם נפלא שכשמזכירים תלמיד חכם שהיה כבר בעבר, נקרא רבי פלוני, אך הת"ח שעכשיו נמצא אתנו שייך לקרוא לו קודם את שמו ואח"כ הכינוי, כמו משה רבינו. וכך הוא על פי דקדוק לשון הקודש שבנוכחות הצדיק בחייו קוראים אותו בשמו ואח"כ בכינויו. וא"כ מכיון שאי אפשר לחדש שום חידוש בתורה בלי התנוצצות משה רבינו, שנמצא איתנו בבתי כנסיות ובתי לדרשות, לכן נקרא כך - משה רבינו.

שמו משה הוא עצמו הרבי שלנו לענוה ושפלות

בספר החיים כתב שנקרא שמו משה רבינו, כי השם משה הוא הרבי שלנו, מכל שמותיו הגדולים שהיו לו, טוביה, יקותיאל, אבי סוכו, אבי זנוח וכו', על שם מעלותיו הגדולות, והוא בחר בשם משה, לרמוז על שפלותו וענוותנותו, הייתי בתיבה בתוך היאור, כמעט שלא נשאר ממני כלום, בנסי ניסים משו אותי מן המים. זה הרבי שלנו, הענוה שלו היא עצמו רבינו. בשמו לבד הוא כבד מורה לנו את דרכי הענוה והשפלות.

משה רבינו מוכן לא להכנס לארץ ישראל ולקבל עונש קשה רק שלא יהיה קטרוג על עם ישראל בענין מי מריבה שמשה רבינו נענש שלא יכנס לארץ ישראל, לכאורה מדוע משה רבינו לא שמע בקול ה' היה מדבר אל הסלע ולא מכה אותו.

והנה נאמרו על זה כמה וכמה לעמים מדוע עשה משה כך, ושמעתי פירוש נחמד והוא כי משה רבינו באמת רצה לשמוע בקול ה' ורצה לדבר אל הסלע, אלא אמר אם אני ידבר אל הסלע והסלע יתן ממיו יהיה קטרוג גדול על עם ישראל, שהסלע שומע לקול ה' הקב"ה אומר לו תוציא מים והוא מוציא. ואילו עם ישראל הם בני אדם והם חלק אלוה ממעל וזכו שמדברים אליהם ומצווים עליהם רמ"ח מ"ע שס"ה מל"ת איך לא שומעים בקול הקב"ה?

לכן אמר משה שהוא מוכן לעשות הכל, מוכן למסור עצמו לכבוד עם ישראל דהיינו מוכן למסור את עצמו שלא להיכנס לארץ ישראל ויקבל עונש רק שלא יהיה קטרוג על עם ישראל, ולכן הוא היכה את הסלע ולא דיבר אל הסלע, שאם היה מכה היה קטרוג איך יכול להיות שאל הסלע הוא מדבר והוא שומע, ואילו לעם ישראל מדברים אתם לא שומעים, ולכן היכה ולא דיבר ואז אמר הסלע לא מבין אלא רק במכות, עם ישראל בדיבור הוא לאט לאט יבין.

וכן ראינו אצל יונה בן אמת, שהקב"ה אמר לו (יונה א, ב) "קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא עליה פי עלתה רעתם לפני" שתחזיר אותם בתשובה שאם לא כל העיר נהפכת, ויונה ברח מלפני ה', ויש לשאול מה יונה בורח הקב"ה אמר לך ללכת לנינוה, אלא יונה פחד שיהיה קטרוג על עם ישראל, אומר איך אני ילך אני יודע שהם יחזרו בתשובה, ועם ישראל לא שומע לא חוזר בתשובה לא הולך בדרך ה', אלא יונה היה מוכן לברוח לקבל עונש ולעשות הכל כדי שלא יהיה קטרוג על עם ישראל, מסר את עצמו בשביל זה, והקב"ה הציל אותו בסוף.

אותו דבר משה רבינו היה מוכן לעשות את הכל כדי שלא יהיה קטרוג על עם ישראל וז"ש "סגולתיך עת צמאנו למים. על הסלע הך ויצאו מים", הוא מסר את עצמו בשביל עם ישראל כדי להחיות את עם ישראל הסכים להכות על הסלע ולא לדבר.

"בן מאה ועשרים שנה אנכי היום" (דברים לד ז).

הקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום, שנאמר את מספר ימיו אמלא, משה ר"ת מולדתו שבעה היא מתתו שבעה ימים, ונפטר בשבת משה עבדי מת אותיות שניות שבת.

מֹשֶׁה. מִחְצִיו וְלִמְטָה נִקְרָא אִישׁ וּמִחְצִיו וְלִמְעָלָה נִקְרָא אֱלֹהִים:

מֹשֶׁה הָיָה כּוֹלֵל כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל מִצַּד הַחֲסָדִים:

מֹשֶׁה נִקְרָא יְקוּתִיאֵל:

מֹשֶׁה נִקְרָא טוֹבִיָּה:

מֹשֶׁה. בְּכָל דּוֹר וְדוֹר בָּא מֹשֶׁה בְּסוֹד הַעֲבוּר פַּעַם אַחַת לְחַמְשִׁים שָׁנָה וְהוּא כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְעוּ הָעָרֶב רַב לָעַם הַקְּדוֹשׁ:

מֹשֶׁה רִבְּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם. קִבֵּל כָּל הַכְּתָרִים שֶׁהָיוּ לְיִשְׂרָאֵל וּבְכָל שַׁבַּת מַחְזִירֵם לְיִשְׂרָאֵל:

מֹשֶׁה זָכָה לְקַרְנֵי הוֹד בְּגִין דְּאוֹלִיף זָכוּ עַל יִשְׂרָאֵל:

בְּשָׁנוּלֵד מֹשֶׁה אֶתְמַר לְגַבִּי בַת פְּרָעָה כִּי טוֹב הוּא דְחֻמָּאת עִמָּה לְשִׁכְנָתָא וּמִיָּד שֶׁנִּגְעָה בּוֹ אֶתְדַפְּיָאָת וְאִתְסִיאָת מִצְרַעְתָּא דִּילָהּ.

"וַיִּקְרָא" א' זַעֲרָא שֶׁהַקְטִין מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹ וּמַעֲט בְּכַבּוּדוֹ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוּא לְשִׁכְנָהּ.

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנּוּ מְאֹד וְכוּ' כְּתִיב בְּלִי י' לְהַעֲדִיד כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ שֶׁהַקְטִין עֲצָמוֹ וְהַשְּׁלִים לְכָל יִשְׂרָאֵל.

עַד כִּי יָבֵא שִׁיל"ה זֶה מֹשֶׁה.

קִדְּם שֶׁבָּא מֹשֶׁה לִיתְרוֹ לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים זְכָרִים וְאַחַר שֶׁבָּא מֹשֶׁה אֶצְלוֹ נִתְבָּרַךְ בְּבָנִים זְכָרִים:

מֹשֶׁה מֹשֶׁה הָיָה מֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע וְכוּ':

מֹשֶׁה מַת בְּמִנְחָה בְּשַׁבַּת. אֶתְחַשֵּׁיךְ נְהוֹרָא דְשִׁמְשָׁא וְכַבָּה נְהוֹרָא דְתוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב אֲמָרוּ צְדָקְתֵךְ אֱלֹהִים עַד מְרוֹם וְגו':

אֲשֶׁרֵי הָעַם שִׁכְכָה לוֹ, "שִׁכְכָה" בְּגִימְטְרִיא מֹשֶׁה:

מֹשֶׁה מֹשֶׁה לֹא פָסִיק טַעְמָא כִּי מִיָּד שֶׁנּוֹלַד אֶסְפַּקְלָרִיא שְׁלוֹ הִתְתָּה מְאִירָה, דְּכְתִיב וַתֵּרָא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא.

מֹשֶׁה שִׁכִּיחַ לְגַבִּיָּהוּ דְיִשְׂרָאֵל בְּכָל גְּלוּת וְגִלוּת:

קְרוּן פְּנֵי מֹשֶׁה הָיָה שְׁכָרוֹ. שְׁכָר סוֹפֵר. שֶׁהוּא כְּתָב שֶׁטֶר אַרוּסִין שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל:

נוֹצַר תְּאֵנָה יֹאכַל פְּרִיָּהּ, לְפִי שֶׁמֹּשֶׁה מָסַר נַפְשׁוֹ עַל הַמִּשְׁכָּן וְכוּ' לָכֵן נִקְרָא עַל שְׁמוֹ:

הָעֲנָנָה אֲמָנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה:

מֹשֶׁה מַת בְּנִשְׁיָקָה:

כְּשֵׁם שֶׁעֲמָדָה חַמָּה לִיהוֹשֻׁעַ כִּךְ עֲמָדָה חַמָּה לְמֹשֶׁה:

אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אִם אֶתָּה תִּהְיֶה קְבוּר אֶצְל דּוֹר הַמְדָּבָר אֶתָּה בָּא בְּרֹאשׁ וּבִזְכוּתֵךְ יְבוֹאוּ גַם הֵם. מְשָׁל לְמִי שֶׁאֵבַד מְעוֹת וְגו':

הַהוֹד נִתַּן לְמֹשֶׁה וְהַהֲדָר נִתַּן לִיהוֹשֻׁעַ:

מֹשֶׁה זָכָה שֶׁנִּתְעַסַּק הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּקַבּוּרָתוֹ:

מֹשֶׁה מָסַר נַפְשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה לְפִיכֵךְ נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ: זְכָרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה:

וְלֹא קָם כְּמֹשֶׁה עוֹד נִבְיָא בְּיִשְׂרָאֵל וְגו':

ביאור ההפטרות

הקשר לשבת וראש חודש

בהפטרות מדובר על ראש חודש ושבת ככתוב: "והיה מדי חודש בחודשו ומדי שבת בשבתו" וזה מעין השבת שהוא גם ראש חודש.

תוכן ההפטרות

א. הנביא מוכיח את הרשעים ואומר: כה אמר ה' הרי השמים ושמי השמים לא יכלכלו אותי ואיזה בית אשר תבנו לי? אך עם כל זאת אני רוצה לשכון בתוכם כי אני אוהב אתכם, ולכן בחרתי בבית המקדש, ואתם מחללים אותו ע"י שמכניסים צלם להיכל, איך אפשר כדבר הזה.

ב. דעו כי על השפלים והענוים, החרדים לשמוע את דברי. ואתם הרשעים גם כשזובחים לפני שורים, הרי אני מעלה עליכם כאילו הרגתם אדם, וכשאתם זובחים "שה" נחשב לכם כאילו ערפתם כלב להקריבו לפני. וכשאתם מעלים מנחה, נחשב כאילו הקרבתם דם חזיר, כי אתם הולכים בדרך רעה ועובדים אלילים, לכן גם אני אתעלל בכם ואביא עליכם את הדברים הרעים שפחדתם מהם.

ג. ואתם החרדים לדבר ה' הנה אחיכם שהיו שונאים אתכם הם יתביישו מאד, ואתם תשמחו בעת שיצא ה' להפרע מהגוים במלחמת גוג ומגוג, ובמהירות ישובו ישראל לארצם והיו לעם.

ד. ידעו כל אלה שהתאבלו על ירושלים ישמחו וינוחמו ויתענגו על רוב טובה, וכל אלה שעבדו אלילים ואכלו שקצים ורמשים ימותו.

ה. והגוים יביאו את ישראל מכל נדחיהם מנחה לה' ויושיבו אותם בארצם והיו קיימים לעד, וכל העמים מכל המקומות יעלו לירושלים להשתחוות לה' בשבתות ובחודשים.

ישעיה סו א'

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי הַקְּבִי"ה מוֹכִיחַ לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם, אֵינִי צָרִיךְ לְמִקְדָּשׁ שֶׁלְכֶם הֲרִי הַשָּׁמַיִם שֶׁמֶּה הוּא כְּסֵא הַכְּבוֹד וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי סֶךְ הַכֹּל שֶׁרַפְרָף רַגְלֵי אֵי-יָזֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ-לִי שִׁיחִיהָ טוֹב וְהִגּוֹן לְגִדְלוֹתַי בְּחִיצוֹנוֹת וְאֵי-יָזֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי בְּפְנִימִיּוֹת: ב וְאֶת-כָּל-אֱלֹהִי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ יִדְּרֵי עֲשֵׂתָהּ כִּי הוּא צִיּוֹה וַיַּעֲמֹד וַיִּהְיוּ כָל-אֱלֹהִי נֶאֱמַר-יְהוָה בְּמֵאמְרֵי מִתְקַיְּמִים. וְעַם כָּל גְּדוּלוֹתַי וְאֶל-יָזֶה אֶפְיֹט אֶל-עֵנִי וְנִכְבְּהוּ וְשִׁבְרוּ וְשָׁפְלוּ רִוְחַ וְחָרְדוּ עַל-דְּבָרֵי הוֹרִיזוּ לְקִיּוּם אֶת דְּבָרֵי: ג שׁוֹחֵט הַשֹּׁר לְקֶרֶב, נֹחֵשֶׁב לֹ מִבֵּה-אִישׁ הוֹרֵג אֶת הַנֶּפֶשׁ זוֹבַח הַשֶּׁה נֹחֵשֶׁב לֹ עוֹרָף פְּלֶב כְּאִילוֹ עוֹרָף כְּלָב לְהַקְרִיבוֹ לְקֶרֶב מִעֲלֵה מְנַחָה כְּאִילוֹ מִעֲלֵה דָם-חֲזִיר לְמִזְבֵּחַ מִזְבִּיר לְבִנְיָה הַמְקַטֵּיר לְבִנְיָה מְבַרְךְ אֲוֶן כְּאִילוֹ מְקַרֵּיב מִנֶּה שְׂאִינָה הַגּוֹנֵה גַם-הַמָּה בְּחָרוּ מִדַּעְתָּם וּבְמִתְכַוֵּן בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקְוֵי צִיָּהֶם בְּשִׁקְץ וְתַעֲוֹב נִפְשָׁם חֲפָצָה: ד לִכֵּן גַּם-אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלָלֵיהֶם לְהַתְעַלֵּל וּלְהוֹג בָּהֶם וּמְנוֹרָתָם וּמִמָּה שֶׁהֵם מִפְּחָדִים מֵאֵד אֶבְיָא לָהֶם יַעַן בַּעֲבוּר שׁ קָרָאתִי לָהֶם לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה וְאֲנִי עוֹנֶה דְּבַרְתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע

בְּעֵינַי וּבְאֵשׁר וּבְדַבַּר לֹא־תִפְצֹתִי אֲנִי בַּחֲרוֹתָם: ה' שָׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה אַתֶּם הַצְדִּיקִים הַחֲרָדִים
 אֶל־דְּבָרוֹ דַּבֵּר ה' אָמְרוּ אֲחֵיכֶם הַפּוֹשְׁעִים שְׁנֵאֵיכֶם מִנְדִּיכֶם הַמְנַדִּים אֶתְכֶם שְׂאוֹמְרִים לָכֶם לְסוּר
 מִהֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבֹּד יְהוָה בְּגִדּוֹלְתָנוּ הַקְּבִי"ה מִתְּכַבֵּד, וְלֹכַן דְּעוּ לָכֶם וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם
 הַפּוֹשְׁעִים יִבְשׁוּ: ו קוֹל שְׂאוֹן הַמֵּיידָה וּפְחַד יוֹצֵא מֵעִיר צִיּוֹן קוֹל מְהִיבֵל ה' קוֹל יְהוָה מִשְׁלָם
 גְּמוּלָה לְאֵיבָיו הֵם גּוֹג וּמִגּוֹג: ז בְּטָרָם עוֹד לִפְנֵי שׁ הַתְּחִיל יֵאָחֶזֶה צִירֵי לִידָה לְצִיּוֹן יִלְדָה הִיא יִלְדָה, כְּלוֹמֵר יִתְקַבְּצוּ
 בְּנֵיהֶם לְתוֹכָהּ בְּטָרָם יָבֹוא תֵּבֵל לָהּ אֶפְיִלוּ צִיר וְצַעַר אֶחָד וְהַמְלִיטָה זָכָר שְׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיבֹואוּ לָאָרֶץ
 יִשְׂרָאֵל בְּגִאוּלָהּ בְּלִי מַלְחָמוֹת וְצָרוֹת: ח מִי־שָׁמַע כְּזֹאת פֶּלֶא כֹזֵה מִי רָאָה כְּאֵלֶּהָ הַפֶּלֶא הַנַּעֲשֶׂה בְּצִיּוֹן הַיְוִחַל
 אָרֶץ בְּיוֹם אֶחָד הָאֵם מְעוֹלָם בָּא חֵיל וְיִוִּלְדָה לְכָל נֶשִׁי הָאָרֶץ בַּפֶּעַם אֶחָת הָאֵם
 מְעוֹלָם נוֹלְדָה אוֹמֶה שְׁלִימָה בַּפֶּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה בְּלִי הַלִּידָה הִיוּ כּוֹלָם לְאוֹמֶה בַּפֶּעַם אֶחָת גַּם־יִלְדָה צִיּוֹן אֶת־בְּנֵיהָ
 בַּפֶּעַם אֶחָת, כְּלוֹמֵר כּוֹלָם יֵצְאוּ מִמְּקוֹם גְּאוּלָתָם בְּרַגְעַת אֶחָד וּבֹאֵה לְצִיּוֹן הַגְּאוּלָה: ט הָאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד הָאֵם אֲנִי
 מוֹשִׁיב אִשָּׁה עַל הַמְּשֻׁבֵּר וְלֹא אֶפְתַּח רַחֲמַי שְׂתִלַּד יֹאמֵר יְהוָה כֵּן הָאֵם אֲבִיא לְצִיּוֹן עַל הַמְּשֻׁבֵּר בְּמַלְחַמַת גּוֹג וּמִגּוֹג וְלֹא אוֹלִיד
 אוֹתָהּ אִם־אֲנִי הַמוֹלִיד וְעַצְרָתִי הָרִי אֲנִי הוּא הַמוֹלִיד אֶת הַגְּאוּלָה וְאִיךְ אֶעֱצֹר אוֹתָהּ אָמַר אֱלֹהֵיךְ אֲמַר
 ה', וְאִיךְ אֶפְסִיק בְּאִמְצַע אֵלֶּה בּוֹדָאֵי אֲגַמּוֹר לְטוֹבָה: י אַתֶּם הַבָּאִים מִהַגְּלוּת שְׁמַחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם בְּבּוֹאֲכֶם אֵלֶּיהָ וְגִילּוּ
 בָּהּ כָּל־אֲהֵבֶיהָ שִׁישׁוּ אֶתְהָ מְשׁוֹשׁ כָּל־הַמְּתָאֲבָלִים עָלֶיהָ בַּעַת חוֹרֵבָנָה: יא לְאַחַר הָאֲבָלוֹת
 תִּרְאוּ בְּשִׂמְחָתָהּ לְמַעַן תִּיַּנְקוּ וְשִׁבְעֵתֶם מִשָּׂדֶה מִשָּׂדֶה תִּנְחַמְיָהּ לְמַעַן תִּמְצִיּוּ עֵינַי מִצִּיצָה
 וְהִתְעַנְּגֶתֶם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ מִמַּחֲמַד יִקְרָה: יב כִּי־כָהָל אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֶלְיָהָ אִשָּׁה אֵל
 יְרוּשָׁלַם כְּנִהֵר שָׁלוֹם שִׁיחִיהָ לָהּ שָׁלוֹם הַרְבֵּה כְּנִהֵר וְכִנְחָל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקָתֶם כָּל כְּבוֹד הַגּוֹיִם
 וְעוֹשֵׂרָם אֲנִי אִשָּׁה אוֹתָהּ שִׁיבָא אֵלֵיכֶם כְּנָחַל שׁוֹטֵף וְתִיַּנְקוּ מִמֶּנּוּ כְמוֹ תִיַּנּוֹק עַל־צַד תִּתְנַשְׂאוּ וְאֲנִי אֲחֻזֵּק אֶתְכֶם כְּתִיַּנּוֹק
 וְעַל־בְּרָפִים תִּשְׁעֲשַׁעוּ וְכֵן עַל הַבְּרָכִיִּים אֲשֶׁתְּעַשֶׂע בְּכֶם: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמַר תִּנְחַמְנוּ מִצָּרָה שְׁעֵבְרָה
 עָלַי כֵּן אֲנִי אֲנַחֵמְכֶם מִצָּרַת הַגְּלוּת וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ כִּי שֵׁם תִּשְׁכּוֹן הַשְּׂכִינָה וְהִיא שְׂבַכְתָּה לְנַחֲמֶכֶם:
 יד וּרְאִיתֶם אֶת יְרוּשָׁלַם בְּבִנְיָהּ וְשָׁשׁ לְבַבְכֶם וְשִׂמַח לְבַבְכֶם וְעִצְמוֹתֵיכֶם כְּדָשָׁא תִפְרַחְנָה הַשְּׂמִיחָה
 וְהַשְּׂשׁוֹן יִפְרִיחוּ עֲצָמוֹתָם הַיִּפְךְ מִרוּחַ נִכְאָה תִיִּיבֵשׁ גֵּרָם וְנִזְדַּעְּהָ יִד־יְהוָה בַּעֲשׂוֹתָהּ נִקְמוֹתֶיהָ וְנִרְאוּתֶיהָ אֶת־עַבְדֶּיהָ יִדְעוּ
 עַבְדֵּיהֶם כִּי גְבוּרָתוֹ וְזַעַם אֶת־אֵיבָיו וְאִיךְ יִדְעוּ גַם כֵּן אִיךְ הַקְּבִי"ה כּוֹעֵס עַל אוֹיְבָיו: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ
 יָבֹוא עַל הַרְשָׁעִים וְכִסּוּפָה וּבְרוּחַ סוּפָה יִבּוֹא מִרְפְּבֵתֵיהֶם גְּזוּרֵיהֶם הַיּוֹרְדוֹת מִן הַשָּׁמַיִם לְהַשִּׁיב לְצִרֵיהֶם גְּמוּלָה
 בְּחֻמָּה בְּכַעַס גָּדוֹל אֲפֹ וּבַחֲרוֹן אַף וְנִגְעַרְתּוּ שִׁיגְעַר עֲלֵיהֶם תִּהְיֶה בְּלִהְבֵי־אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה

נִשְׁפָּט והוא במלחמת גוג ומגוג שימטיר עליהם אש ואבני אלגביש **וּבַחֲרָבוֹ אֶת-כָּל-בָּשָׂר** והחרב תהיה מהומת איש באחיו, ועל ידי זה **וְרַבּוֹ חֲלָלִי יְהוָה: יִהְיֶה הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְּטַהֲרִים** הם הישמעאלים הרוחצים ומטהרים עצמם ובאמת הם טמאים, וכן הפרסים שהם רוחצים עצמם אבל טמאים במעשיהם הרעים **אֶל-הַגְּזוֹת** בברכות המים שבגנות וגם מעמידים שם ע"ז **אַחַר אַחַר (אחת קרי) בַּתְּנוּךְ** קבורה יוצאת קבורה נכנסת באמצע הגינה ששם עומדת הע"ז **אֲכִלִי בָּשָׂר הַחֲזִיר** הם הנוצרים **וְהַשֶּׁקֶץ וְהַעֲכָבֵר יַחֲדוּ יִסְפוּ** כולם יכלו ויתמו מן העולם **נָאִם יְהוָה: יִחַ וְאֲנֹכִי יָדַעְתִּי אֵת מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם** של העמים **בָּאָה הַשְּׂעָה לְקַבֵּץ אֶת-כָּל-הַגּוֹיִם וְהַלְשׁוֹת וּבָאוּ וַרְאוּ אֶת-כְּבוֹדִי** בעשותי בהם דין והוא שילחמו הנוצרים במצרים מכת חרב והרג ויאספו עליהם בני ישמעאל ותהיה מלחמה גדולה קרוב לירושלים והיא מלחמת גוג ומגוג: **יִט וְשִׁמְתִּי בָהֶם** מהמכות שקבלו שעיניהם תימקנה **אֹת וְשַׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים** שישארו ממלחמת גוג ומגוג שיש להם האות כדי שילכו לבשר לרחוקים את כבודי **אֶל-הַגּוֹיִם** לארצות **תְּרִשִׁישׁ פּוּל וְלוֹד** שיודעים להיות **מִשְׁכֵּי חִיצִים קָשָׁת** וגם אשלחם ל **תַּבַּל וְיוֹן** שגוג נשיא שלהם **הָאֵיִים הַרְחֻקִים אֲשֶׁר לֹא-שָׁמְעוּ אֶת-שְׁמִיעִי וְלֹא-רָאוּ אֶת-כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אוֹתָם פְּלִיטִים אֶת-כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם: כ וְהֵבִיאוּ אֶת-כָּל-אַחֵיכֶם** בני ישראל הרחוקים **מִכָּל-הַגּוֹיִם** ששם גלו ישראל **מִנְהַתָּה לִיהוָה** מתנה לקב"ה והכונה על בני ישראל **בַּסּוּסִים וּבַרְכָב וּבַצְּבִים** עגלות מכוסות **וּבַפָּרָדִים וּבַבְּרָכּוֹת** מרכבות קלות ששרים נוסעים בהן **עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה** שיביאו את בני ישראל **כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-הַמִּנְחָה בְּכָלִי מְהֹר בֵּית יְהוָה** הכבוד גדול: **כא וְגַם-מֵהֶם** מהמובאים שהיו שקועים בגלות **אָקַח לְפָנָיִם לְלוֹיִם** שיטמשו עתה בבית המקדש **אָמַר יְהוָה** כי לפני ידוע מי הם הכהנים האמתיים שבהם: **כב כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים** בעומדים בחידושם לעולם **וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה** שאני מעמידם בחידושם ואני סיבת קיומם **עֹמְדִים לְפָנָי נָאִם-יְהוָה בֵּן יַעֲמֹד** ויתקיים לעולם **זְרַעְכֶם וְשִׁמְכֶם** שם ישראל בעולם לעולם ועד: **כג וְהָיָה מִדֵּי-הַדָּשׁ בְּחֲדָשׁוֹ** שיתחדש חידושו **וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ** ובכל שבוע ביום השבת שלו **יָבֹא כָל-בָּשָׂר** כל אדם גם משאר העמים **לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָי** לקבל האמונה האמיתית והקורבים יביאו כל שבת והרחוקים כל חודש **אָמַר יְהוָה: כד וַיֵּצְאוּ** אל עמק יהושפט **וַרְאוּ בְּפָנָי** מתנה גוג, שהם **הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי** ולא נתנו לקבורה שבעה חודשים **כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת** הרימה האוכלת את בשרם לא תמות **וְאִשָּׁם לֹא תִכָּפֵה** והאש הבושרת בהם לא תכבה **וְהָיוּ הַרְאֹן לְכָל-בָּשָׂר** והיו לחרפה ולבוזין בעיני העמים

שְׁעָלוּ לְצִיּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַפָּנִי: וְהָיָה מִדֵּי-הַדָּשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבֹא כָּל-בֶּשֶׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. אם אדוניו יתן לו אשה - מה בא ללמד?
..... תשובה
- ב. כמה נגיחות נוגח השור ונקרא שור נגח ומהיכן לומדים זאת?
..... תשובה
- ג. והמית איש - והרי כתוב כי יגח ומת למה שוב אומר והמית איש?
..... תשובה
- ד. וגם בעליו יומת - איך יומת?
..... תשובה
- ה. אם כופר יושת עליו - האם זה רשות או חובה? הבא דוגמא נוספת.
..... תשובה
- ו. או בן יגח או בת יגח - הרי כבר כתב איש או אשה.
..... תשובה
- ז. אם עבד או אמה - ישראלים או כנענים?
..... תשובה
- ח. וכי יפתח איש בור או כי יכרה - הסבר מה זה יפתח ומה זה יכרה? ואם על הראשון חייב לא כל שכן על השני?
..... תשובה
- ט. ונפל שמה שור או חמור - רק שני אלה? ומהיכן לומדים זאת?
..... תשובה
- י. בעל הבור ישלם - האם הוא באמת בעל הבור?
..... תשובה
- י"א. כסף ישיב לבעליו - רק כסף ממש?
..... תשובה
- י"ב. והמת יהיה לו - למי יהיה?
..... תשובה
- י"ג. הסבר - וכי יגוף.
..... תשובה
- י"ד. כי יגנוב איש שור או שיה חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השנה - מדוע ההבדל? והאם דין זה נוהג רק בשור ושה?
..... תשובה
- ט"ו. הסבר - אין לו דמים.
..... תשובה
- ט"ז. הסבר - אם זרחה השמש עליו דמים לו.
..... תשובה
- י"ז. הסבר - כי יבער איש שדה או כרם.
..... תשובה

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

- א. מדוע צריך להתפלל העמידה בלחש שלא ישמיע לאוזניו?
..... תשובה
- ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בענין זה?
..... תשובה
- ב. איך צריך לנהוג אם צריך לנקביו לפני העמידה? ואיך צריך לנהוג אם צריך לכך באמצע העמידה?
..... תשובה
- מה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה לגבי אם נצרך לנקביו לפני העמידה ויכול להעמיד עצמו 72 דקות?
..... תשובה

ג. ואיך צריך לנהוג אם צריך לנקביו באמצע העמידה?

..... תשובה

ד. איך צריך לנהוג אם שומע קדיש או קדושה באמצע העמידה?

..... תשובה

ה. מה הדין לגבי דבור באמצע התפלה?

..... תשובה

ו. מה הדין לגעור בתינוק שמפריע באמצע העמידה?

..... תשובה